

Gwerthusiad o Arwain Sir Benfro
Cynllun LEADER yn Sir Benfro
Adroddiad terfynol

Rhagfyr 2021



Wavehill: ymchwil cymdeithasol ac economaidd

- Swyddfa Cymru: 21 Alban Square, Aberaeron, Ceredigion, SA46 0DB (swyddfa gofrestredig)
- Swyddfa Gorllewin Lloegr: 2-4 Stryd y Parc, Bryste, BS1 5HS
- Swyddfa Gogledd Lloegr: Milburn House, Dean Street, Newcastle, NE1 1LE
- Swyddfa Llundain: 52 Cecile Park, Crouch End, Llundain, N8 9AS

Manylion cyswllt:

Ffôn: 01545 571711

E-bost: info@wavehill.com

Twitter: @wavehilltweets

Rhagor o wybodaeth:

www.wavehill.com

<https://twitter.com/wavehilltweets>

© Wavehill: ymchwil gymdeithasol ac economaidd.

Mae'r adroddiad hwn yn ddarostyngedig i hawlfraint. Dylid cydnabod awduron yr adroddiad (Wavehill: ymchwil gymdeithasol ac economaidd) mewn unrhyw gyfeiriad a wneir at ei gynnwys.

Awduron:

Endaf Griffiths, Sam Grunhut, Nikola Vousden

Dylid cyfeirio unrhyw gwestiynau am yr adroddiad hwn yn y lle cyntaf at Endaf Griffiths (endaf.griffiths@wavehill.com)

Dyddiad y ddogfen: Rhagfyr 2021

Fersiwn: terfynol

Cyswllt â'r cleient:

Iwan Thomas, Prif Weithredwr, PLANED

Yr Hen Ysgol, Ffordd yr Orsaf, Arberth, Sir Benfro, SA67 7DU

Ffôn: 01834 860965 | iwan.thomas@planed.org.uk

Cynnwys

Crynodeb Gweithredol	1
1 Cyflwyniad.....	9
2 Y cynllun LEADER a'i weithrediad yn Sir Benfro.....	10
2.1 Trosolwg o'r cynllun LEADER a'r dull gweithredu	10
2.1.1 Y Cynllun.....	10
2.1.2 Mae'r dull LEADER.....	11
2.1.3 Gwerth ychwanegol disgwylidig y dull gweithredu	13
2.1.4 Cyfyngiadau ariannu	15
2.2 LEADER yn Sir Benfro.....	15
2.2.1 Arwain Sir Benfro	15
2.2.2 Y Strategaeth Datblygu Lleol.....	15
2.2.3 Cyllid.....	17
2.2.4 Staff y prosiect	18
2.2.5 Nodi ac asesu prosiectau	20
2.2.6 Cymorth prosiect parhaus	22
2.2.7 Cau'r prosiect	22
3 Adolygiad o ddangosyddion gwariant a pherfformiad.....	23
3.1 Cyfanswm y gwariant	23
3.2 Nifer y prosiectau a'r gwariant fesul thema.....	24
3.3 Dangosyddion perfformiad	25
4 Adolygiad o weithrediad y dull LEADER yn Sir Benfro.....	28
4.1 Y Strategaeth Datblygu Lleol	29
4.2 Y Grŵp Gweithredu Lleol	30
4.2.1 Nifer y cyfarfodydd a phresenoldeb	30
4.2.2 Barn ar berfformiad y GGLI	31
4.2.3 Manteision canfyddedig bod yn aelod o'r GGLI.....	31
4.3 Rôl PLANED fel y corff gweinyddol.....	31
4.4 Animeiddio, ymgysylltu â'r gymuned leol a darparu cefnogaeth	32
4.5 Arloesedd	34
4.6 Rhwydweithio a chydweithredu	36

5	Adolygiad o'r prosiectau a ariannwyd.....	37
5.1	Thema 1: ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol	37
5.2	Thema 2: hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr.....	42
5.3	Thema 3: archwilio ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau lleol anstatudol.....	45
5.4	Thema 4: ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol	48
5.5	Thema 5: manteisio ar dechnoleg ddigidol	50
5.6	Prosiectau cydweithredu	52
6	Canlyniadau: canfyddiadau arolwg o brosiectau a gefnogir ac adolygiad o adroddiadau astudiaethau achos.....	54
6.1	Trosolwg	54
6.2	Beth fyddai wedi digwydd beth bynnag?.....	55
6.3	Cyflawniadau canfyddedig	57
6.3.1	Hyfywedd/diffyg hyfywedd wedi'i gadarnhau o'r cynllun.....	57
6.3.2	Arweiniodd at gyllid grant pellach	58
6.3.3	Datblygu sgiliau	58
6.3.4	Cydweithredu, perthnasoedd cryfach a lledaenu gwybodaeth	60
6.3.5	Gwella bywydau pobl.....	60
6.3.6	Creu cyfleoedd cyflogaeth	61
6.4	Bodloni disgwyliadau	62
6.5	Etifeddiaeth: y sefyllfa heddiw	62
6.6	Cynlluniau ar gyfer y dyfodol	64
6.7	Gwersi a ddysgwyd gan brosiectau	65
7	Astudiaethau achos prosiect	68
7.1	Prosiect Lles a Chydnerthedd Cymunedol	68
7.2	Cymunedau Egniol a Chysylltiedig	71
7.3	Ynni Adnewyddadwy Cwm Arian (CARE) Cyf: Cefnogi Cymunedau Adnewyddadwy Gwydn	73
7.4	Mae Gwiberod yn Anhygoel.....	75
7.5	Astudiaeth Ddichonoldeb ar gyfer Ardal Profi Offer Morol (META).....	77
7.6	Hafan>Amdanon Ni>Y	79
8	Casgliad ac argymhellion	81
	Atodiad 1: Diffiniadau dangosyddion perfformiad.....	88
	Atodiad 2: Dangosyddion perfformiad ychwanegol posibl	90

Crynodeb Gweithredol

Cyflwyniad

Dyma adroddiad terfynol gwerthusiad annibynnol o weithrediad y cynllun LEADER yn Sir Benfro o fis Ebrill 2015 i'w gau ddiwedd mis Rhagfyr 2021.

Fe'i cyflwynwyd gyntaf yn y 1990au, ac sy'n weithredol yn Sir Benfro ers hynny, mae'r dull LEADER yn cynnwys saith nodwedd benodol ac, yn bwysig, mae'n dibynnu ar gyflogi pob un o'r rhain gyda'i gilydd:

- Strategaethau datblygu sy'n seiliedig ar ardal
- Ymhelaethu o'r gwaelod i fyny a gweithredu strategaethau
- Partneriaethau cyhoeddus-preifat lleol: Grwpiau Gweithredu Lleol
- Camau gweithredu integredig ac aml-sector
- Arloesedd
- Cydweithrediad
- Rhwydweithio.

Y nodweddion hyn, a'u hintegreiddio, sy'n diffinio LEADER fel dull penodol o ymdrin â datblygu gwledig a datblygu lleol a arweinir gan y gymuned (neu 'CLLD') yn fwy cyffredinol.

Mae LEADER yn un o nifer o gynlluniau o fewn Cymunedau Gwledig Llywodraeth Cymru - Rhaglen Datblygu Gwledig 2014-2020 (y cyfeirir ati yma wedi hyn fel 'y CDG') a ariennir gan Lywodraeth Cymru a'r Undeb Ewropeaidd (UE) drwy Gronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygu Gwledig (EAFRD).

Ar gyfer cyfnod rhaglen bresennol y CDG, mae LEADER wedi'i weithredu yn Sir Benfro gan Grŵp Gweithredu Lleol Arwain Sir Benfro (Y GGLI) gyda PLANED yn ymgymryd â'r gweithrediadau gweinyddol ac ariannol ar eu rhan.

Nid oes ymrwymiad ar ran Llywodraeth Cymru i unrhyw ddilyniant i'r cynllun LEADER yng Nghymru ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn. Felly, gwneir argymhellion isod i'w hystyried yn y dyfodol, os a phryd y cyflwynir LEADER newydd neu gynllun tebyg yn Sir Benfro.

Rhai rhifau allweddol:

- Cyfanswm buddsoddiad o £5 miliwn yn Sir Benfro
- 26 o gyfarfodydd y GGLI i reoli gweithrediad y cynllun
- 71 o brosiectau peilot, a ddatblygwyd yn lleol, a gefnogir
- Ymgysylltodd 865 o randdeiliaid
- Cefnogodd 5,356 o gyfranogwyr
- 43 o swyddi wedi'u diogelu
- O leiaf £2.5 miliwn o gyllid dilynol a sicrhawyd gan brosiectau a ariannwyd.

Dyrannu cyllid

Rhwng mis Ebrill 2015 a mis Rhagfyr 2021, roedd cynllun LEADER dan arweiniad Sir Benfro yn Sir Benfro yn gyfrifol am fuddsoddi ychydig dros £5.2m yn yr ardal leol, a gwariwyd 80 y cant ohono i gefnogi'r gwaith o weithredu prosiectau. Mae £1.2m arall wedi'i dynnu i mewn fel arian cyfatebol a ddarparwyd gan y prosiectau sydd wedi'u cefnogi. Roedd hyn yn cefnogi gweithrediad 71 o brosiectau, ar gyfartaledd o tua £30,000 fesul prosiect.

Roedd yr arian a oedd ar gael i gefnogi prosiectau wedi'i neilltuo'n gynnar. Mae hyn yn dangos y galw mawr am gymorth yn yr ardal ac ymwybyddiaeth y Grŵp Gweithredu Lleol o bwysigrwydd ymrwymo cyllid yn gynnar i sicrhau ei fod yn cael ei ddefnyddio'n llawn. Fodd bynnag, roedd hefyd yn golygu nad oedd cyllid ar gael ar gyfer camau olaf y cynllun ac nad oedd cyfle i'r GGLI nodi a mynd i'r afael ag unrhyw fylchau posibl yn y gweithgareddau sy'n cael eu cynnal. Credwn fod dadl y dylai hyn fod wedi cael ei ystyried ac o leiaf rywfaint o gyllid wedi'i neilltuo ar gyfer camau olaf y cynllun.

Argymhelliad 1: Dylid ystyried y potensial i gadw cyfran o'r cyllid ar gyfer camau olaf unrhyw gynllun yn y dyfodol er mwyn caniatáu i'r GGLI gefnogi unrhyw brosiectau newydd a allai ddod i'r amlwg neu ymateb yn gadarnhaol i unrhyw fylchau yn y gweithgarwch..

Dangosyddion perfformiad

Mae nifer y dangosyddion perfformiad (a'r targedau cysylltiedig) sydd ar waith i fonitro perfformiad y cynllun LEADER yn Sir Benfro (ac yng Nghymru gyfan) yn gyfyngedig. Mae defnyddio set gyfyngedig o ddangosyddion yn dod â manteision gweinyddol ond mae'n golygu bod y data sydd gennym i asesu llwyddiant y cynllun yn gyfyngedig. Nid ydym yn rhy feirniadol o'r dull hwn fodd bynnag gan ei bod yn anodd nodi dangosyddion ystyrion ar gyfer cynllun mor eang ag LEADER. Fodd bynnag, mae'n rhywbeth y dylid ei adolygu fel rhan o waith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol gyda nifer o ddangosyddion ychwanegol posibl yn cael eu hawgrymu yn yr adroddiad hwn.

Argymhelliad 2: Dylid ystyried defnyddio set fwy cynhwysfawr o ddangosyddion perfformiad fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol.

Y Strategaeth

Mae'r Strategaeth Datblygu Lleol (SDL) yn elfen bwysig o ddull LEADER a ddisgrifir yng nghanllawiau'r rhaglen a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd fel 'y map ffordd ar gyfer gweithredu LEADER gyda'r GGLI yn dewis ac yn cefnogi prosiectau, yn ôl y cyfraniad a wnânt at amcanion y strategaeth'.¹

¹ Mae canllawiau a gynhyrchwyd gan y Rhwydwaith Ewropeaidd ar gyfer Datblygu Gwledig ar ddatblygu a gweithredu'r GGLI i'w gweld yma: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-guidance_lsd.pdf

Roedd y Cynllun Datblygu Lleol a ddatblygwyd gan GGLI Arwain Sir Benfro yn fwriadol yn eang iawn, fel sy'n gyffredin ar gyfer GGLI ledled Cymru.

Y rheswm dros ddull gweithredu o'r fath yw nad yw'n cyfyngu ar y math o brosiectau posibl y gellir eu cefnogi sydd, yn enwedig ar gyfer cynllun a fwriedir i gefnogi prosiectau a ddatblygir o fewn y gymuned leol (neu 'o'r gwaelod i fyny'), yn rhesymegol, fel y dadleuodd aelodau'r GGLI. Fodd bynnag, nid yw dull o'r fath yn darparu llawer o 'strategaeth' ar gyfer defnyddio'r cyllid sydd ar gael. Yn gyffredinol, defnyddiwyd themâu'r cynllun yn Sir Benfro i lywio sut y gellir defnyddio cyllid LEADER, yn hytrach nag fel ffordd o flaenoriaethu.

Unwaith eto, ni fyddem yn feirniadol o'r dull hwn. Mae'n anelwig a yw'n beth da ai peidio - yn dibynnu ar sut y bydd cyllid LEADER yn cael ei ddefnyddio. Os mai'r bwriad yw cefnogi prosiectau 'ar lawr gwlad' wrth iddynt ddod i'r amlwg (sef y ffocws sydd wedi bod yn Sir Benfro yn gyffredinol), y dull hwn yw'r un cywir. Fodd bynnag, mae hefyd yn golygu bod y cyllid sydd ar gael, i raddau helaeth, yn anochel wedi'i wasgaru'n gymharol denau ac ar draws ystod eang o brosiectau annibynnol fel sydd wedi digwydd yn sir Benfro hefyd, fel y trafodwyd ymhellach yn nes ymlaen. Mae'n amlwg mai'r dull amgen yw bod yn fwy penodol, gan dargedu'r cyllid sydd ar gael ac, o bosibl, ceisio cefnogi cyfres o brosiectau mwy cydgysylltiedig a all gyflawni nod strategol. Fodd bynnag, mae'n debyg bod dull o'r fath yn cyfyngu ar yr ystod o sefydliadau sy'n gallu cael gafael ar y cymorth sydd ar gael. Nid yw'r naill ddull na'r llall yn 'anghywir' a'r peth bwysig yw bod yn glir ynglŷn â'r dull sy'n cael ei ddefnyddio, ac mae'n ymddangos bod hynny wedi digwydd yn Sir Benfro.

Y Grŵp Gweithredu Lleol

Rôl y GGLI o fewn y dull LEADER yw bod yn grŵp sy'n cynrychioli'r ardal leol a'i phoblogaeth. Mae'n arwain y broses ddatblygu heb i unrhyw grŵp buddiant nac awdurdod cyhoeddus gael dylanwad llwyr wrth wneud penderfyniadau.

Roedd presenoldeb yng nghyfarfodydd GGLI yn Sir Benfro yn dda; cynhaliwyd 26 o gyfarfodydd GGLI dros oes y cynllun gydag 11 aelod ar gyfartaledd yn mynychu pob cyfarfod. Mae saith aelod wedi mynychu 16 neu fwy o'r cyfarfodydd, sy'n awgrymu y bu dilyniant da dros y cyfnod. Mae hyn yn bwysig i unrhyw gynllun lle mae penderfyniadau'n cael eu gwneud yn barhaus a lle mae angen bod yn ymwybodol a chael dealltwriaeth o benderfyniadau a wnaed yn flaenorol.

Mae'r gwerthusiad wedi canfod bod bod yn aelod o Grŵp Gweithredu Lleol Arwain Sir Benfro wedi creu amrywiaeth o fanteision i'r unigolion, yn enwedig o ran rhwydweithio, datblygu perthnasoedd newydd, a dod yn gyfarwydd â gweithgareddau sy'n digwydd o fewn y sir. Mae hyn yn gadarnhaol ac mae'n ganlyniad pwysig i'r dull LEADER sy'n ymwneud cyn gymaint â'r broses o reoli a chyflawni'r cynllun ag y mae'n ymwneud â'r prosiectau sydd wedi'u cefnogi.

Dylid cydnabod bod llawer o aelodau'r GGLI yn wirfoddolwyr, ac na allai'r cynllun weithredu hebddynt. Mae'n bwysig felly adnabod a manteisio i'r eithaf ar y budd a gânt o ganlyniad i'w cyfraniad. Mae hefyd yn ffordd o ddenu aelodau i'r grŵp.

Argymhelliad 3: Dylid archwilio ffyrdd o sicrhau'r buddiannau mwyaf posibl i aelodau'r GGLI sydd yn cymryd rhan yn LEADER fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol.

Roedd y safbwyntiau ar berfformiad y GGLI, gan gynnwys ansawdd y trafodaethau mewn cyfarfodydd, yn gadarnhaol ar y cyfan. Bu pryderon fodd bynnag bod y GGLI wedi gweithredu gormod fel 'panel asesu grantiau' ac mae hyn angen ei nodi. Os yw'r dull LEADER yn cael ei weithredu'n effeithiol, dylai rôl y GGLI fod yn llawer ehangach nag ystyried ceisiadau am gymorth ariannol yn unig. Dylai eu rôl hefyd gynnwys, er enghraifft, asesu anghenion a chyfluoedd yn yr ardal, rhwydweithio â Grwpiau Gweithredu Lleol eraill, ac adolygu pa brosiectau sydd wedi'u cyflawni a'r gwersi a ddysgwyd. Rhaid rhoi sylw digonol i'r rolau ehangach y GGLI.

Argymhelliad 4: Mae rôl y GGLI y tu hwnt i asesu ceisiadau am gymorth ariannol yn rhan bwysig o ddull LEADER. Dylid ystyried hyn fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn Sir Benfro yn y dyfodol.

Animeiddio a chefnogi ymgeiswyr

Roedd yr adborth gan ymgeiswyr ar y cymorth a gawsant gan dîm Arwain Sir Benfro yn dda a ni adnabyddwyd unrhyw faterion o bwys o ran y broses ymgeisio, sy'n gadarnhaol. Ymddengys mai un o'r prif resymau am hyn yw rôl PLANED ar fantais sydd i'w gael o'u profiad helaeth o weithio yn Sir Benfro a chyda'r gymuned leol wrth gyflawni eu rôl gweinyddol.

Un o amcanion allweddol elfen 'animeiddio' dull LEADER yw 'gwneud i bethau ddigwydd' a denu unigolion a grwpiau i mewn i ddatblygu gwledig am y tro cyntaf. Yn ystod gweithdy gydag aelodau'r Grŵp Gweithredu Lleol ar gyfer cam olaf y gwerthusiad, tynnwyd sylw at lwyddiant y cynllun yn Sir Benfro yn hynny o beth. Mewn llawer o achosion – er nad pob un - roedd gan y rhai a oedd yn ymwneud â rheoli a chyflawni prosiectau a gefnogwyd gan Arwain Sir Benfro brofiad blaenorol berthnasol, weithiau profiad sylweddol

Mae'n bwysig nodi nad yw hyn o reidrwydd yn beth drwg gyda'r rhai sydd â phrofiad perthnasol yn gallu manteisio ar y profiad hwnnw wrth gyflawni eu prosiectau a datblygu'r dulliau newydd ac arloesol y mae LEADER yn ceisio eu cefnogi. Fodd bynnag, byddai'n anghywir awgrymu mai un o ganlyniadau allweddol LEADER yn Sir Benfro fu cefnogi ymgeiswyr i gymryd rhan mewn datblygu gwledig am y tro cyntaf er bod achosion lle mae hyn wedi digwydd. Yn bwysig, fodd bynnag, dywedodd y mwyafrif helaeth o'r rhai a oedd yn ymwneud â chyflawni prosiectau fod eu gwaith gyda Arwain Sir Benfro wedi cael dylanwad cadarnhaol ar p'un a fyddent yn cymryd rhan mewn prosiectau datblygu gwledig yn Sir Benfro yn y dyfodol. Mae hwn, unwaith eto, yn ganlyniad cadarnhaol pwysig.

Mae elfen animeiddio'r dull LEADER hefyd yn darparu'r adnoddau i weithio gyda'r gymuned leol a rhanddeiliaid i nodi a datblygu prosiectau. Mae'n ymddangos yn deg dweud bod gwaith tîm Arwain Sir Benfro, ar y cyfan, wedi bod yn adweithiol, gan ymateb i lefelau uchel iawn o alw am gymorth ledled Sir Benfro. Unwaith eto, ni fyddem yn rhy feirniadol o'r dull hwn o weithredu o ystyried y lefelau uchel o alw am gymorth ac fe roddwyd enghreifftiau o ddull mwy rhagweithiol yn ystod trafodaethau ar y mater hwn megis gwaith gyda'r grwpiau ffermwyr ifanc lleol. Fodd bynnag, mae'r potensial i fod yn fwy rhagweithiol i'w weld yn glir. Mae angen ystyried hefyd y risg na fydd rhai grwpiau o'r gymuned yn cael y cyfle i ddatblygu syniadau a chyflwyno ceisiadau am gymorth o ganlyniad i'r amgylchedd gystadleuol iawn lle mae'r rheini sydd â phrofiad sylweddol ym maes datblygu gwledig yn gwneud cais am gyllid.

Argymhelliad 5: Dylid archwilio ffyrdd y gallai'r tîm animeiddio fod yn fwy rhagweithiol wrth weithio i ddatblygu prosiectau gyda grwpiau o fewn y gymuned leol sydd wedi'u tangynrychioli yn y ceisiadau am gymorth a dderbynnir fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol. Dylid hefyd archwilio'r potensial i neilltuo cyfran o'r cyllid i gefnogi prosiectau a ddatblygwyd gan y rhai heb unrhyw brofiad blaenorol o gyflawni prosiectau datblygu gwledig yn yr ardal.

Cydweithrediad

Dim ond pedwar prosiect cydweithredol sydd wedi'u hariannu fel rhan o'r cynllun LEADER yn Sir Benfro. O ganlyniad nid yw lefelau cydweithredu â Grwpiau Gweithredu Lleol a swyddogion o rannau eraill o Gymru, nac yn wir ledled Ewrop, wedi bod yn sylweddol. Mae hwn yn gyfle sylweddol a gollwyd, yn enwedig o ran y cyfle i gydweithio â Grwpiau Gweithredu Lleol o rannau eraill o Ewrop o gofio mai dyma'r fersiwn olaf o'r rhaglen LEADER yng Nghymru oherwydd bod y DU wedi ymadael â'r Undeb Ewropeaidd.

Un rheswm allweddol dros y diffyg cydweithredu fyddai amharodrwydd, a diffyg amser ar ran swyddogion, i weithio gyda'u cymheiriaid mewn meysydd eraill i ddatblygu prosiectau o'r fath. Mae hyn yn rhywbeth y gallwn ei ddeall, yn enwedig o ystyried (a) y galw mawr am gymorth o fewn Sir Benfro a oedd yn dominyddu amser swyddogion a (b) eu ffocws llwyr ar y sir. Serch hynny, mae cydweithredu yn nodwedd allweddol o'r dull LEADER a all arwain at fanteision sylweddol o ran dysgu o feysydd eraill ac yn y blaen.

Argymhelliad 6: Dylid canolbwyntio mwy ar ddatblygu prosiectau cydweithredol gyda GGLI eraill fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol (gan dybio bod y cyfle i wneud hyn yn ran o unrhyw gynllun o'r fath).

Arloesedd

Mae arloesi yn un o flaenoriaethau trawsbynciol y cynllun LEADER. Mae'r ffocws ar arloesi yn seiliedig ar y ddadl nad yw gwneud "mwy o'r un peth" yn debygol o alluogi ardal i gyrraedd ei llawn botensial ac y dylid chwilio am atebion newydd i broblemau sy'n bodoli eisoes. Y nod yw annog a chefnogi dulliau ac atebion newydd, blaengar ac entrepreneuriaidd i faterion lleol ac yna rhannu a throsglwyddo'r profiad hwnnw.

Bu pwyslais ar gefnogi prosiectau peilot ac arloesol fel rhan o gynllun Arwain Sir Benfro gyda nifer o'r prosiectau a gefnogwyd yn amlwg yn arloesol. Fodd bynnag, mae dadl y gallai fod wedi bod yn briodol canolbwyntio mwy ar weithgareddau sy'n fwy arloesol fel rhan o'r cynllun. Mae cysylltiad rhwng hyn a'r drafodaeth flaenorol am y potensial ar gyfer dull mwy rhagweithiol ar ran y rhai sy'n gweithio gyda grwpiau a chymunedau i ddatblygu prosiectau. Byddem yn dadlau mai un o'r meysydd lle gallai'r tîm fod wedi bod yn fwy rhagweithiol o bosibl oedd cefnogi rhanddeiliaid a grwpiau i ddefnyddio technegau creadigol i ddatrys problemau, er enghraifft, i ddatblygu dulliau newydd ac arloesol o wireddu cyfleoedd neu fynd i'r afael â phroblemau hirsefydlog. Un o broblemau dull adweithiol yw ei fod yn tybio bod syniadau a chynigion, yn ogystal a syniadau am brosiectiau newydd ac arloesol yn bodoli yn yr ardal leol, ac efallai nad yw hynny'n wir, yn enwedig ymhlith grwpiau a chymunedau sydd â llai o brofiad o gymryd rhan mewn gweithgareddau datblygu gwledig.

Argymhelliad 7: Dylid archwilio'r posibilrwydd o neilltuo cyfran o'r cyllid i gefnogi syniadau a phrosiectau arbennig o arloesol fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol fel ffordd o 'wthio'r ffiniau' o ran lefel yr arloesedd o fewn y cynllun. Dylid hefyd archwilio'r potensial i ddatblygu rhaglen o gymorth i gymunedau lleol feddwl yn greadigol a datblygu atebion newydd ac arloesol, i'w darparu fel rhan o weithgareddau animeiddio yn y dyfodol (gweler Argymhelliad 5).

Mae tuedd hefyd o fewn LEADER (nid yn Sir Benfro yn unig) i drin prosiectau sy'n cael eu cefnogi fel cynlluniau peilot 'un tro yn unig', sydd unwaith wedi'u cwblhau naill ai'n cael eu brif ffrydio ai peidio. Fodd bynnag, mae arloesi'n aml yn broses barhaus gyda syniadau'n mynd drwy sawl fersiwn a chynllun peilot cyn iddynt gael eu prif ffrydio. Felly dylid ystyried yr angen posibl i ailedrych ar syniadau a phrosiectau sydd eisoes wedi'u hariannu gan LEADER i ystyried yr angen i gefnogi fersiwn arall o'r peilot, er na fyddai hynny byth yn cael ei drafod gyda'r pwyslais ar gefnogi'r ceisiadau a dderbynnir.

Argymhelliad 8: Mae rhai prosiectau peilot yn haeddu ail ymgais neu ddatblygiad pellach. Fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol, ochr yn ochr ag ystyried syniadau a cheisiadau prosiect newydd, dylai'r GGLI, yn barhaus, adolygu ffurflenni gwerthuso prosiectau i ystyried a ddylid datblygu prosiectau peilot presennol neu flaenorol (neu eu cyfuno â chynlluniau peilot eraill) i gynlluniau peilot newydd neu gam 2.

Cwblhau'r cylch: cipio a rhannu'r gwersi a ddysgwyd

Mae angen pwysleisio pwysigrwydd cwblhau'r 'cylch arloesi' ar gyfer prosiectau a ddylai gynnwys dadansoddiad cynhwysfawr o'r gwersi a ddysgwyd, ac ati, yn ogystal â lledaenu a rhannu'r wybodaeth honno'n effeithiol. Nid oedd aelodau'r GGLI yn glir ynghylch canlyniadau prosiectau a gefnogwyd, gan awgrymu y gellid bod wedi gwneud mwy i gasglu a rhannu gwybodaeth yn hyn o beth. Mae pryder hefyd y bydd y gwersi a ddysgwyd o'r cynllun presennol yn cael eu colli, yn enwedig os oes peth amser cyn cyflwyno unrhyw gynllun olynol, sy'n anochel o ystyried y diffyg eglurder ar y mater ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn.

Argymhelliad 9: Dylai'r 'cylch arloesi' gynnwys adolygiad o'r hyn a gyflawnwyd, y gwersi a ddysgwyd, ac yn y blaen. Dylid rhoi mwy o bwyslais ar yr elfennau hyn fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol (sy'n gysylltiedig ag Argymhelliad 8) gyda phrosiectau'n cael eu hadolygu wrth iddynt agosáu at gael eu cwblhau a dylid sicrhau trafodaethau ar y materion hyn mewn cyfarfodydd GGLI.

Argymhelliad 10: Dylid ystyried datblygu a rhannu crynodeb o 'ddysgu' o gynllun Arwain Sir Benfro. Yna gellid defnyddio adnodd o'r fath os a phan fydd cynllun yn y dyfodol yn cael ei ddatblygu yn Sir Benfro a sicrhau nad yw'r gwersi a ddysgwyd o'r cynllun presennol yn cael eu colli.

Cyflawniadau'r prosiectau a gefnogwyd

Mae Arwain Sir Benfro wedi llwyddo i gefnogi ystod eang o brosiectau a gweithgareddau. Mae astudiaethau dichonoldeb wedi bod yn nodwedd glir o'r cynllun gyda thwristiaeth, treftadaeth a diwylliant yn amlwg o ran y sectorau lle mae prosiectau wedi bod yn weithredol. Mae prosiectau wedi darparu amrywiaeth o wasanaethau gan gynnwys tlodi bwyd, tlodi plant, iechyd a lles, eco-therapi, newid yn yr hinsawdd a mynd i'r afael ag unigrwydd. Yn ogystal ag ariannu nifer o astudiaethau, defnyddiwyd cyllid Arwain Sir Benfro i gyflogi staff i gefnogi'r gwaith o ddatblygu a chyflwyno gweithgareddau sy'n ffordd uniongyrchol o feithrin gallu o fewn y sefydliadau dan sylw. Bu pwyslais clir ar wneud y defnydd gorau posibl o adnoddau a nodweddion Sir Benfro, yn enwedig o ran y thema ynni adnewyddadwy.

Mae'n anodd dadlau bod yr ystod o brosiectau a gefnogir wedi cyflawni unrhyw un o'r uchelgeisiau neu'r amcanion a nodir gyda'r LdS. Yn hytrach, maent yn gasgliad o brosiectau sy'n gweithio o fewn y themâu a nodwyd yn yr LDS. Hefyd, fel y nodwyd eisoes, nid oes unrhyw gysylltiadau clir rhwng y rhan fwyaf o'r prosiectau a dim strategaeth o ran y prosiectau a gefnogwyd, a'r ffocws ar ddarparu cyllid a oedd yn caniatáu i grwpiau a sefydliadau lleol dreialu dulliau newydd ac arloesol mewn amrywiaeth o themâu ac ardaloedd. Y gwahaniaeth y mae'r cynllun wedi ceisio'i wneud yw rhoi cyfle i grwpiau a sefydliadau lleol brofi, neu roi cynnig ar, rywbeth newydd.

Teimlai'r rhan fwyaf o brosiectau ei bod o leiaf yn annhebygol y byddai eu prosiect wedi symud ymlaen (neu o leiaf, ni fyddai wedi symud ymlaen mor gyflym nac yn yr un modd), heb y cymorth a gawsant. Mae hyn yn bwysig o ran gwerth ychwanegol cynllun Arwain Sir Benfro.

Roedd sawl thema yn amlwg pan oedd prosiectau'n disgrifio'r hyn yr oeddent wedi'i gyflawni: cadarnhau gwerth syniad (neu beidio), datblygu sgiliau a galluoedd, cynyddu cydweithredu, cryfhau perthnasoedd, lledaenu gwybodaeth, gwella bywydau pobl yn uniongyrchol, gwella'r ardal leol, a chreu cyfleoedd cyflogaeth. Mae'r rhain yn ganlyniadau cadarnhaol a phwysig sydd yn deillio o'r prosiectau a gefnogir.

Fodd bynnag, efallai mai'r canlyniad allweddol ar gyfer cynllun LEADER yw gwaddol y prosiectau sydd wedi'u hariannu. Beth sydd wedi digwydd ers i'r gefnogaeth LEADER ddod i ben? Mae'r gwerthusiad wedi canfod canlyniadau cadarnhaol yn hynny o beth. Yn benodol, mae nifer o brosiectau wedi gallu sicrhau symiau sylweddol o gyllid fel dilyniant i'r gweithgareddau peilot a/neu astudiaethau dichonoldeb a gefnogir gan Arwain Sir Benfro, gyda chyfanswm o fwy na £2.5 miliwn. Mae hwn yn ganlyniad sylweddol a chadarnhaol i gynllun Arwain Sir Benfro ac mae'n dangos gwerth y math hwn o ymyriad.

1 Cyflwyniad

Dyma'r trydydd adroddiad a'r adroddiad terfynol ar werthuso gweithrediad a chanlyniadau'r cynllun LEADER yn Sir Benfro fel y'i cyflwynir gan y Grŵp Gweithredu Lleol ar gyfer yr ardal, Arwain Sir Benfro.

Roedd yr adroddiad cyntaf (Mawrth 2019) yn canolbwyntio ar gyflwyno'r dull LEADER, ei gyflwyniad yn Sir Benfro a nodi sut y bydd y gwerthusiad yn cael ei gynnal. Roedd yr ail adroddiad ffurfiannol canol tymor (Mawrth 2021) yn asesu'r modd y caiff y rhaglen ei chyflwyno o fewn y sir hyd yma i lywio'r gwaith o gyflawni'r rhaglen dros weddill oes y rhaglen. Mae'r adroddiad gwerthuso terfynol crynodedol hwn yn canolbwyntio ar asesu canlyniadau, effaith a gwerth ychwanegol y rhaglen.

Mae'r adroddiad hwn yn defnyddio'r ymchwil a wnaed i lywio'r tymor canol yn ogystal â cham olaf y gwerthusiad, sef:

Canol tymor (Mehefin/Gorffennaf 2019)

- Cyfweiliadau dros y ffôn gydag 17 o aelodau GGLI a thri aelod o staff
- Cyfweiliadau dros y ffôn gyda 54 o gynrychiolwyr o brosiectau a gefnogir gan y rhaglen, sy'n cynrychioli 62 o'r 70 o brosiectau a gefnogwyd ar adeg yr ymchwil.

Diwedd tymor (Tachwedd 2021)

- Gweithdy gydag aelodau a staff y GGLI
- Cyfweiliadau dros y ffôn gyda 49 o brosiectau
- Tri chyfweiliad astudiaeth achos.

Cynhaliwyd adolygiad o'r data monitro yn ogystal a gwybodaeth arall am weithgareddau a phrosiectau Arwain Sir Benfro fel y'u cedwir gan PLANED fel rhan o'r ddau gam, er bod yr adolygiad yn fanylach ar gyfer y cyfnod diwedd tymor.

Mae gweddill yr adroddiad hwn wedi'i strwythuro fel a ganlyn:

- Mae Pennod 2 yn rhoi trosolwg o gynllun LEADER a'i ddull, yn ogystal â'i weithrediad yn Sir Benfro
- Mae Pennod 3 yn adolygu data y dangosyddion gwariant a pherfformiad ar gyfer y cynllun
- Mae Pennod 4 wedyn yn ystyried sut y gweithredwyd dull LEADER yn Sir Benfro
- Mae Pennod 5 yn rhoi gwybodaeth am y prosiectau a gefnogwyd
- Mae Pennod 6 yn defnyddio arolwg o'r prosiectau a gefnogir ac astudiaethau achos a gynhyrchwyd gan dîm Arwain Sir Benfro i ystyried canlyniadau'r cymorth a ddarperir
- Mae Pennod 7 yn cynnwys sawl astudiaeth achos sy'n darparu gwybodaeth fanylach ar gyfer detholiad o'r prosiectau a gefnogir, a
- Yn olaf, mae Pennod 8 yn nodi casgliadau ac argymhellion y gwerthusiad.

2 Y cynllun LEADER a'i weithrediad yn Sir Benfro

Er hwylustod ac er mwyn darparu cyd-destun ar gyfer y drafodaeth sy'n dilyn, mae'r bennod hon yn rhoi trosolwg cryno o'r cynllun LEADER, nodweddion y dull gweithredu a'i weithrediad yn Sir Benfro.

Pwyntiau allweddol

- Mae LEADER yn gynllun o fewn Llywodraeth Cymru a Rhaglen Datblygu Gwledig Cymru a ariennir gan yr UE.
- Fe'i gweithredir drwy gymhwyso 'datblygu lleol a arweinir gan y gymuned' ac mae'n seiliedig ar sawl nodwedd benodol y cyfeirir atynt yn aml fel 'dull LEADER.'
- Rhedodd y cynllun LEADER yn Sir Benfro, a gyflwynwyd gan Grŵp Gweithredu Lleol Arwain Sir Benfro, o fis Ebrill 2015 i fis Rhagfyr 2021.
- Cyfanswm gwariant y cynllun LEADER yn Sir Benfro oedd £4.9m gydag 80 y cant yn cael ei ddefnyddio i ariannu prosiectau.

2.1 Trosolwg o'r cynllun LEADER a'r dull gweithredu

2.1.1 Y Cynllun

Mae LEADER yn un o nifer o gynlluniau o fewn Cymunedau Gwledig Llywodraeth Cymru - Rhaglen Datblygu Gwledig 2014-2020 (y cyfeirir ati yma wedi hyn fel 'y CDG') a ariennir gan Lywodraeth Cymru a'r Undeb Ewropeaidd (UE) drwy Gronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygu Gwledig (EAFRD).

Mae'r cynllun LEADER presennol yng Nghymru yn cynnwys 18 o GGLI sy'n cwmpasu wardiau cymwys (h.y. yr ardaloedd gwledig) mewn 21 o'r 22 ardal awdurdod lleol ledled Cymru gan gynnwys Sir Benfro. Mae cyfanswm gwerth y cynllun ychydig dros £47miliwn sy'n ariannu pob elfen o LEADER ym mhob ardal gan gynnwys costau gweinyddol a gweithredu.

Er mai cyfnod y Rhaglen yw 2014-2020, gall gwariant barhau tan ddiwedd 2023. Yn wreiddiol, cymeradwyodd Llywodraeth Cymru brosiectau cynllun LEADER am gyfnod gweithredu cychwynnol o saith mlynedd. Fodd bynnag, rhoddwyd cyfleoedd i GGLI adolygu eu proffiliau cyflawni yn ystod y broses weithredu. Yn unol â hynny, bydd rhai Grwpiau Gweithredu Lleol yn rhoi'r gorau i weithredu'n gynharach nag eraill, a disgwylir i weithgarwch mewn rhai ardaloedd ddod i ben ar ddiwedd 2021 (fel sy'n digwydd yn Sir Benfro) neu ddechrau 2022 tra bydd eraill yn parhau tan fis Mehefin 2023.

Rhaid i weithgareddau o dan Gynllun LEADER Cymru hefyd fod yn gysylltiedig ag un o'r pum thema LEADER ar gyfer Cymru, sef:

1. Ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol
2. Hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr
3. Archwilio ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau lleol anstatudol
4. Ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol
5. Manteisio ar dechnoleg ddigidol

At hynny, rhaid i weithgareddau o dan LEADER fynd i'r afael ag un neu fwy o nodau ac amcanion y SDLL ar gyfer yr ardal fel y'i datblygwyd gan y GGLI dan sylw; mae'r rhai a ddatblygwyd ar gyfer Sir Benfro yn cael eu cyflwyno isod.

Yn olaf, rhaid i brosiectau fynd i'r afael ag un neu fwy o'r Themâu Trawsbynciol lle mae'n briodol gwneud hynny yng nghyd-destun y prosiect, y gweithgareddau y disgwylir iddynt eu cyflawni a'r allbynnau neu'r canlyniadau disgwylidig:

1. Cyfle Cyfartal, Prif Ffrydio Rhyw, a'r Gymraeg
2. Datblygu Cynaliadwy
3. Trechu Tlodi ac Allgáu Cymdeithasol

Mae hyn yn ychwanegol at y tri Amcan Trawsbynciol a bennwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd ar gyfer y Rhaglen, sef:

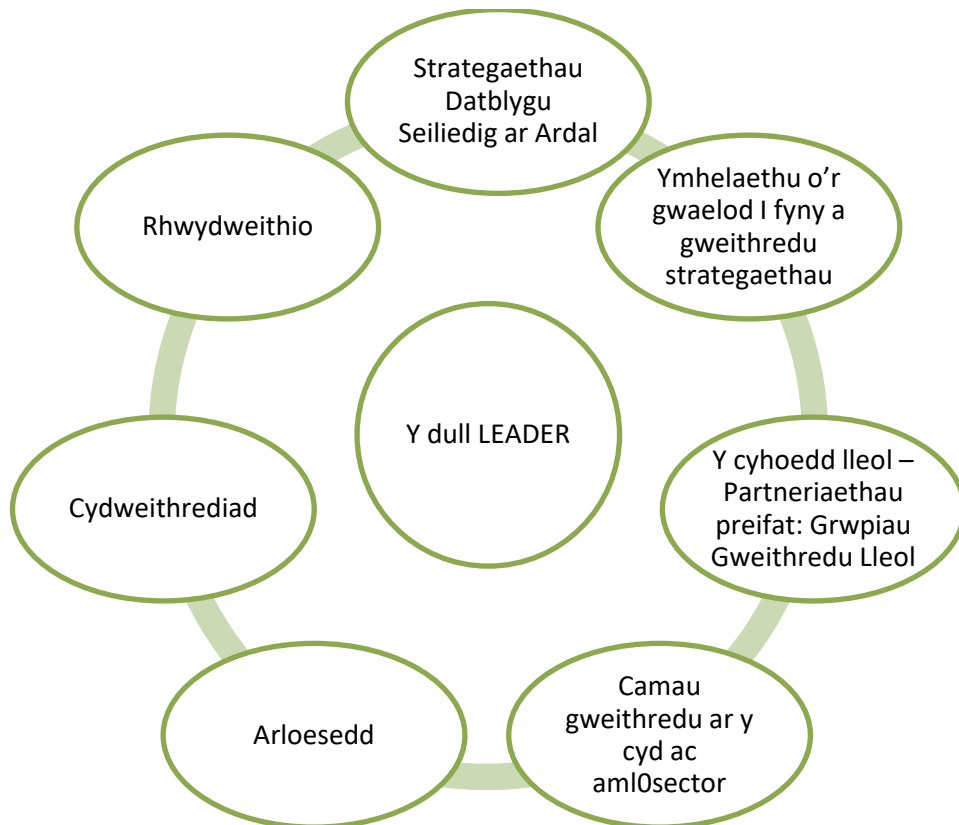
1. Arloesedd
2. Amgylchedd
3. Addasu a Lliniaru Newid yn yr Hinsawdd

2.1.2 Mae'r dull LEADER

Mae LEADER yn ddull datblygu lleol sydd wedi cael ei ddefnyddio ers dros 20 mlynedd i gynnwys actorion lleol yn y gwaith o gynllunio a chyflwyno strategaethau, gwneud penderfyniadau a dyrannu adnoddau ar gyfer datblygu eu hardaloedd gwledig. Mae'r acronym 'LEADER' yn deillio o'r ymadrodd Ffrangeg 'Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale' sy'n golygu 'cysylltiadau rhwng gweithgareddau ar gyfer datblygu'r economi wledig'. Dyfeisiwyd y dull gweithredu yn y 1990au mewn ymateb i'r hyn a ganfuwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd fel methiant polisiâu traddodiadol o'r brig i lawr i fynd i'r afael â phroblemau a wynebir gan lawer o ardaloedd gwledig yn Ewrop.

Dangosir saith nodwedd y dull (a ddisgrifir yn aml fel 'dull') yn y graffig dros y dudalen.

Ffigwr 2.1: Dull LEADER



Fel menter **Datblygu Lleol a Arweinig gan y Gymuned (DLAG)**, mae LEADER yn broses ddatblygu integredig sydd wedi'i chynllunio i ymgysylltu, galluogi, darparu adnoddau a grymuso cymunedau lleol i ymgymryd â'u datblygiad lleol eu hunain.

Gweithredir LEADER gan **Grŵp Gweithredu Lleol (GGLI)**, gan gyflawni **Strategaeth Datblygu Lleol (SDLI)** y maent wedi'i datblygu a gweithgareddau animeiddio/meithrin gallu yn y gymuned leol y maent yn ei goruchwyllo. Rhaid i'r Grwpiau Gweithredu Lleol gael eu cyfansoddi drwy gynrychiolaeth o'r sector gyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector.

Mae animeiddio yn nodwedd allweddol o LEADER (yn benodol elfen 'o'r gwaelod i fyny' y rhaglen) a gall gynnwys ystod o weithgareddau, megis:

- Gweithio i 'rymuso' pobl a/neu sefydliadau lleol a'u parodrwydd i wynebu heriau neu gyfleoedd lleol drwy ddatblygu a gweithredu prosiectau (sy'n gysylltiedig â'r SDLI)
- (Heb ei gysylltu'n uniongyrchol â'r SDLI neu brosiect penodol) Gweithio'n fwy cyffredinol yn yr ardal leol a chyda'r boblogaeth leol i wella ymwybyddiaeth o dreftadaeth leol, er enghraifft.

Arloesi yw un o'r egwyddorion strategol gwreiddiol a sylfaenol yn LEADER. Mae'r ffocws ar arloesi yn seiliedig ar y ddadl nad yw gwneud 'mwy o'r un peth' yn debygol o alluogi ardal i gyrraedd ei llawn botensial ac y dylid ceisio atebion newydd i broblemau sy'n bodoli eisoes. Y nod yw annog a chefnogi dulliau ac atebion newydd, blaengar ac entrepreneuriaid i faterion lleol a rhannu a throsglwyddo'r profiad hwnnw. Felly, mae LEADER yn darparu amgylchedd di-risg lle gall prosiectau symud ymlaen a datblygu mewn ffyrdd annisgwyl neu hyd yn oed 'fethu'; mae'r holl ganlyniadau'n cael eu caniatáu a'u hystyried i ddarparu cyfleoedd i ddysgu.

Mae cydweithredu hefyd yn nodwedd graidd o LEADER. Gyda GGLI ledled Ewrop, gallai'r cyfoeth o brofiad datblygu lleol LEADER, gwybodaeth a chyfalaf dynol fod yn sylweddol, ac mae cydweithredu'n cynnig ffordd o fanteisio ar yr adnodd hwn. Gall Grwpiau Gweithredu Lleol ddefnyddio'r rhwydwaith hwn, neu gyfrannu ato, i ddatblygu'r grŵp, ymgymryd â phrosiectau neu fentrau ar y cyd, i arloesi, neu i rannu neu drosglwyddo gwybodaeth a phrofiad.

2.1.3 Gwerth ychwanegol disgwylidig y dull gweithredu

Wrth werthuso, gwerth ychwanegol (neu 'ychwanegedd') yw'r graddau y mae gweithgarwch yn digwydd o gwbl, ar raddfa fwy, yn gynharach neu o fewn ardal neu grŵp targed dynodedig penodedig oherwydd yr ymyriad, yn yr achos hwn, LEADER.²

Disgwylir i'r dull LEADER ychwanegu gwerth ar lefel leol drwy'r canlynol:³

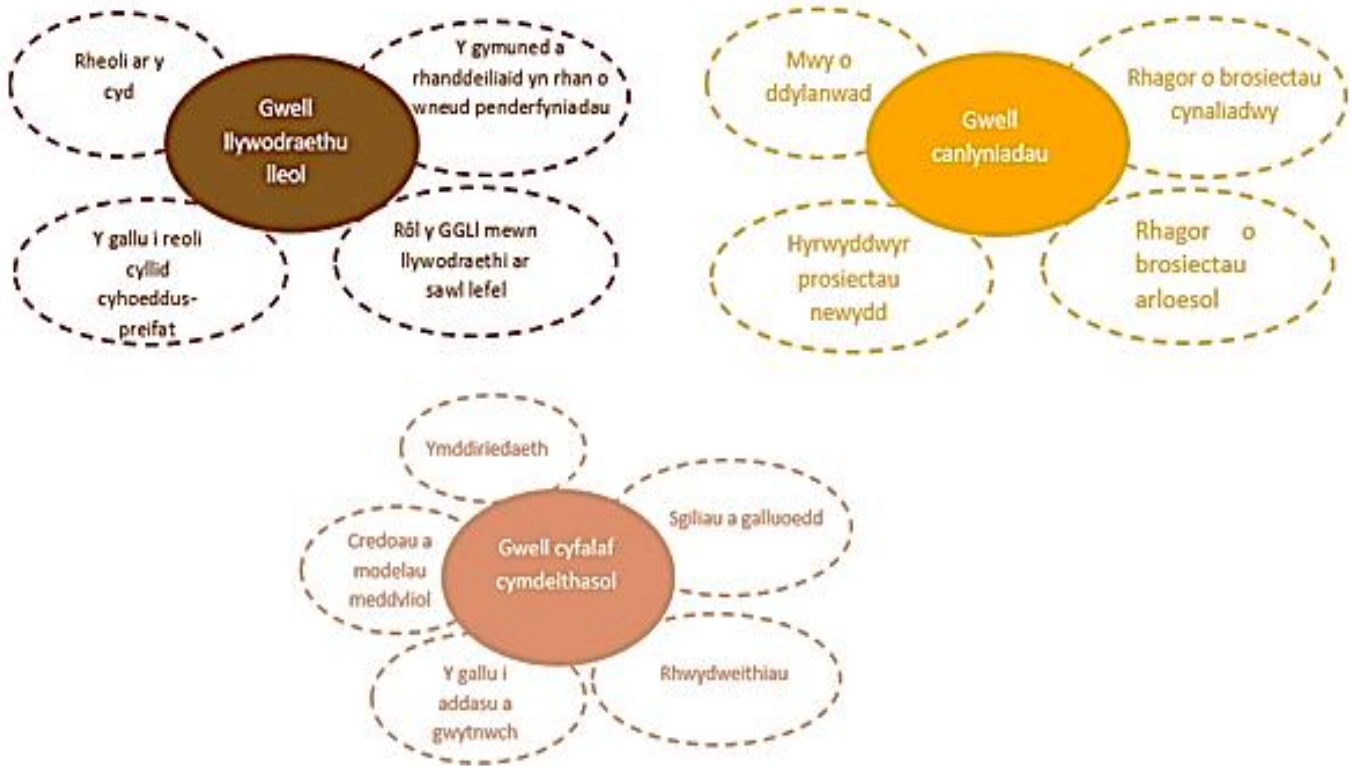
- (1) **Gweithredu'r SDLI** (h.y., ei weithredu ar ffurf prosiectau a'r canlyniadau a'r effeithiau y maent yn eu cynhyrchu).
- (2) **Mecanwaith cyflawni'r GGLI** (h.y., y set o reolau, gweithdrefnau a threfniadau gweinyddol, sy'n sicrhau bod amcanion strategol yn dod yn gamau pendant ar lawr gwlad).
- (3) **Cymorth/animeiddio meithrin gallu**: Y cymorth a ddarperir i annog a galluogi'r buddiolwyr (h.y. gweithgareddau sy'n anelu at godi ymwybyddiaeth, parodrwydd, cydweithredu a galluoedd rhwydweithio pobl leol i gyfrannu at ddatblygu eu hardal),

Os caiff ei gymhwyso'n gywir, rhagwelir y bydd gweithredu'r dull LEADER yn arwain at dri grŵp o ganlyniadau, fel y dangosir gan y graffeg ar y dudalen ganlynol.

² Ffynhonnell: [Canllaw Ychwanegedd - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://Canllaw.Ychwanegedd-GOV.UK(www.gov.uk))

³ Ffynhonnell: [Canllawiau: Gwerthusiad o'r Rhwydwaith Ewropeaidd ar gyfer Datblygu Gwledig LEADER/CLLD \(2017\)](#)

Ffigwr 2.2: Canlyniadau disgwyliedig y dull LEADER



Ffynhonnell y graffigwaith:
Guidelines: Evaluation of LEADER/CLLD (2017)
Rhwydwaith Datblygu Gwledig Ewrop

2.1.4 Cyfyngiadau ariannu

Am y rhan fwyaf o oes y cynllun presennol, ni ellid defnyddio cyllid LEADER i ddarparu cymorth neu gymorth amgen a fyddai'n gyfystyr â chymorth gwladwriaethol. At hynny, ni ellid defnyddio mesur LEADER i ddarparu grantiau cyfalaf neu refeniw na mathau eraill o gymorth uniongyrchol neu anuniongyrchol i fusnesau masnachol. Fodd bynnag, newidiodd hyn ym mis Mai 2021 pan ddaeth gwariant cyfalaf yn gymwys o dan Gymorth Gwladwriaethol De-Minimis i ganiatáu i Grwpiau Gweithredu Lleol ymateb i effaith pandemig COVID-19 yn eu hardaloedd, gan ganiatáu i Grwpiau Gweithredu Lleol roi cymorth i bobl, busnesau a sefydliadau sydd am gymryd rhan mewn gweithgarwch economaidd, gan eu cyfeirio at gymorth prif ffrwd Busnes Cymru ar yr amser priodol. Fodd bynnag, nid yw hyn yn cael fawr ddim effaith, os o gwbl, yn Sir Benfro pan oedd y cyllid wedi'i ymrwymo'n llawn i bob pwrpas erbyn y dyddiad hwnnw.

2.2 LEADER yn Sir Benfro

2.2.1 Arwain Sir Benfro

Mae LEADER wedi bod yn weithgar yn Sir Benfro mewn gwahanol ffurfiau ers y 1990au. Ar gyfer cynnod rhaglen bresennol y CDG, mae LEADER wedi'i weithredu o fewn y sir gan GGLI Arwain Sir Benfro gyda PLANED yn ymgymryd â'r gweithrediadau gweinyddol ac ariannol ar eu rhan.⁴

2.2.2 Y Strategaeth Datblygu Lleol

Disgrifir yr SDLI yng nghanllawiau'r Comisiwn Ewropeaidd fel *'y map ffordd ar gyfer gweithredu LEADER gyda'r GGLI yn dewis ac yn cefnogi prosiectau, yn ôl y cyfraniad y maent yn ei wneud i nodau'r strategaeth'*.⁵

Cafodd SDLI Sir Benfro ei strwythuro yn unol â'r pum thema ar gyfer y rhaglen LEADER yng Nghymru gyda 13 o 'anghenion/cyfleoedd datblygu' (y cyfeirir atynt hefyd fel blaenoriaethau o fewn y SDLI) wedi ei nodi o dan bob thema, fel y dangosir yn Nhabl 2.1. Nodir hanner cant o 'amcanion penodol' hefyd sy'n diffinio'r anghenion a'r cyfleoedd datblygu hynny ymhellach.

⁴ PLANED (www.planed.org.uk) yn bartneriaeth a arweinir gan y gymuned a sefydlwyd fel menter gymdeithasol, Ymddiriedolaeth Datblygu, elusen, a chwmni cyfyngedig drwy warant, gyda'i haelodau yn gynrychiolwyr o gymunedau ac o'r sectorau cyhoeddus a phreifat. Mae gan y sefydliad dros 30 mlynedd o brofiad o weithredu datblygu gwledig integredig (gan gynnwys y rhaglen LEADER) drwy gefnogi menter, amaethyddiaeth gynaliadwy a thwristiaeth, treftadaeth a gweithgareddau amgylcheddol, drwy ymgysylltu â'r gymuned a chymryd rhan.

⁵ Mae canllawiau a gynhyrchwyd gan y Rhwydwaith Ewropeaidd ar gyfer Datblygu Gwledig ar ddatblygu a gweithredu'r SDLI i'w gweld yma: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/enrd-guidance_lsd.pdf

Tabl 2.1: Themâu a Blaenoriaethau SDLI LEADER Sir Benfro

Thema rhaglen LEADER	Anghenion/Cyfleoedd Datblygu
Thema 1: Ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol	- Blaenoriaeth 1.1: Adeiladu ar ymdeimlad o le a hunaniaeth gymunedol - Blaenoriaeth 1.2: Cynyddu cyfleoedd twristiaeth gynaliadwy a manteisio ar agweddau 'ffafriol' ar newid yn yr hinsawdd - Blaenoriaeth 1.3: Darparu mynediad a chynnal gweithgareddau sy'n ymwneud ag asedau amgylcheddol a thirwedd
Thema 2: Hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr	- Blaenoriaeth 2.1: Darparu gwasanaethau cymorth priodol a pherthnasol i fusnesau - Blaenoriaeth 2.2: Parhau i fanteisio ar gydweithio cryfach rhwng cynhyrchwyr, proseswyr a manwerthwyr a rhannu arferion/profiadau o bob cwr o'r byd a chadwyn gyflenwi wedi'i chydlynu/byrhau'n well - Blaenoriaeth 2.3: Datblygu cyfleoedd dysgu sy'n berthnasol yn lleol megis mentora a chydweithio, creu cyfleoedd uwchsgilio a mynd i'r afael ag olyniaeth - Blaenoriaeth 2.4: Hyrwyddo manteision busnes rheolaeth amgylcheddol dda
Thema 3: Archwilio ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau lleol anstatudol	- Blaenoriaeth 3.1: Parhau i gefnogi datblygiad gallu a sgiliau cymunedol - Blaenoriaeth 3.2: Cynyddu perchnogaeth o ddarpariaeth leol a datblygu seilwaith
Thema 4: Ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol	- Blaenoriaeth 4.1: Cefnogi cymunedau i fanteisio ar botensial ynni adnewyddadwy o ffynonellau amgylcheddol – e.e., solar, llanw, morol, dŵr a gwynt - Blaenoriaeth 4.2: Annog a chefnogi cymunedau i fabwysiadu technegau arbed ynni a chadwraeth
Thema 5: Manteisio ar dechnoleg ddigidol	- Blaenoriaeth 5.1: Gweithio tuag at gynhwysiant digidol i bawb – lleihau unigedd a chynnwys cyfleoedd cymdeithasol, diwylliannol a theleiechyd a datblygu sgiliau - Blaenoriaeth 5.2: Sicrhau y gwneir y defnydd gorau o dechnoleg newydd a thechnoleg sy'n cyrraedd

Ffynhonnell: Strategaeth Datblygu Lleol Sir Benfro

2.2.3 Cyllid

Mae pob GGLI yn gyfrifol am bedwar cronfa ariannu a fydd, gyda'i gilydd, yn caniatáu i'r GGLI reoli ei hun, darparu animeiddio a hwyluso ar draws ardal y GGLI a chefnogi'r gwaith o weithredu a darparu gweithgareddau LEADER. Y rhain yw:

- *Costau Rhedeg*: mae'r rhain yn cwmpasu gweithgareddau prif strwythurau rheoli Corff Gweinyddol SDLI LEADER ynghyd â chostau sylfaenol fel swyddfeydd, cysylltiadau a defnydd TGCh, staff craidd a'u costau teithio ac unrhyw wariant allweddol arall sy'n angenrheidiol er mwyn i'r GGLI weithredu'n effeithiol.
- *Animeiddio*: yn cwmpasu gweithgareddau'r prif animeiddio, hwyluso a meithrin gallu yn ardal y GGLI i weld sut y gellir troi syniadau yn brosiectau y gellir eu cyflawni. Costau staff, costau teithio, costau angenrheidiol i drefnu cyfarfodydd a dod â phobl at ei gilydd a, lle bo angen, cymorth technegol arbenigol neu ymgynghoriaeth ar y bydd hyn.
- *Gweithredu*: y prif gronfa ariannu ar gyfer mentrau penodol a phenodol i'w datblygu a'u cyflawni a fydd yn bodloni amcanion y SDLI. Gellid darparu gweithgareddau drwy amrywiaeth o bartneriaid prosiect, sefydliadau allanol, grwpiau o bobl o fewn cymunedau (naill ai'n ddaearyddol neu'n thematig) neu gallent gael eu darparu gan y Corff Gweinyddol ar ran y GGLI ei hun.
- *Cydweithredu*: ymdrin â phrosiectau a gyflwynir ar y cyd â GGLI eraill yng Nghymru a thu hwnt.

Nodir na all costau rhedeg a chostau animeiddio fod yn fwy na 25 y cant o gyfanswm cronfeydd y CDG (heb gyfrif y gostau paratoi). At hynny, rhaid i gostau gweithredu LEADER gynnwys o leiaf 20 y cant o arian cyfatebol.

Nodir y dyraniadau ariannol terfynol yn Sir Benfro yn y tabl isod gydag 80 y cant o'r cyllid yn cael ei ddefnyddio i ariannu prosiectau drwy'r cyllidebau 'gweithredu' a 'chydweithredu'.

Tabl 2.2: Dyraniadau ariannol rhaglen LEADER yn Sir Benfro (yn seiliedig ar ffigurau gwariant terfynol)

Cronfa ariannu	Dyddiad dechrau	Dyddiad gorffen	Ariannu rhaglenni	% o gyllid y rhaglen	Arian cyfatebol
Animeiddiad	Mehefin 2015	Rhagfyr 2021	£560,570	11%	Amh
Costau Rhedeg	Ebrill 2015	Rhagfyr 2021	£425,815	9%	Amh
Gweithredoliant	Medi 2015	Rhagfyr 2021	£3,842,375	78%	£1,141,653
Cydweithrediad	Medi 2015	Rhagfyr 2021	£100,971	2%	£16,464

Ffynhonnell: PLANED

2.2.4 Staff y prosiect

Cyflogwyd y tîm a gyflwynodd LEADER yn Sir Benfro ar ran y GGLI gan PLANED. Aeth y tîm drwy sawl newid dros oes y rhaglen fel y dangosir yn y tabl isod. Dylid nodi bod nifer o'r swyddi hyn wedi'u hariannu gan brosiectau a ariannwyd gan LEADER sy'n cael eu darparu gan PLANED, yn ogystal â'r swyddi a ariannwyd gan y potiau 'costau rhedeg' ac 'animeiddio'.

Tabl 2.3: Swyddi tîm LEADER Sir Benfro dros oes y rhaglen

Cyf:	Teitl y swydd	FT neu PT	Nodiadau
1	Rheolwr Rhaglen	Llawn amser	Llenwi
2	Cynorthwy-ydd Cymorth	Llawn amser	Llenwi
3	Rheolwr Datblygu	Rhan-amser	Llenwi
4	Swyddog Cymorth	Llawn amser	Tan fis Gorffennaf 2019 yna gweler Rhif 5
5	Swyddog Cymorth	Rhan-amser	Llenwi
6	Uwch Swyddog Prosiect	Rhan-amser	Llenwi
7	Cydlynnydd Prosiect	Rhan-amser	Nid oes ei angen mwyach, hysbysebwyd ar gyfer Rheolwr Rhaglen Gorffennaf 2020
8	Swyddog Cydweithredu a Rhwydweithiau	Rhan-amser	Nid oes ei angen mwyach, Newidiodd y rôl i Uwch Swyddog Prosiect
9	Cynorthwy-ydd Cyllid	Rhan-amser	Llenwi
10	Swyddog Cyllid ac Adnoddau Dynol	Llawn amser	Llenwi
11	Swyddog Cyfathrebu	Llawn amser	Daeth yn wag ddiwedd Mehefin 2021
12	Swyddog Monitro a Gwerthuso	Llawn amser	Llenwi
13	Rheolwr Swyddfa	Llawn amser	Llenwi
14	Swyddog Cyswllt Mentrau Gwledig	Llawn amser	Nid oes ei angen mwyach, wedi'i ail-recriwtio fel Swyddog Prosiect
15	Swyddog rhwydweithiau	Rhan-amser	Yn wag o fis Mawrth 2019, rôl wedi'i lleihau, a'r prif ddyletswyddau yn cael eu cyflawni gan y Rheolwr Swyddfa
16	Swyddog Prosiect	Rhan-amser	Disodli swyddogion â thema ond heb eu disodli yn dilyn ymddiswyddiadau
17	Swyddog Prosiect	Rhan-amser	Disodli swyddogion â thema ond heb eu disodli yn dilyn ymddiswyddiadau
18	Rheolwr Cyllid a Gweithredol	Llawn amser	Ar ôl ymddiswyddiad, nid oes angen y swydd mwyach ar ôl penodi uwch arweinydd

Cyf:	Teitl y swydd	FT neu PT	Nodiadau
19	Swyddog Cyswllt Digidol	Llawn amser	Nid oes ei angen mwyach, wedi'i ail-recriwtio fel Swyddog Prosiect
20	Swyddog Cyllid a Chaffael	Llawn amser	Ailddiffinio'r rôl ar ôl ymddiswyddiad - gweler Rhif 10.
21	Swyddog/Cydlynnydd Animeiddio	Llawn amser	Symudwyd i rôl Rheolwr LEADER Chwefror 2018, a'i ddisodli ym mis Ebrill 2019
22	Swyddog Animeiddio ac Effaith	Llawn amser	Nid oes ei angen mwyach, wedi'i ail-recriwtio fel Swyddog Monitro a Gwerthuso
23	Profiad Sir Benfro & Swyddog Cydweithredu	Llawn amser	Nid oes ei angen mwyach ar ôl diwedd y cyfnod penodol
24	Swyddog Sgiliau Busnes	Llawn amser	Nid oes ei angen mwyach ar ôl diwedd y cyfnod penodol
25	Swyddog Ynni Adnewyddadwy Cymunedol	Rhan-amser	Swydd nad oes ei hangen mwyach ar ôl ymddiswyddiad swyddog/cyfnod penodol
26	Rheolwr Prosiectau a Phartneriaethau	Llawn amser	Swydd nad oes ei hangen mwyach ar ôl ymddiswyddiad swyddog/cyfnod penodol

Ffynhonnell: PLANED

Mae 26 o swyddi gwahanol wedi bodoli dros oes y rhaglen gyda nifer o newidiadau i strwythur y tîm yn cael eu cyflwyno wrth i'r gweithredu fynd rhagddo yn seiliedig ar yr anghenion ar y pryd yn ogystal ag ailstrwythuro o fewn PLANED. Roedd sawl swydd hefyd yn gontactau cyfnod penodol a oedd yn gysylltiedig â gweithgareddau penodol a oedd yn cael eu cynnal fel rhan o'r broses o weithredu'r rhaglen yn Sir Benfro.

Yn ystod oes y rhaglen, symudwyd oddi wrth ddull thematig o ddyrannu ceisiadau a phrosiectau rhwng swyddogion prosiect i ddull mwy daearyddol. Roedd y dull thematig gwreiddiol yn gysylltiedig â'r themâu yn yr SDLI gyda'r swyddogion yn gyfrifol am yr holl weithgareddau o fewn y thema honno. Arweiniodd y dull hwn at gydbwysedd yn y llwyth gwaith gan fod mwy o alw am gymorth a mwy o geisiadau am gyllid mewn rhai themâu. Penderfynwyd felly symud tuag at ddull mwy hyblyg sy'n seiliedig ar ardal gyda swyddogion yn gweithio ar draws pob thema. Pan gafodd ei drafod fel rhan o'r gwerthusiad canol tymor, roedd y staff o'r farn bod y newid hwn wedi bod yn gam cadarnhaol ac mae'n wers bwysig a ddysgwyd. Mae hefyd yn dangos yr heriau o ran rheoli rhaglen a arweinir gan y galw/a arweinir gan y gymuned lle gall fod yn anodd rhagweld y galw.

2.2.5 Nodi ac asesu prosiectau

Fe ddaeth prosiectau ir amlwg trwy alwadau agored ar sail dau gam. Cefnogwyd cynigwyr gan 'animeiddwyr' gyda'r mynegiant o ddiddordeb (MODd) wedi'i addasu lle y bo'n briodol. Yna cyflwynodd cynigwyr gais llawn a werthuswyd gan y GGL, gan ddefnyddio is-grŵp gyda phrofiad yn y maes sy'n gysylltiedig â'r prosiect i asesu'r cais cyn iddo gael ei gyflwyno i'r GGL llawn a benderfynodd a ddylid ei gymeradwyo. Roedd y penderfyniadau hyn yn seiliedig ar ddau ystyriaeth: (1) meini prawf cymhwysedd i bennu derbynoldeb y cynnig, a (2) meini prawf dethol i asesu dymunoldeb y cynnig ac asesiad ansoddol o'r cydweddu â'r SDII.

Cynhyrchwyd y graffig dros y dudalen gan PLANED i ddangos y broses o geisio cymorth drwy'r rhaglen LEADER.

Ffigwr 2.3: Proses ymgeisio LEADER yn Sir Benfro

LEADER APPLICATION PROCESS

External Client Journey:



Ffynhonnell: PLANED

2.2.6 Cymorth prosiect parhaus

Gweithiodd Swyddogion Prosiect LEADER (cyfeirir atynt hefyd fel Swyddogion Thematig) i annog ac arwain darpar ymgeiswyr i'r gronfa ariannu sydd ar gael i ymgymryd â phrosiectau peilot. Gwnaethant hefyd gynnal gwiriadau cymhwysedd a gwiriadau Cymorth Gwladwriaethol ar nifer o ymholiadau cychwynnol a arwain y rhai nad oeddent yn gymwys i gael cymorth LEADER i sefydliadau partner, gan gynnwys PAVS, Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro, Cyngor Sir Penfro, a Sefydliadau eraill sy'n aelodau o'r GGLI.

Cynigiwyd cymorth ac arweiniad parhaus i'r ymgeiswyr cymwys a pharhaodd y cymorth hwn drwy'r broses gymeradwyo, gan geisio arian cyfatebol lle bo angen, gyda hawliadau a thystiolaeth dangosyddion perfformiad yn cael eu cyflwyno, cyhoeddusrwydd a gweithgareddau hyrwyddo, hyd at gau prosiectau'n llwyddiannus. Cysylltodd swyddogion hefyd â'r prosiectau bob chwe mis ar ôl cwblhau'r prosiect i'w cefnogi gyda chynaliadwyedd a chyngor ariannu yn y dyfodol.

2.2.7 Cau'r prosiect

Fel rhan o'r broses gau a chyn i'r cais terfynol gael ei dalu, roedd angen ffurflen gau ac adroddiad gwerthuso ar y prosiect cyfan. Gofynnodd yr adroddiad gwerthuso ystod o gwestiynau megis sut mae'r prosiect wedi bodloni un neu fwy o'r pum Thema LEADER a'r dystiolaeth ar gyfer hyn. Sut mae'r prosiect wedi ateb yr angen cymunedol a nodir yn y ffurflen gais a sut mae wedi gweithio gyda'r gymuned neu bartneriaid eraill yn ystod y prosiect, gan ofyn am unrhyw sylwadau neu ddyfyniadau i gefnogi hyn. Gofynnodd hefyd a oes gan y prosiect unrhyw gynlluniau i'r dyfodol.

3 Adolygiad o ddangosyddion gwariant a pherfformiad

Trafododd y bennod hon y wybodaeth am wariant a monitro sydd ar gael ar gyfer gweithredu LEADER yn Sir Benfro.

Pwyntiau allweddol

- Mae cyfanswm y buddsoddiad gan y cynllun yn yr ardal yn agos at £6.5 miliwn, pan gynhwysir y (dros) £1.2 miliwn o arian cyfatebol a ddarperir gan brosiectau.
- Roedd 98 y cant o'r gyllideb a oedd ar gael i gefnogi prosiectau LEADER yn Sir Benfro wedi'i neilltuo mor gynnar â mis Ionawr 2020, a oedd yn amlwg ymhell cyn diwedd y cynllun.
- Mae hyn yn gadarnhaol o ran sicrhau y caiff yr arian sydd ar gael ei ddefnyddio'n llawn ond golygai nad oedd llawer o arian ar gael i gefnogi unrhyw brosiectau a ddatblygwyd yn ystod camau diweddarach oes y cynllun.
- Nid yw'r dangosyddion perfformiad a gasglwyd yn rhoi llawer o ddealltwriaeth o'r hyn y mae'r cynllun LEADER wedi'i gyflawni yn Sir Benfro. Fodd bynnag, maent yn dangos bod y cynllun wedi ymgysylltu ag 865 o randdeiliaid, wedi cefnogi 5,356 o gyfranogwyr, ac wedi diogelu 43 o swyddi.

3.1 Cyfanswm y gwariant

Mae'r tabl isod yn nodi'r ffigurau gwariant terfynol ar gyfer LEADER yn Sir Benfro yn ogystal â ffigurau gwreiddiol y gyllideb.

Tabl 3.1: Gwariant rhaglen LEADER, terfynol

Cronfa ariannu	Cyllideb wreiddiol y CDG (£)	Cyllideb derfynol y CdG* (£)	Gwariant Terfynol (£)	Cyfran y gyllideb a ddefnyddiwyd (%)	Arian cyfatebol a gafwyd
Animeiddiad	663,750	583,749	576,319	100%	AMH
Costau Rhedeg	442,500	442,500	442,064	100%	AMH
Gweithredoliant	3,183,855	4,146,798	4,146,798	100%	1,179,939
Cydweithrediad	134,893	101,641	101,641	100%	16,464

Ffynhonnell: PLANED

*Ar ôl atgynhyrchu'r gyllideb y cytunwyd arni gyda Llywodraeth Cymru yn ystod oes y rhaglen

Mae'r ffigurau'n dangos bod dyraniad y gyllideb ar gyfer animeiddio a chydweithredu wedi gostwng dros oes y rhaglen, gyda chostau rhedeg hefyd yn is yn y pen draw na'r gyllideb wreiddiol. Fodd bynnag, cynyddodd y gyllideb weithredu.

Mae'r ffigwr gwariant terfynol o ran cyllid y Cynllun Datblygu Gwledig ychydig dros £5.2m. Fodd bynnag, cynyddodd y ffigwr gwariant i bron i £6.5m pan ystyrir dros £1.2 miliwn o arian cyfatebol y mae'r cynllun wedi'i gael drwy'r prosiectau.

Canfu'r adroddiad gwerthuso canol tymor, o fis Ionawr 2020, fod 98 y cant o'r gyllideb a oedd ar gael i gefnogi prosiectau LEADER yn Sir Benfro wedi'i neilltuo, ac roedd yn amlwg ymhell cyn diwedd y cynllun. Roedd hyn yn amlwg yn gadarnhaol o ran gwneud cynnydd a sicrhau bod y gyllideb a oedd ar gael yn cael ei defnyddio'n llawn yn osgystal a rhoi'r cyfle gorau posibl i brosiectau gael eu rhedeg yn ôl y bwriad. Fodd bynnag, roedd hefyd yn golygu mai dim ond ychydig iawn o arian sydd ar gael i gefnogi unrhyw brosiectau newydd (o gofio bod gweithgareddau animeiddio ardal yn dal i fynd rhagddynt ar y pryd) a allai fod wedi dod i'r amlwg dros weddill cyfnod y rhaglen.

Cafodd y mater hwn ei ailystyried fel rhan o'r drafodaeth yn y gweithdy gydag aelodau'r GGLI a'r staff ar gyfer y gwerthusiad terfynol lle roedd gwahaniaeth barn gyda rhai yn gwneud sylwadau cadarnhaol am ymrwymiad cynnar y cyllid, tra byddai'n well gan eraill pe bai rhywfaint o gyllid wedi'i 'glustnodi' yn ddiweddarach yng nghyfnod y rhaglen er mwyn gallu ymateb i unrhyw syniadau a allai fod wedi dod i'r amlwg yn ystod oes y rhaglen. Yr argymhelliad yn yr adroddiad canol tymor oedd bod hyn yn rhywbeth y dylid bod wedi'i ystyried oherwydd bod gweithgareddau animeiddio'n parhau a'r angen posibl i fynd i'r afael â bylchau o ran cyflawni'r amcanion a nodir yn y ddogfen SDLI.

3.2 Nifer y prosiectau a'r gwariant fesul thema

Mae'r rhaglen LEADER yn Sir Benfro wedi cefnogi cyfanswm o 71 o brosiectau, gan gynnwys pedwar prosiect cydweithredol sy'n weithgar yn yr ardal, ac mae un ohonynt yn cael ei 'arwain' gan Arwain Sir Benfro ac yn cynnwys un prosiect trawswladol gyda phartneriaid yn y Ffindir.

Tabl 3.2: Nifer y prosiectau a gymeradwywyd a'r hawliad grant wedi'u rhannu yn ôl thema

Thema	Nifer y prosiectau	Grant (hawliad) (£)	Cymedr (£)	% o'r cyfanswm
Thema 1: Ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol	20	447,693	22,385	22%
Thema 2: Hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr	12	456,465	38,039	22%
Thema 3: Archwilio ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau lleol anstatudol	19	634,532	33,396	31%
Thema 4: Ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol	7	309,758	44,251	15%

Thema	Nifer y prosiectau	Grant (hawliad) (£)	Cymedr (£)	% o'r cyfanswm
Thema 5: Manteisio ar dechnoleg ddigidol	9	159,902	17,767	8%
Cydweithrediad	4	35,107	8,777	2%
Cyfanswm	71	2,043,456	28,781	100%

Ffynhonnell: PLANED

Mae Tabl 3.2 yn dangos nifer y prosiectau fesul thema ac fel canran o'r cyfanswm. Mae hefyd yn dangos y gyllideb a oedd wedi ei ymrwymo fesul thema ac fel canran o'r cyfanswm.

Y themâu amlycaf mewn perthynas â nifer y prosiectau a gefnogir yw Themâu 1 (ychwanegu gwerth) a 3 (gwasanaethau anstatudol). Y thema fwyaf yn ariannol, fodd bynnag, yw Thema 3. Er mai Thema 4 (ynni adnewyddadwy) yw'r thema gyda'r nifer lleiaf o brosiectau, ar gyfartaledd, mae gan y prosiectau hynny werth ariannol uwch. Mewn geiriau eraill, mae llai o brosiectau, ond mwy (mewn termau ariannol) wedi'u cefnogi o dan y thema honno.

Mae'r thema leiaf o ran y gyllideb wedi'i gwario yn Thema 4 (technoleg ddigidol) er ei bod yn bwysig nodi bod nifer o brosiectau a ddyrennir i themâu eraill yn cynnwys pwyslais cryf ar dechnoleg ddigidol (gweler Pennod 5).

Mae'r cyfyngiadau oherwydd y cyfyngiadau cymorth gwladwriaethol sydd ar waith ar gyfer y fersiwn hwn o'r cynllun LEADER yng Nghymru yn debygol o fod wedi cyfrannu at y nifer gymharol isel o brosiectau o dan Thema 2.

3.3 Dangosyddion perfformiad

Mae nifer cyfyngedig o ddangosyddion perfformiad yn cael eu defnyddio ar gyfer y rhaglen LEADER yng Nghymru sef:

1. Nifer yr astudiaethau dichonoldeb a gomisiynwyd neu a gynhaliwyd (allbwn)
2. Nifer y gweithgareddau peilot a gynhaliwyd/a gefnogir (allbwn)
3. Nifer y camau lledaenu gwybodaeth/hyrwyddo a gynhaliwyd (allbwn)
4. Nifer y rhanddeiliaid a ymgysylltwyd (allbwn)
5. Nifer y cyfranogwyr a gefnogwyd (allbwn)
6. Nifer y rhwydweithiau a sefydlwyd (canlyniad)
7. Nifer y canolfannau cymunedol a ffurfiwyd (canlyniad)
8. Nifer y swyddi a ddiogelwyd (canlyniad)
9. Nifer y swyddi a grëwyd (canlyniad) (nas defnyddir yn Sir Benfro).

Ceir diffiniad ar gyfer y dangosyddion hyn yn Atodiad 1.

Mae'r nifer cyfyngedig hwn o ddangosyddion yn cyd-fynd â'r newid dull gweithredu gan Lywodraeth Cymru ar gyfer y rhaglen LEADER bresennol mewn ymateb i feirniadaeth o'r rhaglen flaenorol a oedd yn cynnwys rhestr lawer hwy o ddangosyddion perfformiad, gan arwain at broses fonitro gymhleth iawn. Fodd bynnag, mae'r nifer llawer mwy cyfyngedig o ddangosyddion yn golygu bod y data sydd ar gael i farnu llwyddiant y rhaglen, yn seiliedig ar y dangosyddion perfformiad hyn yn unig, yn gyfyngedig. Ystyriwyd y potensial ar gyfer dangosyddion perfformiad lefel 'lleol' ychwanegol fel rhan o'r gwerthusiad canol tymor ac mae i'w weld yn Atodiad 2 yr adroddiad hwn.

Mae Tabl 3.3 yn dangos llwyddiant y rhaglen LEADER yn Sir Benfro yn erbyn y dangosyddion perfformiad. Mae'n dangos bod y rhaglen wedi rhagori yn erbyn pob targed, yn ddramatig yn y rhan fwyaf o achosion.

Tabl 3.3: Dangosyddion perfformiad ar gyfer y rhaglen LEADER yn Sir Benfro; terfynol

Dangosydd	Targed	Cyflawni	% y targed a gyflawnwyd
Nifer yr astudiaethau dichonoldeb	10	12	120%
Nifer y gweithgareddau peilot a gynhaliwyd/a gefnogir	30	86	287%
Nifer y camau lledaenu gwybodaeth/gweithgareddau hyrwyddo a/neu farchnata	20	740	3700%
Nifer y rhanddeiliaid a ymgysylltwyd	100	865	865%
Nifer y cyfranogwyr a gefnogwyd	400	5,356	1339%
Nifer y rhwydweithiau a sefydlwyd	5	30	600%
Nifer y hybiau cymunedol	2	17	850%
Nifer y swyddi a ddiogelir drwy brosiectau a gefnogir	3	43	1441%

Ffynhonnell: PLANED

Mae defnyddioldeb targedau ar gyfer rhaglen fel LEADER, byddem yn dadlau, yn amheus. Mae'r pwyslais ar weithio gyda'r gymuned i ddatblygu ac yna cefnogi prosiectau newydd ac arloesol. At hynny, derbynnir bod 'methiant' yn rhan o'r rhaglen oherwydd y pwyslais hwnnw ar dreialu dulliau newydd ac arloesol o ddatblygu gwledig. Mae'n amheus pa mor briodol yw gosod targedau mewn cyd-destun o'r fath.

Fodd bynnag, mae dangosyddion perfformiad yn ddefnyddiol fel dangosydd o'r hyn y mae rhaglen wedi'i gyflawni. Mae allbynnau yn ddangosyddion o'r gweithgareddau a gynhaliwyd a gwelwn fod Arwain Sir Benfro wedi cefnogi 12 astudiaeth ddichonoldeb ac wedi cefnogi 86 o weithgareddau peilot. Mae dros 700 o gamau lledaenu gwybodaeth wedi'u cymryd sy'n awgrymu bod gweithgareddau helaeth wedi'u cynnal yn hynny o beth fel rhan o'r gwaith o gyflawni'r rhaglen. Mae hyn wedi arwain at ymgysylltu â thros 800 o randdeiliaid a mwy na 5,000 o gyfranogwyr yn cael eu cefnogi er nad oes data ar bwy yw'r cyfranogwyr hynny, a fyddai wedi ychwanegu at werth y data.

Mae'r data ar ganlyniadau yn brin, yn gyfyngedig i nifer y rhwydweithiau a'r hybiau a sefydlwyd, a nifer y swyddi a ddiogelir. Nid yw'r data hwn, fel y nodwyd yn gynharach, yn rhoi llawer o ddealltwriaeth o'r hyn y mae'r rhaglen LEADER wedi'i gyflawni yn Sir Benfro er bod yn rhaid cydnabod yr heriau o gasglu set safonol o ddangosyddion canlyniadau ar gyfer rhaglen sy'n cefnogi ystod mor eang o weithgareddau/prosiectau. Felly, ni fyddem yn feirniadol o'r rhaglen yn hyn o beth gyda gwybodaeth am ganlyniadau yn gorfod cael ei darparu gan y prosiectau, fel y trafodwyd yn ddiweddarach yn yr adroddiad hwn.

Fodd bynnag, mae nifer o ddangosyddion pwysig ar goll. Mae'r rhain yn bwysig o ran deall sut y mae'r rhaglen yn Sir Benfro wedi'i chyflawni a'r hyn sydd wedi'i gyflawni. Y rhain yw:

- Nifer y prosiectau peilot a gefnogwyd: 71
- Buddsoddi mewn prosiectau datblygu gwledig: £4.1 miliwn
- Arian cyfatebol wedi'i ddenu i'r ardal: £1.2 miliwn
- Nifer y cyfarfodydd GGLI: 26
- Nifer yr aelodau GGLI sy'n mynychu mwy na 50 y cant o'r cyfarfodydd: 7
- Cyllid dilynol a sicrhawyd gan brosiectau a gefnogir: £2.5 miliwn (o leiaf).

Trafodir nifer o'r dangosyddion hyn yn y penodau sy'n dilyn.

4 Adolygiad o weithrediad y dull LEADER yn Sir Benfro

Mae'r bennod hon yn trafod gweithredu'r dull LEADER yn Sir Benfro ac fe'i cymerir yn bennaf o adroddiad canol tymor y gwerthusiad er i rai materion gael eu hailystyried fel rhan o'r trafodaethau yn ystod y gweithdy gydag aelodau'r GGLI a'r staff a gynhaliwyd fel rhan o'r ymchwil ar gyfer yr adroddiad terfynol hwn.

Pwyntiau allweddol

- Mae cynllunio SDLL sy'n eang iawn, fel yn achos Sir Benfro, yn rhesymegol o ran peidio â chyfyngu ar y math o brosiectau a allai ddod i'r amlwg. Fodd bynnag, nid yw'r dull yn darparu llawer o 'strategaeth' ar gyfer defnyddio'r cyllid sydd ar gael.
- Cynhaliwyd 26 o gyfarfodydd GGLI dros oes y cynllun gydag 11 aelod yn mynychu pob cyfarfod ar gyfartaledd. Mae saith aelod wedi mynychu 16 neu fwy o'r cyfarfodydd yn awgrymu y bu dilyniant da dros y cyfnod.
- Mae bod yn aelod o'r GGLI wedi creu amrywiaeth o fanteision i'r unigolion dan sylw.
- Gwelwyd bod y safbwyntiau ar berfformiad y Grŵp Gweithredu Lleol yn gadarnhaol dros ben. Fodd bynnag, mae angen nodi y pryderon bod y GGLI wedi bod yn gweithredu gormod fel 'panel asesu grantiau.'
- Roedd y farn ar berfformiad PLANED fel y corff gweinyddol yn gadarnhaol.
- Roedd yr adborth gan ymgeiswyr ar y gefnogaeth a gawsant gan dîm Arwain Sir Benfro yn gadarnhaol.
- Er bod aelodau'r GGLI wedi nodi gallu'r cynllun i gefnogi sefydliadau heb fawr o brofiad blaenorol o gyflawni prosiectau datblygu gwledig, nododd y rhan fwyaf o sefydliadau a gyflawnodd y prosiectau fod ganddynt brofiad blaenorol sylweddol.
- Dywedodd y mwyafrif helaeth o'r rhai a oedd yn gysylltiedig â chyflawni prosiectau, bod ymwneud ag Arwain Sir Benfro wedi dylanwadu'n gadarnhaol ar eu barn am gymryd rhan mewn prosiectau datblygu gwledig yn Sir Benfro yn y dyfodol.
- Mae dadl bod potensial i dîm Arwain Sir Benfro ym mlynnyddoedd cynharach y rhaglen fod wedi bod yn fwy rhagweithiol yn eu dull gweithredu nag yr oeddent, gan weithio gyda grwpiau neu gymunedau a allai gael eu tangynrychioli o fewn y prosiectau a gefnogwyd i ddatblygu syniadau a phrosiectau. Fodd bynnag, mae angen ystyried y ffaith bod yr arian sydd ar gael wedi'i neilltuo'n gynnar a'r lefelau uchel iawn o alw am gymorth.
- Er ei bod yn amlwg bod pwyslais wedi bod ar gefnogi prosiectau pilot ac arloesol, mae dadl y gallai fod wedi bod yn briodol canolbwyntio mwy ar weithgarwch sy'n fwy arloesol fel rhan o'r cynllun yn Sir Benfro.
- Mae angen pwysleisio hefyd yr angen i sicrhau bod canfyddiadau'r prosiectau a'r gwersi a ddysgwyd yn cael eu rhannu'n effeithiol gan ei fod yn rhan allweddol o'r broses arloesol.
- Yn gysylltiedig â'r uchod, mae angen ystyried y potensial ar gyfer gweithgareddau rhwydweithio a chydweithredu pellach, ac mae'r ddau ohonynt yn nodweddion allweddol o'r dull LEADER.

4.1 Y Strategaeth Datblygu Lleol

Roedd yr adroddiad gwerthuso canol tymor yn cynnwys adolygiad o'r SDLI ar gyfer Sir Benfro fel y'i datblygwyd gan y GGLI. Canfu fod y strategaeth a gyflwynodd yn eang iawn, gan nodi ystod eang o faterion y byddai cyllid LEADER yn cael eu defnyddio i geisio mynd i'r afael â hwy. Nid yw hyn yn anghyffredin o fewn y rhaglen LEADER yng Nghymru. Mae angen ystyried amrywiaeth o ffactorau wrth ystyried hyn gan gynnwys bod yr SDLI gwreiddiol wedi'i baratoi ar adeg pan nad oedd manylion y rhaglen wedi'u cwblhau eto. Mae angen cydnabod hefyd y ffaith bod LEADER wedi'i gynllunio i fod yn fecanwaith cymorth 'o'r gwaelod i fyny', gan gefnogi syniadau sy'n dod o'r gymuned. Yn y cyd-destun hwnnw, mae cynllunio SDLI eang nad yw'n cyfyngu ar y math a'r ystod o brosiectau y gellir eu cefnogi yn ddull rhesymegol. Fodd bynnag, nid yw o reidrwydd yn 'strategol'.

Mae natur gyffredinol yr SDLI yn golygu bod ei ddefnyddioldeb fel canllaw neu gynllun gweithredu ar gyfer sut y dylid defnyddio cronfeydd LEADER yn Sir Benfro yn gyfyngedig - bydd y rhan fwyaf o syniadau a chynigion prosiect yn cyd-fynd â'r SDLI o gofio ei fod mor eang. Mae'n amheus a yw hyn yn beth da ai peidio. Yr peth bwysig yw bod angen i'r GGLI fod yn glir ynghylch sut y maent am i'r arian LEADER sydd ar gael iddynt gael ei ddefnyddio.

Yn yr adroddiad canol tymor, dadleuasom fod sail resymegol glir dros ddull culach a mwy penodol o'r pwynt canol mewn rhaglen LEADER, pan fydd bylchau mewn gweithgareddau a gynhaliwyd hyd yma a blaenoriaethau cliriach yn dod i'r amlwg. Fodd bynnag, roedd y sefyllfa yn Sir Benfro yn wahanol oherwydd bod 98 y cant o'r cyllid a oedd ar gael eisoes wedi'i neilltuo a oedd yn amlwg yn cyfyngu ar opsiynau'r GGLI wrth symud ymlaen.

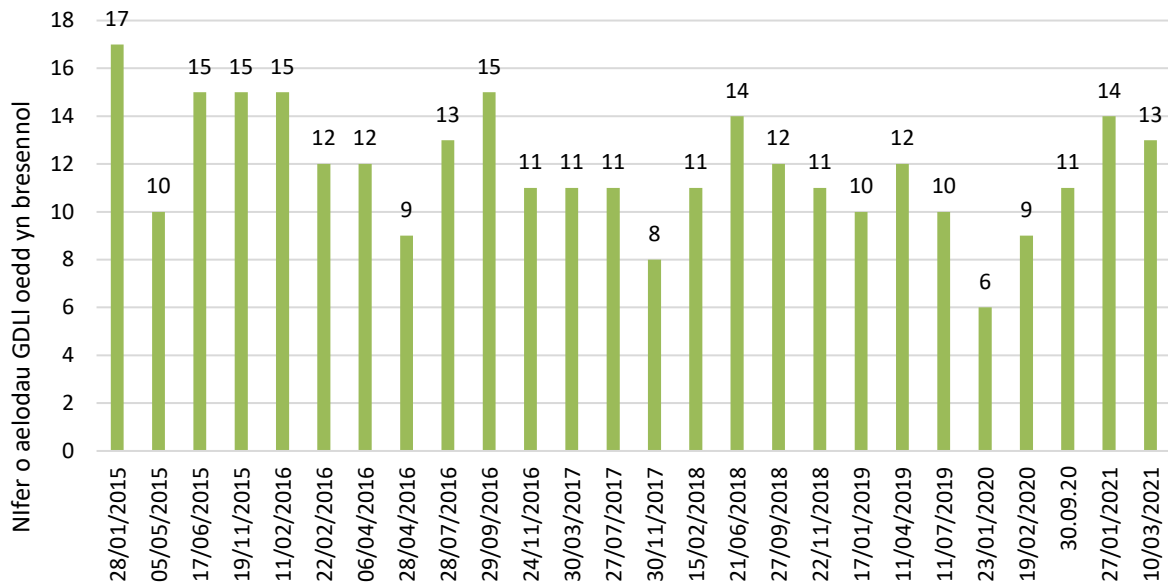
Cafodd y dull a ddefnyddiwyd ei ailystyried yn ystod y drafodaeth gydag aelodau'r GGLI a'r staff fel rhan o'r gweithdy a gynhaliwyd fel rhan o gam olaf y gwerthusiad. Y consensws yn ystod y drafodaeth honno oedd mai'r dull gweithredu cyffredinol oedd y dull cywir, gyda'r SDLI yn cael ei ddefnyddio fel canllaw i gymunedau ar sut y byddai'r cyllid yn cael ei ddefnyddio yn hytrach na chyfres ragnodol o weithgareddau yr oedd y GGLI am eu gweld yn digwydd. Dadleuwyd y byddai dull gweithredu o'r fath yn mynd yn groes i flaenoriaethau'r dull LEADER ar arweiniad gan y gymuned.

Yr peth bwysig yn nadl 'eang yn erbyn ffocws' y SDLI yw bod angen i'r GGLI fod yn glir ynghylch beth yw eu hamcan ar gyfer LEADER yn Sir Benfro. Os yr amcan yw ariannu syniadau da neu arloesol, beth bynnag y bônt, mae dull gweithredu eang yn briodol. Fodd bynnag, os mai'r amcan yw mynd i'r afael â blaenoriaethau, heriau neu gyfleoedd penodol o fewn y sir, mae angen dull culach, wedi'i dargedu'n well.

4.2 Y Grŵp Gweithredu Lleol

4.2.1 Nifer y cyfarfodydd a phresenoldeb

Ffigwr 4.1: Cyfarfodydd GGL a phresenoldeb (Ionawr 2015 i Fawrth 2021)



Ffynhonnell: dadansoddiad o'r data a ddarparwyd gan PLANED

Mae'r graff uchod yn dangos nifer yr aelodau GGL a fynychodd gyfarfodydd rhwng Ionawr 2015 a Mawrth 2021, sef 26 ohonynt. Dylid nodi, oherwydd pandemig COVID-19, bod cyfarfodydd wedi'u cynnal drwy fideo ar-lein o fis Mawrth 2020.

Presenoldeb cyfartalog mewn cyfarfodydd oedd 11. Mynychodd 51 o unigolion o leiaf un cyfarfod yn ystod y cyfnod gyda nifer cyfartalog y cyfarfodydd a fynychwyd gan aelod yn 6.2 allan o 26, neu tua un o bob pedwar cyfarfod. Gallai'r ffigur hwnnw arwain at bryderon ynghylch parhad yng nghyfarfodydd y GGLldros y cyfnod. Fodd bynnag, mae saith aelod wedi mynychu 16 neu fwy o'r cyfarfodydd sy'n awgrymu y bu dilyniant da dros y cyfnod.

Mae GGL wedi'u cynllunio i gynnwys cynrychiolaeth o'r sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector. Os edrychwn ar bresenoldeb cyfartalog cynrychiolwyr y sectorau hynny mewn cyfarfodydd, gwelwn mai'r nifer cyfartalog a fynychodd gyfarfodydd oedd 3.5 o'r sector cyhoeddus, 4.3 o'r sector preifat a 4.1 o'r trydydd sector. Ar gyfartaledd, felly, nid oes unrhyw un o'r tri sector wedi cael ei orgynrychioli mewn cyfarfodydd sy'n gadarnhaol.

4.2.2 Barn ar berfformiad y GGLI

Mae'r gwerthusiad canol tymor yn canolbwyntio bod barn y rhai a gyfwelwyd ar berfformiad y GGLI yn gadarnhaol dros ben gyda'r staff ac aelodau'r GGLI yn amlwg yn ymwybodol ac yn gyfforddus â'u cyfrifoldebau fel aelodau yn ogystal a gyda manylion y dull LEADER. Roedd y safbwyntiau ar gyfarfodydd y GGLI hefyd yn gadarnhaol ac nid oedd unrhyw faterion arwyddocaol yn cael eu nodi er bod hyd y cyfarfodydd (yn enwedig cyfarfod yn gynnar yn ystod oes y rhaglen) yn aml yn cael ei nodi fel rhai hir, er na fynegodd yr aelodau unrhyw bryderon sylweddol am y mater hwn. Yn bwysig, ystyriwyd bod y broses o asesu ceisiadau am gymorth yn gadarn ac yn effeithiol. Ystyriwyd hefyd bod ansawdd y drafodaeth yn uchel.

Fodd bynnag, nodwyd pryder gan rai bod y GGLI wedi bod yn gweithredu gormod fel 'panel asesu grantiau' gan ganolbwyntio'n bennaf ar asesu ceisiadau am gymorth yn ystod y cam gwerthuso canol tymor. Ailadroddwyd y farn hon hefyd yn ystod trafodaethau yn y gweithdy gydag aelodau a staff y GGLI ar gyfer cyfnod diwedd tymor y gwerthusiad. Y risg yma yw nad yw elfennau eraill y dull LEADER (sy'n bwysig o ran gwerth ychwanegol y dull gweithredu) yn cael digon o sylw ar lefel GGLI. Mae hwn yn fater y byddwn yn ei adolygu ymhellach wrth i'r bennod hon fynd rhagddi a ble trafodir elfennau eraill o'r dull LEADER.

4.2.3 Manteision canfyddedig bod yn aelod o'r GGLI

Nodwyd amrywiaeth o bethau pan ofynnwyd i aelodau'r GGLI, fel rhan o'r gwerthusiad canol tymor, ddisgrifio sut, os o gwbl, yr oeddent yn elwa o fod yn aelod o'r GGLI. Y mwyaf amlwg o'r rhain oedd y rhwydweithio sy'n digwydd ar ymylon cyfarfodydd GGLI. Nodwyd manteision eraill hefyd gan gynnwys:

- Dod yn ymwybodol o brosiectau a gweithgareddau – y tu allan i faes gwaith arferol yr unigolion (*'mynd allan o'r swigen rwy'n gweithio ynddi'*)
- Codi ymwybyddiaeth am y sefydliad y maent yn ei gynrychioli
- Dod yn fwy strategol wrth feddwl (oherwydd ymwybyddiaeth o weithgareddau eraill).

Mae manteision o'r fath yn ganlyniad pwysig i'r dull LEADER ac mae angen eu hystyried ochr yn ochr ag unrhyw drafodaeth am ganlyniadau a gyflawnir gan brosiectau a ariennir gan y rhaglen.

4.3 RÔL PLANED fel y corff gweinyddol

Canfu'r gwerthusiad canol tymor fod aelodau'r GGLI yn gadarnhaol iawn pan ofynnwyd iddynt roi sylwadau ar rôl PLANED yn rhinwedd eu swydd fel y corff arweiniol gweinyddol, gan dynnu sylw at y budd sy'n deillio o'r cyfoeth o brofiad sydd gan PLANED o ran cyflawni'r dull LEADER ac ymgysylltu â chymunedau yn Sir Benfro. Cyfeiriwyd hefyd yn ystod trafodaethau at y budd o allu adeiladu ar y cysylltiadau a'r rhwydweithiau a oedd gan PLANED ar waith, oherwydd eu profiad. Nodwyd hefyd y ffaith bod dull LEADER wedi'i ymgorffori yn y ffordd y mae'r sefydliad yn gweithio.

Amlygwyd newidiadau mewn personél o fewn PLANED dros oes y rhaglen (fel y nodwyd ym Mhennod 2) gan nifer o aelodau'r GGLI gyda rhai pryderon yn cael eu mynegi am ei effaith *bosibl* ar gyflawni er na chanfuwyd unrhyw effaith negyddol wirioneddol. Yn wir, cydnabuwyd ei bod yn ymddangos bod y sefydliad yn 'ymdopi'n dda' â'r newidiadau angenrheidiol a oedd wedi digwydd sy'n amlwg yn gadarnhaol ac sy'n adlewyrchu ar wybodaeth gynyddol y sefydliad gan aelodau newydd o'r tîm a'r profiad proffesiynol ac allanol ehangach sydd bellach yn cael ei gyflwyno o fewn PLANED fel sefydliad cyflawni.

4.4 Animeiddio, ymgysylltu â'r gymuned leol a darparu cefnogaeth

Un o amcanion allweddol elfen animeiddio LEADER yw ymgysylltu â'r gymuned leol. Un o'r cwestiynau a ofynnwyd i ymgeiswyr fel rhan o'r arolwg ar gyfer yr adroddiad canol tymor oedd sut yr oeddent wedi cael gwybod am y gefnogaeth a allai fod ar gael iddynt gan Arwain Sir Benfro. Dywedodd y mwyafrif mai'r rheswm am hyn oedd eu bod wedi gweithio gyda PLANED o'r blaen (32 o'r 54 o ymatebwyr). Ar y naill law, mae hyn yn dangos gwerth y cyswllt o fewn PLANED o ran cyflwyno rhaglen gymorth yn Sir Benfro. Fodd bynnag, gallai hefyd godi rhai pryderon am allu'r rhaglen LEADER i ymgysylltu â sefydliadau y tu allan i'r rhwydwaith hwnnw er ei bod yn bwysig nodi bod 22 o'r 54 o ymatebwyr (neu 41 y cant) wedi cael gwybod am y rhaglen o ffynonellau eraill.

Dywedodd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr i'r arolwg gwerthuso canol tymor (42 allan o 54) eu bod yn cael cymorth gan dîm PLANED wrth ddatblygu eu syniad neu brosiect, gan awgrymu galw mawr am gymorth. Fodd bynnag, mae angen ystyried y ffaith bod gan gyfran uchel o ymatebwyr berthynas waith bresennol â PLANED, fel y nodwyd uchod.

Roedd yr adborth ar ddefnyddioldeb y cymorth a ddarparwyd yn gadarnhaol iawn gyda gwybodaeth a phrofiad y tîm o fewn PLANED yn cael eu hamlygu. Ar raddfa o sero (diwerth) i bedwar (defnyddiol iawn), rhoddodd 28 o'r 41 o ymatebwyr (68 y cant) o ymatebwyr sgôr uchaf o bedwar. Roedd y sgôr gyfartalog (cymedrig) yn 3.6 allan o bedwar sydd yn gadarnhaol iawn.

Gyda golwg ar archwilio canlyniadau'r cymorth a ddarperir, gofynnodd yr arolwg gwerthuso canol tymor hefyd i ymatebwyr asesu pa mor debygol oedd hi y byddai eu cais am arian gan LEADER wedi'i gyflwyno *heb* y cymorth a gawsant. Dywedodd 64 y cant (27/42) ei bod yn 'sicr' neu'n 'debygol' y byddent wedi cyflwyno eu cais heb dderbyn cymorth, sydd yn awgrymu nad oedd cymorth yn hanfodol yn y rhan fwyaf o achosion. Fodd bynnag, dywedodd bron i un o bob pedwar (24 y cant) ei bod yn 'annhebygol' neu'n 'sicr' na fyddent wedi cyflwyno eu cais heb y cymorth. Mae hyn yn awgrymu, mewn llawer o achosion, fod cymorth gan PLANED yn cefnogi sefydliadau i gymryd rhan mewn datblygu gwledig mewn ffyrdd na fyddent wedi'u gwneud fel arall. Mae hyn yn bwysig o ran meithrin datblygiad economaidd lleol, un o amcanion allweddol LEADER.

Roedd yr adborth am y broses ymgeisio a'i elfennau gwahanol, yn gadarnhaol yn y rhan fwyaf o achosion. Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr (42 allan o 54) yn cytuno bod y canllawiau a ddarparwyd yn hawdd eu deall. Roedd y mwyafrif (43 allan o 54) hefyd yn cytuno ei fod yn darparu'r holl wybodaeth angenrheidiol. Roedd y marciau a roddwyd i raddio'r broses ymgeisio, y ffurflen, a'r effeithlonrwydd wrth ymdrin â'r cais yn gadarnhaol hefyd, yn y rhan fwyaf o achosion. Cafwyd adborth cadarnhaol iawn hefyd am y cymorth a ddarparwyd ar ôl i brosiect ddechrau.

Cafwyd rhywfaint o drafodaeth am y broses animeiddio fel rhan o'r gweithdy gydag aelodau a staff GGLI ar gyfer y gwerthusiad diwedd tymor. Tynnodd sawl cyfranogwr yn y prosiect sylw at y ffaith bod Arwain Sir Benfro wedi gallu ymgysylltu â grwpiau a sefydliadau mewn gweithgareddau datblygu gwledig am y tro cyntaf fel un o ganlyniadau allweddol y rhaglen. Mae'r ffaith bod yr arolwg gwerthuso canol tymor yn tynnu sylw at y ffaith bod gan gyfran gymharol uchel o'r rhai sy'n ymwneud â chyflawni prosiectau berthynas bresennol â PLANED yn gallu herio hyn i ryw raddau er, fel y nodwyd uchod, mae cyfran o'r ymatebwyr wedi dod yn ymwybodol o'r cymorth sydd ar gael mewn ffyrdd eraill.

Roedd yr arolwg o brosiectau ar gyfer y gwerthusiad canol tymor hefyd yn archwilio pa mor gysylltiedig y bu'r rhai a oedd yn cyflawni prosiectau mewn datblygu gwledig cyn iddynt ymgysylltu ag Arwain Sir Benfro. Dywedodd hanner (27/54) y rhai a gyfwelwyd eu bod wedi cymryd rhan mewn prosiectau eraill a gyflwynwyd yng nghefn gwlad Sir Benfro "llawer gwaith", gyda 37 y cant arall (20/54) yn dweud eu bod wedi cymryd rhan 'rhywfaint' o'r blaen; dim ond 13 y cant (7/54) a ddywedodd nad oedd ganddynt unrhyw gysylltiad blaenorol. Mae hyn, unwaith eto o bosibl yn gwrth-ddweud y safbwyntiau a fynegwyd gan aelodau'r GGLI, yn awgrymu mai prin fu llwyddiant y rhaglen o ran ymgysylltu â grwpiau mewn datblygu gwledig yn Sir Benfro am y tro cyntaf. Yn hytrach, mae'n cefnogi pryderon a fynegwyd gan rai aelodau o'r GGLI bod llawer o'r cymorth wedi'i roi i sefydliadau sydd â phrofiad helaeth blaenorol o gyflawni prosiectau datblygu gwledig yn yr ardal.

Mae p'un a yw hyn yn beth da yn fater o ddadl eto gyda rhai'n dadlau bod y defnydd o gyllid gan sefydliadau profiadol yn gwella safon y prosiectau sy'n cael eu darparu (yn ogystal â lleihau'r risg o ddarpariaeth wael). Tynnodd eraill sylw at y fantais o dynnu 'gwaed newydd' i mewn i ddatblygu gwledig yn Sir Benfro. Mae'r ddau safbwynt yn ddilys.

Nid yw'n syndod, o ystyried profiad blaenorol y rhan fwyaf o ymatebwyr, bod 95 y cant (41/54) wedi dweud eu bod yn 'debygol' neu'n 'debygol iawn' o barhau i gymryd rhan, mewn rhyw gapasiti, gyda phrosiectau gweithredol yng nghefn gwlad Sir Benfro yn y dyfodol (76 y cant yn dweud ei fod yn 'debygol iawn'). Fodd bynnag, cafwyd ymateb cymysg i'r cwestiwn hwn gan y grŵp bach o ymatebwyr nad oedd ganddynt unrhyw ran flaenorol mewn prosiectau datblygu gwledig gyda dau o'r saith yn dweud eu bod yn 'debygol iawn', gyda thri yn dweud eu bod yn 'debygol' a dau yn dweud ei fod yn 'annhebygol'. Mae hyn yn awgrymu y gallai fod angen rhywfaint o berswâd ar y grŵp bach hwn i barhau i gymryd rhan.

Er gwaethaf profiad blaenorol y rhan fwyaf, dywedodd 95 y cant (51/54) o ymatebwyr fod eu hymwneud ag Arwain Sir Benfro wedi dylanwadu'n gadarnhaol ar p'un a fyddent yn cymryd rhan mewn prosiectau datblygu gwledig yn Sir Benfro yn y dyfodol. Lle'r oedd y sylwadau'n negyddol (lleiafrif bach) roedd yn ganlyniad i'r lefel uchel o ymrwymiad yr oedd yn rhaid iddynt ei rhoi i'r prosiect presennol (h.y. nid oeddent yn siŵr eu bod am wneud hynny eto).

Dywedodd y mwyafrif llethol (93 y cant, 50/54) fod eu hymwneud ag Arwain Sir Benfro yn golygu eu bod wedi cyfarfod a/neu'n gweithio gyda gwahanol bobl, am y tro cyntaf (63 y cant yn dweud, 'llawer', 30 y cant yn dweud 'ychydig'). Mae hwn yn ganlyniad cadarnhaol ac mae'n awgrymu, er bod gan y rhan fwyaf o ymgeiswyr brofiad blaenorol o ymgymryd â phrosiectau yng nghefn gwlad Sir Benfro, eu bod yn dal i elwa o'u rôl gyda Arwain Sir Benfro.

Rhagweithiol vs adweithiol

Mynegwyd rhai pryderon yn ystod y gweithdy gydag aelodau a staff y GGLI bod Arwain Sir Benfro wedi gweithredu gormod fel 'cynllun grant' yn ymateb i geisiadau am gymorth a gyflwynwyd ac y gellid bod wedi gwneud mwy o bosibl i weithio'n rhagweithiol gyda chymunedau i gynhyrchu ac yna cefnogi syniadau am brosiectau (h.y. mwy o weithgareddau animeiddio). Mae'n ymddangos yn glir bod gwaith wedi'i wneud i ymgysylltu â chymunedau a cheisio ennyn diddordeb yn syniadau'r rhaglen a'r prosiect.

Amlygwyd gwaith a wnaed gyda ffermwyr ifanc lleol yn ystod y gweithdy, er nad oedd hynny'n arwain at ddatblygu na chefnogi prosiect. Fodd bynnag, mae'n amlwg hefyd fod y galw am gymorth ariannol wedi bod yn uchel iawn dros oes y rhaglen, ac roedd aelodau cynharach o'r tîm PLANED a oedd yn ymwneud â chefnogi ceisiadau prosiect yn ei chael yn anodd o ran ateb y galw hwnnw. Mae ymgymryd â gweithgareddau rhagweithiol mewn senario o'r fath yn anochel yn heriol. Fodd bynnag, mae'r gwahaniaeth barn ynghylch a gafodd rhaglen Arwain Sir Benfro o hyd i'r cydbwysedd cywir rhwng gweithgareddau rhagweithiol ac adweithiol angen ei nodi.

4.5 Arloesedd

Canfu'r gwerthusiad fod aelodau a staff y GGLI yn amlwg yn ymwybodol o'r pwyslais ar arloesi o fewn y rhaglen LEADER ac yn disgrifio sut y trafodir lefel yr arloesi mewn ceisiadau bob amser yn ystod cyfarfodydd y GGLI. Canfuwyd hefyd bod aelodau a staff y GGLI yn fodlon ar y cyfan â lefel yr arloesedd yn y prosiectau.

Y diffiniad a dderbynnir yn gyffredinol o 'arloesi' o fewn LEADER yng Nghymru yw treialu neu brofi gweithgaredd, gwasanaeth, neu ffordd o weithio nad oedd wedi'i weld na'i roi ar brawf yn yr ardal/sector o'r blaen. Er nad yw'r diffiniad hwn yn anghywir, mae dadl ei bod yn eang iawn, yn enwedig o ystyried bod y ffocws ar arloesi o fewn y rhaglen yn seiliedig ar y rhagdybiaeth nad yw gwneud "mwy o'r un peth" yn ddigon ac y dylid ceisio atebion newydd i broblemau presennol. Fodd bynnag, mae hefyd yn bwysig nodi sut mae'r CE yn diffinio arloesedd o fewn y Canllawiau ar CLLD; mae eu diffiniad yn fwriadol eang a chydabyddir na all pob gweithgaredd fod yn 'arloesol'.

*"Yn y cyd-destun hwn, mae'r Comisiwn wedi gadael y diffiniad o arloesedd mewn CLLD yn fwriadol agored, yn hytrach na cheisio ei ddiffinio "ymlaen llaw", sydd, drwy ddiffiniad, yn cyfyngu ar y cyfle i greadigrwydd lleol. Gall arloesi gynnwys gwasanaethau newydd, cynhyrchion newydd, a ffyrdd newydd o wneud pethau yn y cyd-destun lleol (Erthygl 32(2)(d)). Wrth gwrs, nid oes rhaid i bopeth yn y strategaeth fod yn arloesol, gan y bydd yn rhaid i bartneriaethau feithrin ymddiriedaeth yn aml drwy ddangos y gallant hefyd ddiwallu rhai anghenion sylfaenol tymor byr."*⁶

Mae'r gwahaniaeth rhwng arloesi aflonyddgar a chynyddrannol hefyd yn werth ei nodi. *Arloesi aflonyddgar* yw pan gyflwynir cynnyrch, gwasanaeth neu broses newydd i farchnad neu ardal, wedi'i chynllunio i gael effaith sylweddol drwy ddisodli technolegau a dulliau sy'n bodoli eisoes yn llwyr. I'r gwrthwyneb, mae *arloesi cynyddrannol* fel arfer yn canolbwyntio ar wella effeithlonrwydd, cynhyrchiant a/neu wahaniaethu cystadleuol cynnyrch neu wasanaeth sy'n bodoli eisoes. Yr olaf a welir yn LEADER yn aml a dadl rhai aelodau o'r GGLI yw y gallai fod angen dull mwy aflonyddgar.

Mae angen pwysleisio hefyd yr angen i gwblhau'r hyn y gellid ei ddisgrifio fel y cylch neu'r broses arloesi. Mae llawer o fersiynau o'r cylch neu'r broses hon, ac mae pob un ohonynt yn gyffredinol yn dod i ben gydag adolygiad o'r arloesedd a gyflwynwyd ar ôl naill ai e'i 'brif ffrydio', wedi'i addasu ar gyfer cynllun peilot pellach neu wedi'i ddiystyru fel rhywbeth nad yw'n werth ei gyflwyno'n ehangach. Mae'r broses 'adolygu' derfynol hon yn elfen hanfodol.

Roedd ffurflenni cau prosiectau a thempledi astudiaethau achos yn darparu'r mecanwaith ar gyfer cynnal yr adolygiad hwn a chafwyd rhywfaint o adolygiad o'r gwersi a ddysgwyd o fewn y ffurflenni a gwblhawyd. Fodd bynnag, mae'r adolygiad hwnnw'n gyfyngedig a gellid ei wella ymhellach; mewn llawer o achosion, dim ond gwybodaeth sylfaenol iawn a ddarperir.

Roedd hefyd yn amlwg yn ystod y gweithdy gydag aelodau'r GGLI ar gyfer yr adroddiad gwerthuso terfynol fod yr aelodau'n teimlo mai dim ond gwybodaeth gyfyngedig oedd ganddynt am yr hyn yr oedd y prosiectau a gefnogwyd wedi'i gyflawni. Er i'r staff gyfeirio at adroddiadau a roddwyd i aelodau'r GGLI am gyflawniadau prosiectau, roedd yn amlwg bod aelodau'n teimlo'n anwybodus am ganlyniadau prosiectau gan dynnu sylw at y ffaith bod y wybodaeth am brosiectau ar wefan Arwain Sir Benfro, mewn llawer o achosion, yn seiliedig ar y ceisiadau am gymorth a gyflwynwyd, yn hytrach na'r hyn yr oedd y prosiectau wedi'i gyflawni.

⁶ [Canllawiau ar Ddatblygu Lleol a Arweinir gan y Gymuned ar gyfer Actorion Lleol \(2014\)](#). Canllawiau Cronfeydd Strwythurol a Buddsoddi Ewropeaidd ar gyfer Aelod-wladwriaethau ac Awdurdodau Rhaglenni Canllawiau i Fuddiolwyr. Tud. 28

4.6 Rhwydweithio a chydweithredu

Fel y nodwyd yn gynharach yn y bennod hon, mae aelodau'r GGLI wedi tynnu sylw at y ffaith bod gwerthusiad canol a diwedd tymor y grŵp ei hun wedi rhoi cyfle i aelodau rwydweithio ac yn wir wedi nodi rhwydweithio fel un o fanteision aelodaeth o'r grŵp. Mae aelodau'r GGLI hefyd wedi mynychu digwyddiadau rhwydweithio llawn sy'n gysylltiedig ag LEADER ond wedi tynnu sylw at amser fel cyfyngiad mawr ar eu gallu i gymryd rhan mewn gweithgarwch o'r fath, hyd yn oed pan oeddent yn arbennig o awyddus i wneud hynny. Roedd y tîm PLANED hefyd wedi cymryd rhan mewn digwyddiadau o'r fath gan gynnwys digwyddiadau rhyngwladol ac fe ystyriwyd eu bod wedi bod o rywfaint o fudd. Fodd bynnag, nodwyd yr heriau o adeiladu prosiect cydweithredol yn dilyn gweithgareddau o'r fath, gydag amser, unwaith eto, yn cael eu nodi fel y prif gyfyngiad.

Mae rhywfaint o rwydweithio wedi digwydd ar 'lefel prosiect' gyda phrosiectau wedi'u cwblhau wedi dod ynghyd i gyflwyno a thrafod eu prosiectau a bwriedir cynnal cyfarfodydd pellach o'r fath. Bydd gwerth rhwydweithio o'r fath ar lefel prosiect yn cynyddu wrth i brosiectau symud ymhellach i'w camau cyflawni a dod i ben.

Wrth edrych y tu allan i Sir Benfro, dywedodd cyfweleion fod rhywfaint o rwydweithio'n digwydd ar lefel cadeirydd a swyddogion GGLI gyda GGLI eraill yn y rhanbarth gyda'r cyfarfodydd hynny'n cael eu disgrifio fel rhai gwerthfawr, os ydynt ychydig yn rhy anaml.

Fodd bynnag, mae'n ymddangos yn glir o gyfweiliadau mai ychydig o ymwybyddiaeth sydd gan aelodau'r GGLI o weithgareddau a phrosiectau sy'n cael eu cynnal gan GGLI mewn rhannau eraill o Gymru. Mae hyn er gwaethaf bodolaeth Rhwydwaith Gwledig Cymru (RhGC) sy'n rhannu gwybodaeth am brosiectau sy'n cael eu cefnogi gan GGLI ar eu gwefan. Mae hyn yn peri rhywfaint o bryder gan y gallai ymwybyddiaeth o ba brosiectau a syniadau sy'n cael eu treialu mewn ardaloedd eraill fod o fudd sylweddol; er enghraifft, gall ysgogi datblygiad syniadau ar gyfer prosiectau newydd yn Sir Benfro. Mae hefyd yn golygu bod cyfle i ddysgu o'r profiad mewn meysydd eraill yn cael ei golli.⁷

Fodd bynnag, tynnodd aelodau'r staff sylw at y ffaith bod cyfyngiadau/pwysau ar eu hamser yn cyfyngu ar faint o sylw y gallent ei roi i ddatblygu prosiectau cydweithredol (sy'n tueddu i fod yn ddwys o ran adnoddau) gan dynnu sylw at y ffaith, pan fo'n rhaid blaenoriaethu gwaith, bod datblygu a chyflawni prosiectau 'lleol' wedi'u blaenoriaethu uwchlaw prosiectau cydweithredol.

⁷ Mae Rhwydwaith Gwledig Cymru yn fforwm i hyrwyddo cyfnewid arbenigedd mewn datblygu gwledig a ddarperir gan Lywodraeth Cymru a ariennir gan Raglen Datblygu Gwledig 2014-2020. Gweld: <https://businesswales.gov.wales/walesruralnetwork/local-action-groups-and-projects>

5 Adolygiad o'r prosiectau a ariannwyd

Mae'r bennod hon yn canolbwyntio ar yr ystod o brosiectau sydd wedi cael eu cefnogi gan Arwain Sir Benfro. Mae'r holl brosiectau sydd wedi'u hariannu wedi'u cynnwys yn y bennod hon, wedi'u rhannu yn ôl thema'r rhaglen. Mae hyn yn ychwanegu at hyd y bennod hon a'r adroddiad. Fodd bynnag, yr unig ffordd o wir werthfawrogi'r ystod o brosiectau sydd wedi'u cefnogi gan y rhaglen yw darllen y rhestr o brosiectau yn llawn. Felly, ni ymddiheurwn am gynnwys pob prosiect yn y bennod hon.

Pwyntiau allweddol

- Cefnogwyd ystod eang iawn o brosiectau.
- Ariannwyd astudiaethau dichonoldeb o dan sawl thema ac maent yn elfen bwysig o'r cynllun.
- Mae prosiectau twristiaeth, treftadaeth a diwylliannol yn ymddangos twy gydol.
- Mae sawl prosiect wedi caniatáu i staff gael eu cyflogi i gefnogi'r gwaith o ddatblygu a chyflwyno gweithgareddau.
- Mae sawl prosiect yn cynnwys annogaeth a chefnogaeth i datblygu cydberthnasau a rhwydweithio rhwng rhanddeiliaid ac o fewn cymunedau.
- Mae pwyslais ar wneud y defnydd gorau posibl o adnoddau a nodweddion penodol Sir Benfro, yn enwedig o ran y thema ynni adnewyddadwy.
- Mae prosiectau wedi darparu amrywiaeth o wasanaethau gan gynnwys tlodi bwyd, tlodi plant, iechyd a lles, eco-therapi, newid yn yr hinsawdd a mynd i'r afael ag unigrwydd.
- Nid yw'r ystod o brosiectau a gefnogwyd wedi cyflawni'r nodau a'r amcanion a nodir o dan unrhyw un o themâu'r SDLI ac nid oes strategaeth glir o ran y prosiectau a gefnogir.
- Fodd bynnag, mae hyn fel y bwriadwyd gyda'r pwyslais ar gefnogi a threialu ystod eang o brosiectau o fewn y themâu a nodir yn y SDLI yn hytrach na chyflawni unrhyw amcan strategol penodol.

5.1 Thema 1: ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol

Disgrifir Thema 1 yn yr SDLI fel un sy'n ceisio mynd i'r afael â'r ffaith nad yw cyfoeth treftadaeth adeiladol, naturiol a diwylliannol Sir Benfro yn cael ei ddefnyddio'n ddigonol fel asedau lleol a all ddarparu budd cymdeithasol, amgylcheddol ac economaidd i gymunedau lleol. Nodwyd tair blaenoriaeth o fewn y thema:

- Adeiladu ar ymdeimlad o le a hunaniaeth gymunedol
- Cynyddu cyfleoedd twristiaeth gynaliadwy a manteisio ar agweddau 'ffafriol' ar newid yn yr hinsawdd
- Darparu mynediad a chynnal gweithgareddau sy'n ymwneud ag asedau amgylcheddol a thirwedd.

Ariannwyd ugain o brosiectau o dan Thema 1, sy'n cynrychioli buddsoddiad o £452,439 o'r cyllid sydd ar gael, 22 y cant o gyfanswm y buddsoddiad gan y GGLI. Rhestrir y prosiectau yn y tabl isod yn ôl gwerth yr arian grant a ddarparwyd gan Arwain Sir Benfro.

Mae'r rhestr yn cynnwys sawl astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer prosiectau sy'n archwilio'r potensial i gyflwyno atyniadau twristiaeth a threftadaeth newydd ac arloesol yn yr ardal. Mae themâu trawsbynciol newid yn yr hinsawdd a'r Gymraeg hefyd yn cael sylw uniongyrchol gan brosiectau a ariennir o dan y thema hon.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. Remakery Sir Benfro	£71,299.28	Prosiect i gefnogi'r symudiad tuag at ddeddfwriaeth o ddyfodol diwastraff erbyn 2050 yn y DU drwy ddull cymunedol lle mae sgiliau a gwybodaeth yn cael eu datblygu i wneud Sir Benfro yn lle gwell i fyw ynddo nawr ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.
2. Treftadaeth Arloesol PLANED	£53,945.00	Cefnogi, mentora a hyfforddi grwpiau treftadaeth i ddysgu sgiliau newydd ac ymgysylltu ag ystod ehangach o bobl i sicrhau dyfodol cynaliadwy. Harneisio technoleg ddigidol i ddehongli casgliadau a threialu technegau newydd i greu cynhyrchion twristiaeth arloesol o ansawdd uchel.
3. Odyn Trefdraeth	£52,500.00	Cyllid ar gyfer rheolwr prosiect a rhaglen ymgysylltu â'r gymuned ar gyfer atyniad newydd i dwristiaid i wella profiad twristiaeth treftadaeth ddiwylliannol yn Nhrefdraeth a'r ardal leol gyfagos.
4. Y Digwyddiad (Y Digwyddiad)	£44,033.73	Prosiect i archwilio sefyllfa cerddoriaeth Gymraeg a diwylliant ehangach ymhlith pobl ifanc Sir Benfro i lywio datblygiad digwyddiadau yn y dyfodol.
5. Podlediadau & Cardiau Post	£29,688.00	Prosiect sy'n ceisio cysylltu pobl ifanc â'u cymuned a'u treftadaeth drwy ddarparu hyfforddiant mewn technolegau digidol, ffotograffiaeth a ffilm. Y nod oedd hyrwyddo treftadaeth a rhoi'r sgiliau a'r portffolios proffesiynol i bobl ifanc er mwyn sefydlu menter newydd ac ysgogi twristiaeth.
6. Astudiaeth Ddichonoldeb Canolfan Dreftadaeth Flaenllaw	£29,399.65	Astudiaeth ddichonoldeb i brofi pa mor gyflawn yw'r weledigaeth o drawsnewid Castell Hwlfordd yn atyniad treftadaeth o'r radd flaenaf sy'n denu pobl leol ac ymwelwyr i'r dref sirol.
7. Teithiau Boutique Gogledd Sir Benfro	£16,619.13	Astudiaeth yn edrych ar ddichonoldeb nifer o 'deithiau boutique' yng ngogledd Sir Benfro a gynlluniwyd i ehangu ystod profiadau ymwelwyr a fydd yn cynnwys llawer o asedau'r cymunedau gwledig yn yr ardal hon.
8. Astudiaeth Ddichonoldeb Academi Hyfforddiant Galwedigaethol Twristiaeth a Lletygarwch Cymru	£16,196.28	Cyllid ar gyfer astudiaeth ddichonoldeb, cynllun busnes a chynllun gweithredol i amlinellu rhwydwaith o acadëmiau hyfforddi a arweinir gan y diwydiant ar gyfer y diwydiant twristiaeth ac sy'n cael ei redeg ganddo.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
9. Mae Gwiberod yn anhygoel!	£14,999.58	Cyllid i gyflawni'r amcan 'ymgysylltu â'r gymuned' ar raglen i ddatblygu Strategaeth Cadwraeth Gwiberod Genedlaethol i atal y neidr frodorol hon rhag llithro i ddifodiant.
10. Llwybr Poppit	£14,999.00	Adeiladu llwybr aml-ddefnydd o Landudoch i Draeth Poppit i hyrwyddo'r defnydd o gerdded, beiciau, cadeiriau olwyn a chadeiriau gwthio ar hyd y llwybr.
11. Wedi'i dynnu at ei gilydd	£14,999.00	Prosiect celfyddydau cyfranogol sy'n archwilio sut y gall y gweithgaredd creadigol a rennir o dynnu lluniau ddathlu hunaniaethau a chyfrannu at gydlyniant cymunedol.
12. Astudiaeth Ddichonoldeb Canolfan Harri VII	£14,850.00	Astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer datblygu canolfan ymwelwyr arfaethedig Harri VII.
13. Trên Tir Saundersfoot	£12,972.35	Cymorth ar gyfer gwasanaeth trên tir sydd o fudd i gymunedau lleol ac ymwelwyr, gan dynnu sylw at dwristiaeth, treftadaeth a diwylliant, a fydd yn cynyddu ac yn hyrwyddo twristiaeth ledled yr ardaloedd lleol, gan gysylltu cymunedau ac amwynderau.
14. Dreigiau ysbrydoledig	£11,396.48	Prosiect i: (1) cynnal astudiaeth gwmpasu i adeiladu ffynnon; (2) archwilio'r dyluniad a'r dechnoleg sy'n gysylltiedig â'i waith a'i adeiladu; (3) adeiladu model gweithiol o ffynnon y ddraig; a (4) yn y broses, cynnwys y gymuned a'r ysgolion yn y dyluniad, gan weithio gyda hwy i ddatblygu adnoddau.
15. Astudiaeth Ddichonoldeb Twristiaeth Doc Penfro	£11,319.35	Astudiaeth ddichonoldeb o'r potensial ar gyfer twristiaeth yn Noc Penfro ac ymchwilio ac asesu mentrau ac asedau twristiaeth yn yr ardal.
16. Dehongliad Odyn Trefdraeth	£10,600.00	Prosiect i greu atyniad newydd i dwristiaid i wella profiad twristiaeth treftadaeth ddiwylliannol yn Nhrefdraeth.
17. Deall Cyffredini	£10,150.00	Prosiect i gadarnhau y sefyllfa o ran tiroedd comin yn Sir Benfro, casglu data llinell sylfaen, archwilio'r rhwystrau i arfer hawliau ar dir comin a dechrau datblygu atebion a fyddai'n cynrychioli ail gam y gweithgarwch.
18. Moroedd Glân Sbwriel Morol	£8,905.42	Prosiect i godi ymwybyddiaeth a newid ymddygiad i leihau sbwriel morol drwy greu cerflun dur eiconig o ddraenogod môr wedi'u llenwi â sbwriel plastig ar lan y môr Amroth.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
19. Amgueddfa i'r Gymuned	£7,980.00	Astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer adeilad sy'n ceisio nodi potensial ar gyfer dylunio arloesol a, thrwy ymchwil i'r farchnad, nodi ffyrdd arloesol o gyflwyno cynnwys arbennig a bywiog.
20. Astudiaeth Dichonolrwydd Rhoi Ymwelwyr	£5,586.61	Astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer cynllun rhoi ymwelwyr yn Sir Benfro.

5.2 Thema 2: hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr

Mae'r SDLI yn disgrifio ffocws Thema 2 fel ffocws ar yr angen i archwilio cyfle economaidd, sy'n benodol i'r sector, ac sy'n unigryw i Sir Benfro megis cynnig twristiaeth o ansawdd uchel ac ychwanegu gwerth at y sectorau arfordirol a morol.

Y blaenoriaethau a nodwyd gan yr SDLI oedd:

- Darparu gwasanaethau cymorth priodol a pherthnasol i fusnesau
- Parhau i fanteisio ar gydweithio cryfach rhwng cynhyrchwyr, proseswyr a manwerthwyr a rhannu arferion/profiadau o bob cwr o'r byd yn ogystal a chadwyn gyflenwi wedi'i chydlynu'n well/byrhau
- Datblygu cyfleoedd dysgu sy'n berthnasol yn lleol megis mentora a chydweithio, creu cyfleoedd uwchsgilio a mynd i'r afael ag olyniaeth
- Hyrwyddo manteision busnes o rheolaeth amgylcheddol dda.

Ariannwyd deuddeg prosiect o dan Thema 2, sy'n cynrychioli buddsoddiad o £459,367 o'r cyllid sydd ar gael, 23 y cant o gyfanswm y buddsoddiad gan y GGLI. Unwaith eto, rhestrir y prosiectau yn y tabl isod yn ôl gwerth y cyllid grant a gawsant.

Fel yn Thema 1, mae nifer o astudiaethau dichonoldeb wedi'u hariannu. Mae'r rhestr hefyd yn cynnwys nifer o brosiectau a ariannodd gyflogi staff ar gyfer prosiectau ochr yn ochr â defnyddio TGCh newydd i dreialu dulliau newydd o ddarparu gwasanaethau allweddol. Mae nifer o'r prosiectau hefyd yn cynnwys annogaeth a chefnogath i ddatblygiad cydberthnasau a rhwydweithio rhwng rhanddeiliaid ac o fewn cymunedau.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. Gallu PAVS i Ofalu	£155,218.00	Prosiect sy'n defnyddio methodoleg Catalyddion Cymunedol i gefnogi'r gwaith o ddatblygu rhwydwaith o ficro-ddarparwyr a mentrau cymdeithasol sy'n darparu amrywiaeth o wasanaethau gofal, cymorth a lles lleol hyblyg, sy'n canolbwyntio ar yr unigolyn ac sydd o ansawdd uchel sy'n rhoi gwir ddewis a rheolaeth i bobl dros eu gofal.
2. Ymddiriedolaeth Tir Cymunedol Gwledig – Cynllun Peilot Sir Benfro	£76,433.56	Cynllun peilot dwy flynedd i ddatblygu Ymddiriedolaeth Tir Cymunedol ar gyfer Sir Benfro.
3. Astudiaeth Dichonolrwydd Sliper Limpet	£75,619.97	Astudiaeth ymchwil i edrych ar echdynnu hemocyanin o'r Sliper Limpet a'i gymharu â'r hemocyanin presennol a ddefnyddir mewn cynhyrchion ffama. Hefyd, datblygu cynllun ar gyfer echdynnu a thrin Sliper Limpet ar gyfer pysgotwyr sy'n dal y calch heb drio.
4. Cronfa Asedau Cymunedol PLANED	£28,758.00	Datblygu platfform cwmwl ar-lein i ganiatáu i gymunedau Sir Benfro godi arian yn hawdd ar gyfer cynnal asedau a chyfleusterau lleol megis caeau chwarae, offer chwarae, neuaddau pentref, hysbysfyrddau ac yn y blaen.
5. Tir Coed - prosiect peilot LEAF	£26,828.06	Cynllun peilot i helpu Tir Coed i hyfforddi staff ac i feithrin perthynas â rhanddeiliaid yn Sir Benfro - Mae LEAF yn brosiect i greu cyfleoedd i bobl ddifreintiedig gael mynediad at weithgareddau coetiroedd llesiant, cyrsiau hyfforddi sgiliau coetiroedd, hyfforddiant dwys wythnos o hyd mewn gweithgareddau sy'n benodol i'r sector, mentora, lleoliadau gwaith a chymorth i fentrau newydd.
6. Cyrchfan Sir Benfro	£19,285.00	Cyllid i ddatblygu Cynllun Rheoli Cyrchfannau Sir Benfro o'r cam drafft cynnar i strategaeth wedi'i llunio'n llawn ac wedi'i chyhoeddi'n broffesiynol sy'n cynnwys y sector gyfan.
7. Y Ffram - Pod Sir Benfro	£14,999.00	Cyllid i archwilio potensial a defnydd adeilad er budd y gymuned leol - a gyflawnwyd drwy gyfraniad costau tuag at Gydlynnydd Prosiect rhan-amser am 12 mis a chyfraniad tuag at gostau penseiri.
8. Pecyn Cymorth Trawsnewid Mannau (Cyngor Sir Penfro)	£14,991.45	Prosiect i ddylunio ac adeiladu pecyn cymorth datblygu cymunedol ar y we i annog a galluogi aelodau'r gymuned i ymwneud mwy â adfywio lleol, gweithgareddau cymdeithasol a phrosiectau amgylcheddol.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
9. Haverhub	£14,980.00	Cymorth i dreialu canolfan adfywio cymunedol yn Yr Hen Swyddfa Bost, Hwlfordd gan gynnwys cymorth ariannol i gael cymorth broffesiynol i fynd drwy'r holl arolygon safle, lluniadau a manylebau i reoli'r gwaith adnewyddu. Gwella'r cynllun busnes, ac offer cynllunio eraill, a model cyfreithiol/sefydliadol.
10. Gwymon y Moroedd Gwyrdd	£14,315.44	Ymchwil i'r marchnadoedd a hyfywedd economaidd posibl, gwerth ychwanegol cynnyrch crai (ar gyfer y diwydiant gwasanaeth bwyd) a thwf gwymon.
11. Astudiaeth Ddichonoldeb Awdurdod Porthladd Aberdaugleddau	£10,700.00	Astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer ailddatblygu safle gwag a segur mewn lleoliad allweddol yng nghanol y dref, a adwaenir fel hen Orsaf Lenwi Victoria a Siopau Cei (rhestredig Gradd II) ar Heol Fictoria.
12. Tir Coed - Astudiaeth Dichonoldeb Melinau Llifio Cilirhedyn	£7,238.53	Astudiaeth ddichonoldeb sy'n archwilio'r defnydd o'r cyfleusterau yng Nghanolfan Goetir Cilirhedyn i hwyluso, cefnogi a datblygu pobl i ddefnyddio adnoddau naturiol y rhanbarth yn well.

5.3 Thema 3: archwilio ffyrdd newydd o ddarparu gwasanaethau lleol anstatudol

Mae'r SDLI yn disgrifio bod mynediad at wasanaethau yn parhau i fod yn flaenoriaeth gan dynnu sylw at y ffaith ei bod yn debygol y bydd heriau newydd hefyd oherwydd gostyngiad yn y gwasanaethau a ddarperir ar hyn o bryd gan y sector cyhoeddus, gan greu pwysau pellach ar gymunedau gwledig.

Y blaenoriaethau a nodir yn yr SDLI yw:

- Parhau i gefnogi datblygiad gallu a sgiliau cymunedol
- Cynyddu perchnogaeth o ddarpariaeth leol a datblygu seilwaith.

Ariannwyd pedwar ar bymtheg o brosiectau o dan Thema 3, gyda £643,769 o arian y CDG wedi'i fuddsoddi – 32 y cant o'r cyfanswm - gan wneud Thema 3 y mwyaf yn nhermau ariannol. Unwaith eto, rhestrir y prosiectau yn y tabl isod yn ôl gwerth y cyllid grant a gawsant.

Cefnogwyd ystod eang o weithgarwch eto gan gynnwys nifer o astudiaethau dichonoldeb. Fodd bynnag, mae'r ddarpariaeth wirioneddol o wasanaethau hefyd wedi'i chefnogi mewn amrywiaeth o feysydd gan gynnwys bwyd, tlodi plant, iechyd a lles, eco-therapi, newid yn yr hinsawdd a mynd i'r afael ag unigrwydd.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. PAVS: Cymunedau Cysylltiedig	£163,344.18	Cyllid ar gyfer dull cymunedol sy'n canolbwyntio ar y dinesydd ac a arweinir gan y trydydd sector i wella iechyd a lles yn Sir Benfro.
2. PLANED: Prosiect Lles a Gwydnwch Cymunedol	£96,375.06	Cyllid i recriwtio dau Swydddog Prosiect i archwilio sut y gall cynghorau tref a chymuned feithrin cydnerthedd cymunedol drwy gynnwys eu cymunedau tra yn ddatblygu asesiadau llesiant, cynlluniau a gweithgareddau prosiect lleol.
3. Hyrwyddwyr Eco Cyngor Sir Penfro	£76,988.40	Cyllid i benodi swydddog Hyrwyddwyr Eco i weithio gyda Chynghorau Tref a Chymuned i nodi Hyrwyddwyr Eco yn eu hardal.
4. Cynnig Cyfranddaliadau Co-op PLANED	£59,360.00	Prosiect peilot yn datblygu Gwasanaeth Cymorth Cyfranddaliadau Cymunedol ar gyfer Sir Benfro.
5. JIG-SO	£36,365.18	Gwasanaethau allgymorth i fynd i'r afael â thlodi plant a thlodi bwyd mewn gwaith. Cyflwynodd y prosiect wasanaeth cegin cymorth gwledig i bedair ardal brawf yng ngogledd Sir Benfro.
6. Oergell Gymunedol Arberth	£34,752.15	Prosiect i sefydlu Oergell a Chwprdd Cymunedol parhaol cyntaf Cymru. Defnyddiwyd cyllid i gyflogi Cydlynnydd Prosiect rhan-amser i lywio'r prosiect am ddwy flynedd.
7. Ailgyssylltu mewn Natur	£32,661.00	Y prosiect i feithrin gallu i ddarparu cwrs "cysylltiadau natur a lles" arloesol drwy gwrs 'hyfforddi'r hyfforddwr' ar gyfer gwirfoddolwyr.
8. Gofal Solfach PIP	£27,457.93	Prosiect y PIP (Atal, Integreiddio, Partneriaeth) oedd i ddatblygu a gweithredu model gofal cyfan.
9. Astudiaeth Sefydliad Cymunedol Sir Benfro	£16,600.00	Astudiaeth gwmpasu ar wahanol gyfleoedd a modelau ar gyfer sefydlu modur pwrpasol arbennig ar gyfer rhoi yn lleol a buddsoddi cymdeithasol yn Sir Benfro.
10. Clynfyw	£14,999.00	Astudiaeth ddichonoldeb o'r potensial i ddatblygu cynlluniau/gwasanaethau eco-therapi fferm a choetiroedd yn ogystal â gwneud ffilm fer a hygyrch, y gellir ei defnyddio fel ffordd o gyflwyno'r cysyniad o ganolfannau iechyd naturiol.
11. Traws Bro Gwaun: Lleihau Gwastraff Bwyd	£14,915.40	Cyllid i ehangu gwahanol elfennau o'r prosiect bwyd dros ben sydd yn bodoli yn barod.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
12. Pobl Hŷn Bloomfield	£14,900.00	Cyllid i gyflogi Datblygwr Prosiect i ymchwilio i'r angen am gyfleusterau i bobl hŷn yn y gymuned leol ac i weithio gyda Chanolfan Gofal Dydd Lee Davies ar y safle i ymestyn y ddarpariaeth o bosibl. Adolygwyd hefyd pa mor ymarferol fyddai gweithredu'r cyfleuster pe bai'r awdurdod lleol yn tynnu cyllid yn ôl yn y toriadau i'r gyllideb yn y dyfodol.
13. Cymunedau Tosturiol	£14,750.67	Mae'r prosiect wedi archwilio ystod o gyfleoedd sy'n galluogi cymunedau i ddysgu am faterion Gofal Diwedd Oes a phrofiadau byw a'u cefnogi. Roedd y prosiect yn gallu mynd i'r afael â'r anghenion emosiynol a chymdeithasol drwy hwyluso gweithdai, sgysiau, cyflwyniadau, caffis cymunedol, clybiau ffilm ac ati a oedd yn galluogi pobl i ymgynnull mewn lle diogel i ddysgu am gynllunio ar gyfer eu gofal yn y dyfodol gyda'i gilydd mewn amgylchedd cefnogol.
14. Ffoaduriaid Hiraeth Hope	£14,645.29	Prosiect i ymchwilio, paratoi a sefydlu anheddiad a noddur gan y gymuned yn Sir Benfro, gyda gwaith allgymorth i rannau eraill o Orllewin Cymru.
15. Gweithdy Gwlanog	£13,907.36	Gweithdai ar fomio edafedd sy'n cynnwys gwau, crosio a nodwyddo.
16. Coleg Lles Symudol	£7,631.24	Darparodd y prosiect wasanaethau lles symudol ar draws pedair ardal yn Sir Benfro i wella ymwybyddiaeth a mynediad i wasanaethau cwnsela Adlerian. Bu'r prosiect hefyd yn treialu cymorthfeydd lles a oedd yn cynnwys apwyntiadau heb gost, byr, wedi'u trefnu ymlaen llaw a/neu sesiynau galw heibio ledled y sir.
17. Oriel VC	£6,338.73	Prosiect sy'n ceisio mynd i'r afael ag unigrwydd ac unigedd cymdeithasol, gan helpu cyn-filwyr y lluoedd arfog a'r rhai yn y gymuned ehangach drwy eu hannog i gymryd rhan mewn amrywiaeth o brosiectau celf.
18. Cyd-gartrefu Hafan Las – Cynllun Peilot Cymunedol Cyd-dai	£5,463.49	Mae cyd-dai yn fath o fyw mewn grŵp, sy'n clystyru cartrefi bach, unigol o amgylch 'tŷ cyffredin' - sy'n ganolbwynt i'r gymuned gyda'i chegin/ystafell fwyta/gweithgareddau ei hun, golchdy a cherbydau a rennir, ystafelloedd gwesteion ac ystafelloedd/gweithdai crefft. Y preswylwyr sy'n berchen ar/rheoli'r safle cyffredinol a'r cyfleusterau a rennir. Ni chafodd y peilot hwn y diddordeb a ddisgwylid ac ni chyflawnodd yr hyn a fwriadwyd yn llawn.
19. Darnau Car PACTO	£4,877.00	Astudiaeth ddichonoldeb i asesu'r potensial ar gyfer annog a hwyluso rhannu lifftiau.
20. Lles Croes Dinas	£4,036.99	Prosiect peilot mewn cymuned fach, gan ddefnyddio dulliau arloesol o archwilio Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (2017) a Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (2014). Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn gofyn am ddull gwahanol o weithio.

5.4 Thema 4: ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol

Nod y thema hon oedd adeiladu ar yr hyn a nodwyd gan y SDLI fel gwybodaeth ymarferol am gynlluniau/ymchwil ynni cymunedol yn Sir Benfro yr oedd angen ei rannu. Nodwyd y potensial i gydweithredu ag enghreifftiau presennol o arfer da, yn y DU ac yn Ewrop gyda'r nod o gefnogi cyfleoedd i gydweithredu â chymunedau sydd wedi goresgyn heriau i ddarparu technolegau adnewyddadwy achynlluniau ynni ehangasch sy'n eiddo i'r gymuned.

Y blaenoriaethau a nodwyd ar gyfer y thema hon oedd:

- Cefnogi cymunedau i fanteisio ar botensial ynni adnewyddadwy o ffynonellau amgylcheddol – e.e., solar, llanw, morol, dŵr a gwynt
- Annog a chefnogi cymunedau i fabwysiadu technegau arbed ynni a chadwraeth.

Ariannwyd saith prosiect o dan y thema hon, sef buddsoddiad o £309,424 o gyllid y CDG – 15 y cant o'r cyfanswm. Fel o'r blaen, rhestrir y prosiectau yn y tabl isod yn ôl gwerth y cyllid grant a gawsant.

Mae pwyslais clir ar dreialu prosiectau o fewn y thema hon gyda nifer o brosiectau'n canolbwyntio ar ddefnyddio nodweddion Sir Benfro fel ffordd o gynhyrchu ynni. Mae yna hefyd brosiectau sy'n ceisio cefnogi trosglwyddo gwybodaeth a sgiliau i grwpiau lleol sy'n cydfynd â'r pwyslais o fewn LEADER ar feithrin gallu.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. Ynni Cymunedol Sir Benfro - prosiect Gweithredu Ynni Lleol	£115,534.03	Cynllun peilot sy'n cynnwys pum cymuned leol sy'n anelu at gynhyrchu a masnachu ynni cynaliadwy. Roedd yn cynnwys sesiynau meithrin gallu/lledaenu, yn ogystal â theithiau canfod ffeithiau i brosiectau cymunedol eraill.
2. Pontio Bro Gwaun: Llif y Llanw	£88,221.34	Prosiect sy'n cefnogi'r prosiect llif llanw cyntaf yng Nghymru sy'n eiddo i'r gymuned neu sy'n cael ei arwain gan y gymuned ym Mhen Strumble ger Abergwaun.
3. Cadwyn Gyflenwi Ynni Adnewyddadwy Morol (MRE)	£40,262.79	Prosiect datblygu'r gadwyn gyflenwi i ddarparu dealltwriaeth sylfaenol o gadwyn gyflenwi MRE yng Nghymru, gan nodi'r cwmnïau hynny sydd eisoes yn gweithio yn y sector a'r rhai sydd â photensial cryf i arallgyfeirio.
4. Ynni Adnewyddadwy Cwm Arian: Cefnogi Gwydnwch	£36,736.39	Prosiect sy'n defnyddio technoleg ddigidol i sefydlu seminarau gydag arbenigwyr ynni adnewyddadwy i ysbrydoli pobl/mentrau lleol i ddatblygu cynlluniau micro-adnewyddadwy newydd ac i gydweithio.
5. Astudiaeth Ddichonoldeb Ardal Profi Cyfarpar Morol (META)	£10,487.64	Astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer META yn Sir Benfro gyda'r nod yn y pen draw i feithrin datblygiad a sgiliau lleol i wireddu potensial economaidd yn y farchnad ynni morol 'newydd.'
6. Prosiect Dynamo	£9,195.57	Astudiaeth gwmpasu ar gyfer fferm sy'n ceisio arallgyfeirio i gynhyrchu ynni gwynt a solar, gyda chefnogaeth storio batris o bosibl.
7. Pontio Bro Gwaun: Ynni Adnewyddadwy	£8,986.33	Prosiect i ddatblygu cynllun busnes ar gyfer darparu system ynni adnewyddadwy integredig a arweinir gan y gymuned.

5.5 Thema 5: manteisio ar dechnoleg ddigidol

Disgrifiwyd Thema 5 yn yr SDL fel un sy'n cynnig cyfleoedd i fynd i'r afael ag unigedd gwledig mewn sefyllfaoedd economaidd a chymdeithasol. Nodir hefyd bod sicrhau bod technoleg ddigidol yn hygyrch ac yn ddefnyddiol i boblogaeth wledig Sir Benfro yn hanfodol er mwyn i gymunedau Sir Benfro fod yn lleoedd deniadol a hyfyw i fyw ynddynt.

Y blaenoriaethau a nodwyd yw:

- Gweithio tuag at gynhwysiant digidol i bawb – lleihau unigedd a chynnwys cyfleoedd cymdeithasol, diwylliannol a theleiechyd a datblygu sgiliau
- Sicrhau bod y defnydd gorau yn cael ei wneud o dechnoleg newydd a thechnoleg sy'n cyrraedd.

Mae wyth prosiect wedi'u hariannu o dan y thema hon, sy'n cynrychioli buddsoddiad o £165,425 o gyllid y CDG, sef wyth y cant o gyfanswm yr arian a wariwyd.

Fel y nodwyd eisoes, mae TGCh a thechnoleg ddigidol yn nodwedd o nifer o'r prosiectau a restrir o dan y themâu a drafodir uchod, yn ogystal â'r rhai a adroddwyd o dan y thema hon. Mae'r prosiectau a restrir isod hefyd yn cynnwys prosiectau treftadaeth a diwylliannol yn ogystal â dull arloesol o gefnogi'r defnydd o neuaddau cymunedol yn yr ardal.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. Celfyddydau SPAN - Span Digidol	£61,909.28	Prosiect peilot i ddatblygu ffordd newydd o ddarparu gwasanaethau diwylliannol drwy dechnoleg ddigidol i gymunedau gwledig ledled Sir Benfro.
2. PLANED: Rhannu Hanes Lleol	£43,932.00	Prosiect i greu'r wefan 'Treftadaeth Sir Benfro.'
3. Mynediad Neuaddau o Bell	£14,999.00	Cynllun peilot i gynhyrchu meddalwedd ffynhonnell agored sydd o fudd i bob neuadd gymunedol yn Sir Benfro. Mae'r system yn cyfuno archebu ar-lein gyda chloi clyfar gan ddefnyddio meddalwedd pwrpasol i ddarparu system gwbl integredig sy'n caniatáu i grwpiau sydd â diddordeb archebu safleoedd ac ati heb unrhyw angen am berson i ofalu am yr allwedd na unrhyw ymyrraeth dynol.
4. Amgueddfa Arberth - prosiect Merched Gorllewin Cymru	£14,800.00	Prosiect i ymchwilio a dechrau coladu hanesion amrywiol menywod lleol mewn ffyrdd newydd ac arloesol gan gynnwys cronfa ddata/gwefan/ap chwiliadwy neu amgueddfa rithiol.
5. Pobl yn Gyntaf Sir Benfro	£13,470.79	Roedd y prosiect hwn yn cefnogi Pobl ag Anableddau Dysgu ac Awtistiaeth (PaAD/A) i ymgysylltu â thechnoleg ddigidol gan ddefnyddio ystod o weithgareddau i gefnogi dysgu a diogelwch. Fe'i datblygwyd ochr yn ochr â rhaglen hyfforddi ar ddiogelwch a hygyrchedd ar y rhyngrwyd ac gellid ei chynnig i asiantaethau eraill fel ysgolion, grwpiau'r trydydd sector ac ati.
6. Ap Dewi Sant	£10,430.00	Prosiect twristiaeth ddigidol peilot sy'n datblygu ap symudol newyddion/gwybodaeth lleol sy'n cael ei gynnwys o ddolenni gwefan gweithgaredd cyfryngau cymdeithasol (cynnwys a gynhyrchir gan ddefnyddwyr), a ffrydiau RSS.
7. Treftadaeth Ddiwylliannol a Digidol Cofnod Hanesyddol yr Amgylchedd	£4,499.37	Prosiect peilot i sefydlu'r fethodoleg a'r gweithdrefnau ar gyfer creu polygonau digidol o safleoedd a henebion a gofnodwyd ar Gofnod Amgylchedd Hanesyddol Dyfed, gan ddefnyddio'r arferion gorau a ddatblygwyd mewn mannau eraill yn y DU ac Ewrop.
8. Digidol Hanesyddol Sir Benfro	£1,384.26	Prosiect i alluogi chwilio'r cyfnodolion ar wefan y Gymdeithas gan ddefnyddio geiriau allweddol a thagiâu i ddod o hyd i bynciau, lleoedd neu bersonau penodol yn ôl y gofyn.

5.6 Prosiectau cydweithredu

Fel y nodwyd sawl gwaith yn yr adroddiad hwn mae cydweithredu yn elfen allweddol o'r dull LEADER. Cydnabyddir hyn yn y SDLI sy'n nodi bod y GGLI yn bwriadu 'cychwyn cysylltiadau rhanbarthol, cenedlaethol a thrawswladol rhwng arloesi ac ymchwil, gan drosglwyddo modelau arfer gorau i ddarpariaeth prif ffrwd. Bydd hyn yn cynnwys cydweithredu rhwng tiriogaethau (rhanbarthol yng Nghymru a'r DU) a thrawsgenedlaethol (ar draws yr UE).'

Ariannwyd pedwar prosiect cydweithredol yn y pen draw, ac roedd un ohonynt yn gweithio'n drawswladol gyda phartner yn y Ffindir.

Enw'r prosiect	Cyllid	Crynodeb
1. Ymddiriedolaeth Afonydd Gorllewin Cymru - Pasbort Pysgota Gorllewin Cymru	£9,721 fesul GGLI	<i>Sir Benfro (arweinydd), Ceredigion a Sir Gaerfyrddin.</i> Nod y prosiect hwn oedd nodi a pharatoi pysgodfeydd newydd, presennol a darpar bysgodfeydd a'u hyrwyddo drwy gynllun sefydledig a elwir yn 'Basport Pysgota.'
2. Radio Beca - Ysgogi gan Ddarlledu	£13,680 Fesul GGLI	<i>Sir Benfro, Ceredigion (arweinydd) a Sir Gaerfyrddin</i> Mae Radio Beca yn gyfrwng ar gyfer ysgogi, galluogi a chefnogi'r cymunedau o fewn y tair sir o orllewin Cymru i'w grymuso i feddwl a gweithredu ac i greu eu dyfodol. Sefydlwyd y prosiect Grymuso Drwy Ddarlledu i ddwysáu gweithrediad radio Beca o'r egwyddor hon gan ddyfnhau ymhellach y ddealltwriaeth o'r potensial bod ddarlledu cymdeithasol yn ffordd bwerus o greu a chynnal cymuned. Gweler: Adroddiad Terfynol - Tair Sir (eng).pdf (llyw.cymru)
3. Prosiect trawswladol: Gweledigaethau Doeth o Adnoddau (Gweledigaeth ReWi)	£10,000 Cyfraniad YMDDYGIAD	<i>Juväskylä - Y Ffindir (arweinydd), Jyväskylä - Y Ffindir, Sir Benfro - Cymru</i> Prosiect cyfnewid ieuenctid oedd hwn. Deg myfyriwr Ysgol Uwchradd Muurame (Y Ffindir) a chwech myfyrwyr a dau athro o Goleg Sir Benfro gymerodd ran yn y gweithgareddau ym Muurame.
4. Astudiaeth Ddichonoldeb ar Fodelau Logisteg Cynaliadwy o Ddosbarthu Bwyd ar gyfer De-orllewin Cymru	£10,000 Fesul GGLI	<i>Sir Benfro, Ceredigion (arweinydd)) a Sir Gaerfyrddin</i> Astudiaeth ddichonoldeb ar fodelau logisteg cynaliadwy o ddosbarthu bwyd yn Ne-orllewin Cymru i gysylltu defnyddwyr lleol â chynhyrchwyr lleol.

6 Canlyniadau: canfyddiadau arolwg o brosiectau a gefnogir ac adolygiad o adroddiadau astudiaethau achos

Mae'r bennod yn nodi canfyddiadau'r cyfweiliadau a gynhaliwyd gyda chynrychiolwyr prosiectau a ariannwyd gan Arwain Sir Benfro ar gyfer cam olaf y gwerthusiad. Roedd y cyfweiliadau'n canolbwyntio ar ganlyniadau'r prosiectau a'r hyn a ddigwyddodd ers i'r cyllid a ddarparwyd gan LEADER ddod i ben. Rydym hefyd yn defnyddio'r wybodaeth a ddarparwyd yn yr adroddiadau 'astudiaeth achos' a gynhyrchwyd ar gyfer prosiectau gan dîm Arwain Sir Benfro pan fydd prosiectau wedi dod i ben.

Pwyntiau allweddol

- Teimlai'r rhan fwyaf o brosiectau ei bod o leiaf yn annhebygol y byddai eu prosiect wedi symud ymlaen, heb y cymorth a gawsant.
- Roedd sawl thema yn amlwg pan ofynnwyd i brosiectau ddisgrifio'r hyn yr oeddent wedi'i gyflawni: cadarnhau hyfywedd/diffyg hyfywedd y cynllun (gan arwain at gyllid pellach mewn rhai achosion), datblygu sgiliau (meithrin gallu/grymuso), cynyddu cydweithredu, perthnasoedd cryfach, a lledaenu gwybodaeth. Gwella bywydau pobl a bywyd yr ardal a chreu cyfleoedd cyflogaeth.
- Sicrhawyd swm sylweddol o gyllid gan sawl prosiect fel dilyniant i'r gweithgareddau peilot a/neu astudiaethau dichonoldeb a gefnogir gan Arwain Sir Benfro, gyda chyfanswm o fwy na £2.5 miliwn.
- Nododd y rhan fwyaf o'r prosiectau a gymerodd ran yn yr arolwg fod etifeddiaeth glir i'r prosiect/gweithgaredd a ariannwyd gan Arwain Sir Benfro.

6.1 Trosolwg

Cynhaliwyd cyfweiliadau drwy alwad fideo neu ffôn gyda chynrychiolwyr o 48 o'r prosiectau a gefnogwyd gan Arwain Sir Benfro ar gyfer cam olaf y gwerthusiad. Ceisiodd y tîm gwerthuso gysylltu â chynrychiolwyr o bob un o'r 66 prosiect a ariannwyd gyda 48 o gyfweiliadau'n cael eu cynnal, fel cyfradd ymateb o 73 y cant.

Roedd yr ymatebion yn cynnwys prosiectau o bob un o'r pum thema rhaglen. Fodd bynnag, roedd yn amlwg y gallai'r rhan fwyaf o brosiectau fod wedi'u dyrannu i nifer o'r themâu gyda nifer, er enghraifft, gan gynnwys elfen ddigidol er ei bod wedi'i chategoreiddio o dan y thema gwasanaethau sylfaenol neu ychwanegu gwerth. Mae'r drafodaeth sy'n dilyn felly yn gyffredinol ac yn ystyried pob prosiect gyda'i gilydd, yn hytrach na'u rhannu'n themâu.

Darparodd tîm PLANED astudiaethau achos byr ar gyfer 51 o'r prosiectau a gefnogwyd, a gynhyrchwyd gan dîm Arwain Sir Benfro ar ôl i'r prosiectau hynny ddod i ben. Roeddent yn cynnwys gwybodaeth am y canlyniadau a'r gwersi a ddysgwyd a gofnodwyd gan brosiectau, sydd wedi'u hintegreiddio i'r drafodaeth isod.

6.2 Beth fyddai wedi digwydd beth bynnag?

Cwestiwn allweddol mewn unrhyw werthusiad yw beth fyddai wedi digwydd beth bynnag, p'un a ddarparwyd y cymorth ai peidio? Mae hwn yn gwestiwn pwysig wrth ystyried yr ychwanegedd a gynhyrchir gan unrhyw fath o ymyriad (prosiect, cynllun, rhaglen, ac ati).

Mae gofyn i'r rhai sy'n derbyn cymorth neu gyllid beth fyddai wedi digwydd pe na baent wedi cael y cymorth a wnaethant yn amlwg braidd yn anodd o safbwynt ymchwil; mae'n anochel bod ymatebwyr rhywfaint yn rhagfarnllyd yn eu hymatebion ac ni fyddent yn gyffredinol am awgrymu nad oedd angen y cymorth na'r cyllid a dderbyniwyd. Mae angen ystyried hyn wrth ystyried ymatebion i'r cwestiwn hwn. Serch hynny, mae'n dal yn gwestiwn pwysig i'w ofyn.

Gofynnwyd i ymatebwyr i'r arolwg o brosiectau raddio'r tebygolrwydd y byddai'r prosiect wedi digwydd beth bynnag, heb gefnogaeth Arwain Sir Benfro ar raddfa o 0 (dim cyfle) i 4 (tebygol iawn). Rhoddodd bron i hanner yr ymatebwyr (23 o 48) sero fel eu hymateb - nid oeddent yn credu bod unrhyw obaith y byddai eu prosiect wedi digwydd heb y cymorth a gawsant. Fel y dangosir yn Nhabl 6.1, nid oedd yr un o'r ymatebwyr o'r farn y byddai yn debygol bod eu prosiect wedi digwydd heb fod y cymorth ariannol yno. Fodd bynnag, roedd cyfran o'r ymatebwyr yn ansicr ac felly yn rhoi ymateb niwtral o '2' – ddim yn debygol nac yn annhebygol.

Tabl 6.1: Ymatebion i'r cwestiwn, ar raddfa o 0 (dim cyfle) i 4 (tebygol iawn), pa mor debygol yw hi y byddai'r prosiect wedi digwydd beth bynnag, heb gymorth ariannol Arwain Sir Benfro?

Graddfa	Nifer yr ymatebion
0 (dim siawns)	23
1 (annhebygol)	15
2 (niwtral)	10
3 (tebygol)	0
4 (tebygol iawn)	0

Cyfanswm yr ymatebion: 48

Yn dilyn hynny, gofynnwyd i ymatebwyr esbonio eu hymateb. Lle'r oeddent wedi dweud nad oedd unrhyw obaith neu ei bod yn annhebygol y byddai'r prosiect wedi digwydd heb y cymorth, y rhesymau a roddwyd oedd mai dyma'r math o brosiect y mae'n anodd cael cyllid ar ei gyfer, ac nid oeddent yn credu y byddai cyllidwyr eraill wedi'i ariannu.

"Ni fyddai [y prosiect] wedi digwydd gan ei fod yn gynllun peilot ac fel arfer nid yw'n cael ei dderbyn gan gyllidwyr."

"Nid wyf yn ymwybodol o gyllidwyr eraill sy'n barod i ariannu astudiaethau dichonoldeb."

"Na. Dim ond breuddwyd y byddai wedi bod ac roedd cael cyllid LEADER yn hanfodol."

Teimlai 19 o ymatebwyr na fyddai'r prosiect, mae'n debyg, wedi mynd yn ei flaen heb y cymorth, ond teimlai ei fod yn bosibilrwydd y gellid bod wedi cael arian o rywle arall.

"Byddai'n anodd iawn dod o hyd i gyllidwr i ariannu'r math hwn o astudiaeth ddichonoldeb. Roedd LEADER yn barod i dderbyn risg a rhoi cynnig ar syniadau newydd a chaniatáu i sefydliadau ddysgu a methu. Ni fyddai'r rhan fwyaf o gyllidwyr wedi ariannu'r prosiect hwn mor gynnar."

Teimlai saith y byddai'r prosiect wedi digwydd, ond y byddai naill ai ei ddyddiad cychwyn wedi'i ohirio, ni fyddai wedi digwydd ar yr un cyflymder, neu y byddai wedi digwydd ar raddfa lawer llai. Felly, mae rhywfaint o werth ychwanegol o hyd oherwydd y cyllid a ddarperir.⁸

"Ni fyddai wedi digwydd ar yr un lefel, byddai wedi bod yn llawer llai, roedd yr arian yn ein galluogi i wneud llawer o waith."

"Roedd y sefydliad yn benderfynol o ddefnyddio'r sied, ond byddai'r cynnydd wedi bod yn llawer arafach heb gydlynnydd prosiect cyflogedig i ddarganfod ffynonellau ariannu ac i ddarganfod beth oedd y defnydd gorau a'r opsiynau gorau ar gyfer yr adeilad. Er i ni ddod o hyd i ffynonellau ariannu eraill i ddatblygu'r adeilad, byddem wedi cael trafferth dod o hyd i gyllidwr i wneud astudiaeth ddichonoldeb o'r defnydd o'r adeilad."

Lle'r oedd ymatebwyr yn tynnu sylw at y ffaith ei bod yn anodd rhoi ateb ystyrlon i'r cwestiwn yma, roeddent yn nodi bod hyn oherwydd ei bod yn amhosibl gwybod a fyddent wedi gallu cael cymorth cymharol gan gyllidwr arall. Fodd bynnag, mae'n debygol o dan yr amgylchiadau hynny fod gweithgareddau wedi digwydd yn gynt nag y byddent wedi'i wneud fel arall oherwydd y cyllid LEADER a ddarparwyd.

"Alla i ddim ateb hynny... Byddwn wedi chwilio mewn mannau eraill, ac efallai y byddaf wedi cael yr arian neu beidio ond os na, byddwn wedi mynd yn ôl at [ffynhonnell bosibl arall o gyllid] sy'n gefnogol ia. Felly, dydw i ddim yn gwybod yw'r ateb ond yn sicr heb gyllid LEADER ni fyddem lle'r ydym heddiw."

⁸ Y diffiniad o ychwanegedd yw'r i ba raddau y mae gweithgarwch yn digwydd o gwbl, ar raddfa fwy, yn gynharach neu o fewn ardal neu grŵp targed dynodedig penodedig oherwydd yr ymyriad. Ffynhonnell: [Canllaw Ychwanegedd - GOV.UK \(www.gov.uk\)](https://www.gov.uk)

6.3 Cyflawniadau canfyddedig

Fel rhan o'r arolwg, gofynnwyd i ymatebwyr ddisgrifio'r hyn yr oedd eu prosiect wedi'i gyflawni. Roedd hwn yn gwestiwn agored i ganiatáu i'r ymatebydd ddisgrifio'r hyn a gyflawnwyd ym mha ffordd bynnag yr oeddent yn dewis. Roedd sawl thema yn amlwg pan adolygwyd yr ymatebion a ddarparwyd, sef bod y prosiectau dan sylw wedi cyflawni un o fwy o'r canlynol:

- Cadarnhau hyfywedd/diffyg hyfywedd y cynllun (gan arwain at gyllid pellach mewn rhai achosion)
- Datblygu sgiliau (meithrin gallu/grymuso)
- Cynyddu cydweithio, cryfhau perthnasoedd, a lledaenu gwybodaeth
- Gwella bywydau pobl a'r ardal leol
- Creu cyfleoedd cyflogaeth.

Trafodir pob un o'r canlyniadau hyn ymhellach isod.

6.3.1 Hyfywedd/diffyg hyfywedd wedi'i gadarnhau o'r cynllun

Fel y dangosir ym Mhennod 5, mae astudiaethau dichonoldeb yn nodwedd allweddol o gynllun Arwain Sir Benfro. Lle nododd ymatebwyr i'r arolwg fod y prosiect yn cadarnhau hyfywedd/diffyg hyfywedd, roedd wyth yn astudiaeth ddichonoldeb neu'n astudiaeth beilot. Ar gyfer y rhain, roedd yr astudiaeth wedi canfod naill ai y byddai'r cynllun arfaethedig yn hyfyw, y byddai'n gwbl anymarferol, neu y byddai angen addasiadau er mwyn sicrhau hyfywedd.

Ni ddylid ystyried bod canfod nad yw prosiect arfaethedig yn hyfyw yn ganlyniad negyddol. Er enghraifft, lle gwelwyd bod cynlluniau'n anymarferol, dywedodd ymatebwyr eu bod wedi ennill sgiliau newydd ac wedi cael cysylltiadau newydd. Tynnodd dau ymatebydd sylw at ba mor bwysig oedd gallu adnabod rhwystrau i ddatblygu'r cynllun yn gynnar. Mae cysylltiad clir hefyd yn yr achosion hyn â datblygu sgiliau/gallu o fewn y grŵp.

"Datblygodd y bobl a gymerodd ran yn y prosiect sgiliau rheoli prosiect rhagorol ac fel grŵp fe wnaethom ddatblygu cysylltiadau defnyddiol gyda phartneriaid posibl yn y dyfodol gan gynnwys staff yn yr awdurdod lleol, y Parc Cenedlaethol, Cyfoeth Naturiol Cymru, Prifysgol Bangor, ac Abertawe. Byddai'r holl gysylltiadau hyn yn ddefnyddiol ar gyfer prosiectau ynni adnewyddadwy yn y dyfodol."

Mae 13 o'r adroddiadau astudiaethau achos, astudiaethau dichonoldeb yn bennaf, yn adrodd bod prosiectau'n meithrin gwell dealltwriaeth o faterion sy'n sail i'r prosiect, megis sefydlu'r sefyllfa bresennol, a oedd angen gwasanaeth neu gynllun arfaethedig, a beth yn union oedd ei angen. Roedd prosiectau hefyd yn ystyried a fyddai cynllun arfaethedig yn hyfyw yn logistaidd ac yn nodi rhwystrau posibl.

"Pwrrpas cam cyntaf yr ymchwiliad oedd canfod beth yw'r sefyllfa bresennol o ran tiroedd comin yn Sir Benfro, casglu data llinell sylfaen, archwilio'r rhwystrau i arfer hawliau ar dir comin a dechrau datblygu atebion a fydd yn arwain at ail gam o weithgarwch."

"Cysylltwyd ac ymgysylltwyd ag atyniadau a busnesau o ddiddordeb tra bod gwesteion o'r gymuned leol yn rhoi adborth."

Yn ogystal â dealltwriaeth ehangach o unrhyw faterion, mae'r astudiaethau achos yn tynnu sylw at y ffaith bod 10 o'r astudiaethau peilot ac astudiaethau dichonoldeb wedi gallu sefydlu ffordd bendant ymlaen o ganlyniad i'r prosiect

"Yn dilyn gweithgareddau prosiect a chwmpasu, mae'r Prosiect bellach yn symud ymlaen drwy gwmni arall o Gymru sydd wedi sicrhau cyllid i ddarparu saith cynllun peilot."

6.3.2 Arweiniodd at gyllid grant pellach

Dywedodd chwe ymatebydd fod cyllid LEADER wedi arwain at wneud cais llwyddiannus am grantiau pellach gan gyllidwyr eraill. Mae hyn yn amlwg yn ganlyniad cadarnhaol iawn gydag un prosiect yn nodi eu bod, ers i'r elfen a ariannwyd gan LEADER o'r prosiect ddod i ben, wedi sicrhau cyllid pellach o fwy na £2.5 miliwn ar gyfer cam nesaf y prosiect. Ym mhob achos, adroddir na ellid bod wedi cael gafael ar y cronfeydd dilynol hyn pe na bai'r gweithgaredd cychwynnol, a ariannwyd gan Arwain Sir Benfro, wedi digwydd.

Mewn pedwar achos, cyflwynodd cyllid LEADER gam cyntaf 'pecyn gwaith', a arweiniodd mewn rhai achosion at geisiadau sylweddol pellach am gyllid. Arweiniodd yr Astudiaeth Ddichonoldeb ar gyfer prosiect Castell Hwlfordd, er enghraifft, at gwblhau'r cam cyntaf ar gost o £100,000, cynllunio ail gam (£500,000) a chais am £17.6 miliwn i ddatblygu ardal siopa a gofod digwyddiadau. Dywedodd ymatebydd arall fod eu hastudiaeth ddichonoldeb wedi eu galluogi i sicrhau "grant arian loteri mawr dros bedair blynedd".

6.3.3 Datblygu sgiliau

Nododd chwe ymatebydd fod y cyllid wedi caniatáu i wirfoddolwyr gael eu hyfforddi, naill ai gan arweinwyr y grŵp sy'n cyflwyno'r prosiect, gweithwyr proffesiynol allanol a oedd yn cymryd rhan fel rhan o'r prosiect, neu wirfoddolwyr newydd yn rhannu eu sgiliau. Roedd hyn yn caniatáu i wirfoddolwyr newydd a phresennol ddatblygu amrywiaeth o sgiliau, gan gynnwys gwella lles, cyfeillio, sgiliau digidol, a phethau fel coginio, theatr a ffotograffiaeth.

Yn ogystal â hyfforddiant wedi'i dargedu, nododd un ymatebydd hefyd fod y profiad a'r wybodaeth a gafwyd drwy reoli a chyflawni'r prosiect ei hun yn cael ei ddefnyddio i ddatblygu cynllun tebyg.

"Hyfforddodd [y prosiect] dros 20 o arweinwyr newydd. Gweithio'n uniongyrchol gyda chyfranogwyr sy'n gwella eu lles..."

"Defnyddiodd [y prosiect] y profiad a'r wybodaeth a gafwyd o'r prosiect hwn i sefydlu cynllun ynni tyrbinau gwynt cymunedol."

Mae'r rhain yn ganlyniadau pwysig ac yn cyd-fynd â'r uchelgais y byddai cynlluniau LEADER yn cefnogi datblygiad 'capasiti' y rhai sy'n ymwneud â phrosiectau datblygu gwledig of fewn ardaleodd gwledig

Mae'r astudiaethau achos yn dangos, ar gyfer wyth o'r prosiectau, fod darparu cyfleoedd gwirfoddoli yn ganlyniad pwysig. Dywedir bod un o'r prosiectau (Hyrwyddwyr Eco) wedi recriwtio 259 o wirfoddolwyr. Mewn rhai achosion, arweiniodd y gwirfoddoli at uwchsgilio, ac roedd y gwirfoddolwyr yn gallu parhau ar ôl cyfnod y prosiect.

*"Mae'r holl artistiaid a gwirfoddolwyr wedi mynd ymlaen i barhau i gyflwyno gweithdai. Yn ystod y prosiect, cysylltodd eraill â ni a oedd am wirfoddoli. Er mwyn parhau i gyflwyno eu gweithdai eu hunain, daethant i un o ddigwyddiadau a drefnwyd gan y prosiect am y tro cyntaf cyn cyflwyno eu gweithdai eu hunain. Mae'r rhannu sgiliau yma ... wedi galluogi unigolion yn y gymuned i gynnal grwpiau **lluniadu** yn annibynnol gan wneud y prosiect yn gynaliadwy."*

Mae'r astudiaethau achos hefyd yn dangos, canlyniad pwysig i 11 o'r prosiectau oedd uwchsgilio gwirfoddolwyr/cyfranogwyr. Roedd hyn yn cynnwys sgiliau meddal (e.e., sgiliau cymdeithasol, hyder), yn ogystal â hyfforddiant arbenigol (e.e., cwnsela, sut i gynnal digwyddiadau a gweithgareddau, sgiliau digidol), a fyddai, mewn o leiaf un achos, yn creu cyfleoedd cyflogaeth.

"Hyfforddi'r cwrs hyfforddwr. Grymuso, meithrin a hyfforddi grŵp o wirfoddolwyr i ddod yn arweinwyr gweithgareddau cysylltiad natur achrededig i helpu i gyflwyno'r cwrs "cysylltiadau natur a lles". Bydd y cwrs hwn wedyn yn cael ei ysgrifennu, ei becynnu a'i gyflwyno fel pecyn cymorth ar gyfer y dyfodol."

"Cyfleoedd cyflogaeth i'r rhai sydd hefyd wedi manteisio ar y cyfle i gymryd rhan mewn hyfforddiant cwnsela gwirfoddol."

"Roedd yn cynnig hyfforddiant mewn technolegau digidol a phrofiad gwaith gwerthfawr i bobl ifanc."

"Fe wnaeth y prosiect gynnig cyfleoedd i wirfoddolwyr ddysgu sgiliau newydd, trosglwyddadwy."

"Creodd y prosiect gyfleoedd gwirfoddoli a darparodd hyfforddiant perthnasol. Un o nodweddion allweddol y prosiect oedd gwella sgiliau pobl leol o bob oed. Darparwyd hyfforddiant mewn ymchwil hanesyddol, rheoli digwyddiadau, marchnata, cymorth cyntaf ac arlwy. Hyfforddwyd pobl hefyd fel arbennigwyr hanes lleol ar gyfer digwyddiadau yn ystod y penwythnosau..."

6.3.4 Cydweithredu, perthnasoedd cryfach a lledaenu gwybodaeth

Nodir rhwydweithio a chydweithredu hefyd fel canlyniadau allweddol y dull LEADER a nododd 12 o ymatebwyr i'r arolwg fod eu prosiectau wedi hwyluso'r gwaith o feithrin cydberthnasau newydd a chryfhau'r berthynas bresennol â rhanddeiliaid.

"Mae'r prosiect hwn yn sicrhau y gall y gymuned fanteisio ar y cyfleoedd a gynigir gan heneb ganoloesol hwyr sydd heb ei chyffwrdd hyd yma."

Mae ein hadolygiad o'r astudiaethau achos yn canfod mai darparu gwasanaeth newydd oedd y prif ganlyniad mewn 10 o'r prosiectau. Roedd y gwasanaethau'n cynnwys adnoddau ar-lein (e.e., cylchgronau hygyrch i'r cyhoedd, a chylchgronau wedi'u mynegeo'n ddigidol, pecyn cymorth ar y we ar gyfer grwpiau/ysgolion cymunedol) ac adnoddau ffisegol (e.e., oergell gymunedol, caffi trwsio).

"Cynhyrchu pecyn cymorth addysg etifeddol y gall ysgolion a grwpiau cymunedol ei ddefnyddio i helpu gyda chadwraeth y tu hwnt i oes y prosiect."

"Mae'r Oergell Gymunedol yn dal i fod yn weithgar gyda'r cydlynnydd sydd bellach yn cael ei gyflogi fel y Gweithiwr Datblygu."

6.3.5 Gwella bywydau pobl

Nododd ymatebwyr yr arolwg fod eu prosiect wedi gwella bywydau pobl mewn gwahanol ffyrdd, gan gynnwys iechyd meddwl a lles, a'u bod wedi helpu i leddfu unigrwydd a thlodi. Dywedodd ymatebwyr hefyd fod eu prosiectau wedi darparu hyfforddiant ac wedi hwyluso rhannu sgiliau.

Daeth sawl prosiect â'r gymuned at ei gilydd, naill ai drwy ddarparu lle parhaol iddynt gasglu (e.e., canolfan gymunedol, caffi, cae chwarae) neu drwy ddarparu cyfleoedd i gydweithio. Mewn pum achos, dywedodd ymatebwyr fod y manteision yn parhau yn tymor hir oherwydd y prosiect.

"Roedd ein dramâu ar-lein, canu yn helpu i leddfu unigrwydd ac iselder gyda phobl a hefyd wedi helpu ein gwirfoddolwyr i rannu sgiliau fel coginio, gweithdai ffotograffiaeth..."

"Trwy ymchwil o fewn y gymuned, canfuwyd bod llawer o bobl hŷn eisiau pethau i'w gwneud, cymryd rhan ym mhethau a gweld beth y gellid ei wneud i weithio gyda Chanolfan Gofal Dydd Lee Davies. Canfuwyd eu bod am gael clybiau cinio neu foreau coffi, yn ogystal ag iechyd a lles..."

"Cael gwared ar safle adfeiliedig yng nghanol y dref a chael canolfan ddiwylliannol a chymunedol wedi'i hadnewyddu'n hyfryd sydd bellach ar agor pump i saith diwrnod yr wythnos i'r gymuned. Ychwanegodd lle i bobl fedru galw eu hunain - nid lle manwerthu, rhywle i gwrdd a dysgu sgiliau newydd."

Mae'r adolygiad o'r astudiaethau achos yn canfod, ar gyfer chwech o'r prosiectau, mai cefnogi pobl bregus yn uniongyrchol oedd un o'u prif ganlyniadau. Roedd hyn ar ffurf cymorth ymarferol (corfforol) yn ogystal â chefnogi iechyd meddwl a gwella iechyd a lles cyffredinol.

"Cyflawnodd y prosiect yr hyn yr hyn oedd yn bwriadu ei gyflawni drwy gyfarparu cartrefi i'w hail-setlo, darparu dehonglwyr a chodi ymwybyddiaeth ddiwylliannol mewn tair cymuned leol."

"Mae'r prosiect wedi cefnogi teuluoedd lleol sy'n byw mewn tlodi bwyd i gael pryddau a byrbryddau iach a maethol."

"Roedd gan y sesiynau therapiwtig agweddau creadigol a chymdeithasol, ac roeddent hefyd yn cyflwyno ac yn cyfeirio buddiolwyr at rwydwaith ehangach o asiantaethau cymorth."

"Roedd y gwasanaethau'n gwella lles meddyliol cyfranogwyr gan fod y pwnc dan sylw yn cynnwys ymdrin ag iselder, profedigaeth, ysgariad a dicter, sydd i gyd yn cael effaith ar les emosiynol."

6.3.6 Creu cyfleoedd cyflogaeth

Mewn sawl achos, arweiniodd y prosiect at gyflogi un neu fwy o staff (naill ai'r person a gychwynnodd y prosiect neu bobl a recriwtiwyd yn arbennig). Fel arfer, dim ond yn ystod cyfnod y prosiect oedd hyn, ond mewn llond llaw o achosion arweiniodd llwyddiant y prosiect gwreiddiol a ariannwyd gan LEADER at barhau ac ehangu'r prosiect, sy'n golygu bod mwy o staff yn cael eu cyflogi yn y tymor hir.

"Talodd yr Arweinydd fy nghyflog i ymchwilio a sefydlu oergell y ganolfan gymunedol a'r prosiect mwy..."

"Fe wnaethon ni gyflogi rhywun i ymchwilio i'r sefyllfa rhwng pobl ifanc a bandiau..."

"Fe ddechreuon ni gyda phedwar aelod o staff ond erbyn hyn mae gennym 14..."

O edrych ar yr astudiaethau achos, maent yn dangos bod naw prosiect wedi nodi eu bod naill ai wedi bod o fudd i'w heconomi leol neu wedi datblygu'r potensial i fod o fudd iddo. Roedd hyn o ran creu swyddi ond hefyd cynyddu twristiaeth a/neu ddarparu cyfleoedd i fusnesau.

"Diogelwyd dwy swydd ran-amser ar gyfer y prosiect pilot ac maent wedi dod yn swyddi cynaliadwy i Remakery Sir Benfro (gyda chefnogaeth y gronfa treth cymunedau Tirlenwi) gan alluogi i'r ddau reolwr prosiect gael eu hariannu..."

"Mae gan ailddatblygu'r safle, ochr yn ochr â Glannau Aberdaugleddau sydd newydd ei frandio, y potensial i gynyddu lefelau twristiaeth yn ardal Aberdaugleddau."

"Mae'r ap ar waith, gan gysylltu'r gymuned â gwybodaeth ddefnyddiol, berthnasol ... Mae'r prosiect yn bwriadu ychwanegu mwy o gynnwys a mwy o fusnesau, parhau i hysbysebu, gwneud baneri hysbysebu ar ochr y ffordd..."

6.4 Bodloni disgwyliadau

Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr (40/48) yn teimlo bod eu prosiect wedi bodloni eu disgwyliadau'n llawn. Lle nad oeddent, rhoddodd ymatebwyr dri phrif ffactor fel rhesymau: COVID-19, materion yn ymwneud â gwaddol, a chanlyniad yr astudiaeth ddichonoldeb yn negyddol.

Nododd dau ymatebydd faterion etifeddiaeth gyda dulliau rhithiol o ledaenu gwybodaeth (gwefan nad yw'n cael ei diweddarau a'i bod yn hen ffasiwn, a podlediadau ddim yn cael eu lawrlwytho oherwydd diffyg marchnata).

"... sefydliadau partner yn cymryd llai o ran ac nid ydynt bellach yn diweddarau'r wefan. Mae wedi dod yn brosiect awdurdod lleol yn unig a chredaf fod hynny'n drueni. Mae'r wefan ei hun hefyd wedi dyddio braidd ac yn drwsgwl i'w defnyddio o'i chymharu â gwefannau tebyg eraill."

Dywedodd dau ymatebydd nad oeddent yn gallu gwneud cymaint o ymgysylltu â'r gymuned ag yr oeddent wedi disgwyl, oherwydd cyfyngiadau COVID-19. Dywedodd y llall na allai'r trên tir a oedd yn rhan o'u prosiect weithredu yn ôl y bwriad oherwydd cyfyngiadau COVID-19.

"Roedd COVID-19 hefyd yn golygu na allem gynnal y teithiau yn haf 2020 a 2021."

6.5 Etifeddiaeth: y sefyllfa heddiw

Mae'n gadarnhaol nodi bod 31 o ymatebwyr wedi dweud bod y prosiect yn dal i fodoli, ar ôl i'r elfen a ariannwyd gan LEADER ddod i ben, naill ai fel rhan o gynllun parhaus (ac mewn rhai achosion, yn esblygu), neu fel adnodd statig sy'n dal i gael ei ddefnyddio.

"Mae'r astudiaeth ddichonoldeb wedi'i chwblhau ond mae'r prosiect yn parhau. Rydym yn bwriadu gosod y paneli solar erbyn diwedd 2022. Yn y broses o drefnu cysylltiad â'r prif grid a chael caniatâd cynllunio ar gyfer y paneli solar a storio batris. Roeddem yn gallu defnyddio'r astudiaeth ddichonoldeb i ddod o hyd i ddatblygwr a fydd yn talu am y paneli solar a'u gosod, ac mae llawer o'r wybodaeth wedi'i defnyddio yn y cais cynllunio."

"Cwblhawyd yr astudiaeth ddichonoldeb a oedd yn rhoi opsiynau ymarferol i ni ar gyfer ailddatblygu'r safle gan gynnwys dadansoddiad o'r costau, ac hefyd, yn pwysleisio'r galw am ailddatblygu gan randdeiliaid a'r gymuned. Defnyddiwyd y data a'r argymhellion o'r astudiaeth ddichonoldeb i sicrhau cyllid gan Lywodraeth Cymru ar gyfer yr adeilad."

"Mae ar waith ac mae'r gymdeithas yn diweddarau'r wefan, byddwn yn ychwanegu'r cyfnodolyn mwyaf newydd mewn ychydig wythnosau."

"Felly, mae prosiectau'n dal i fodoli ar-lein er nad ydym yn gallu gwneud rhai o'r gweithdai gyda'r plant, er enghraifft paentio robotig, gan fod prinder staff ar hyn o bryd."

O'r saith a ddywedodd fod eu cynllun wedi derbyn cyllid pellach ers hynny, roedd tri phrosiect yn astudiaethau dichonoldeb, ac roedd un yn astudiaeth beilot ddwy flynedd. Roedd tri o'r chwe phrosiect o dan thema 2 (hwyluso datblygiad cyn-fasnachol, partneriaethau busnes a chadwyni cyflenwi byr). Daeth y tri arall o dan thema 1 (gan ychwanegu gwerth at hunaniaeth leol ac adnoddau naturiol a diwylliannol) a thema 4 (ynni adnewyddadwy ar lefel gymunedol).

Ers hynny roedd dau o'r prosiectau wedi derbyn cyllid gan Lywodraeth Cymru (er i un ymatebydd, astudiaeth ddichonoldeb i archwilio opsiynau ar gyfer ailddatblygu eiddo masnachol adfeiliedig, dweud fod yn rhaid gohirio cynlluniau wedyn oherwydd COVID-19 a newid yn yr hinsawdd economaidd). Ni nododd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr faint o arian dilynol yr oeddent wedi'i gael, ond roedd un prosiect (i ddarparu amrywiaeth o wasanaethau twristiaeth i Sir Benfro) wedi derbyn £100,000.

"... nawr bod y model gennym, byddwn yn gallu ehangu'r aelodaeth a gobeithio y bydd 75-85 y cant o fusnesau twristiaeth i gyd yn dilyn yr un brand, ac mae eisoes wedi creu manteision - fel un, rydym wedi llwyddo i sicrhau cyllid o £100,000 i wneud y gwaith hwn."

"Cwblhawyd yr astudiaeth ddichonoldeb, a chymeradwyodd y Cyngor Sir y prosiect. Sicrhodd y cyngor gyllid gan Lywodraeth Cymru ac mae adeilad wedi'i sicrhau ac mae penseiri wedi creu'r cynlluniau. Roedd y gwaith adeiladu i fod i ddechrau yn 2021 ond mae COVID-19 wedi achosi oedi. Rydym yn disgwyl i'r ganolfan ymwelwyr fod ar agor i'r cyhoedd erbyn 2025."

"Mae'n brosiect hirdymor ac ers i'r prosiect ddod i ben, rydym wedi sicrhau £2.6 miliwn yn ychwanegol."

O'r 13 prosiect a oedd wedi dod i ben, roedd un yn astudiaeth beilot ac ystyriwyd ei bod yn dal i fod wedi cyflawni ei hamcanion. Roedd tair yn astudiaethau dichonoldeb, ac roedd dau ohonynt yn dangos bod y prosiect yn hyfyw (ond nid ydynt wedi parhau eto) ac yn un fe ddangoswyd nad oedd y prosiect yn hyfyw (ond mae'r wybodaeth wedi'i defnyddio i adeiladu ar y syniad).

Dim ond prosiectrau tymor byr oedd rhai i fod. Dywedodd un ymatebydd, er nad oedd y prosiect yn parhau, bod cyllid pellach wedi'i dderbyn ers hynny ar gyfer prosiect tebyg.

"Cwblhawyd yr astudiaeth ddichonoldeb ac roedd yn rhagorol o ran ansawdd y data a gasglwyd. Bydd y data yn ddefnyddiol iawn os caiff unrhyw gynlluniau ynni'r llanw gael eu datblygu yn yr ardal yn y dyfodol."

"Mae wedi gorffen y cyfnod peilot am y tro daeth i ben yn braf, daeth ychydig o bethau oddi arno, mewn ffordd roedd COVID-19 yn ddefnyddiol gan fod pobl eisïau gwybod am eu cynghorau ac roeddem yno i gynghori."

"Cafodd teuluoedd o Syria eu hintegreiddio i ardaloedd gennym - dau deulu o chwech ac o bedwar yn Abergwaun, teulu o wyth i Arberth a theulu o chwech i Hwlfordd, ac maent bellach allan o'r gwersylloedd ac mewn eiddo ar rent."

Yn bwysig, dywedodd nifer o'r rhai a ddywedodd fod eu prosiect wedi dod i ben ei fod yn dal i gael effaith. Mewn rhai achosion, adeiladodd y prosiect adnodd (e.e., gwefan) sy'n dal yno i bobl ei ddefnyddio. Mewn achosion eraill, bydd y cysylltiadau, y syniadau neu'r wybodaeth a gronnwyd yn ystod y prosiect yn cael eu defnyddio gan y grŵp yn eu cynlluniau ar gyfer y dyfodol.

"Mae'n rhedeg, yn gweithio, yn cael ei ddefnyddio a gellir ei lawrlwytho a'i ddefnyddio i bawb."

"Nid oes gennym unrhyw un yn cydlynu mwyach gan fod y Swyddog Hyrwyddwyr Eco wedi cael ei gyflogi am ddwy flynedd y peilot yn unig, ond mae'r effaith yno o hyd, ac mae'r neges yn dal i gael ei chyfleu drwy Facebook, ac ati."

"Ni allai'r prosiect fynd y tu hwnt i'r astudiaeth ddichonoldeb gan fod y gost o gysylltu'r fferm solar â'r prif grid trydan yn rhy uchel. Defnyddiwyd gwybodaeth a chysylltiadau'r prosiect i helpu i ddatblygu tyrbîn gwynt a chynllun ynni cymunedol. Mae hyn wedi ein galluogi i sefydlu cronfa newid yn yr hinsawdd sy'n caniatáu i grwpiau cymunedol eraill yn yr ardal wneud cais am gyllid i wneud prosiectau sy'n mynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd."

6.6 Cynlluniau ar gyfer y dyfodol

Dywedodd pymtheg o ymatebwyr y bydd y prosiect yn parhau, a dim ond pedwar oedd heb unrhyw gynlluniau i barhau mewn rhyw ffordd. Awgrymodd llawer o'r ymatebion i'r cwestiwn (21) y bydd etifeddiaeth y prosiect yn bwysig i gynlluniau'r grŵp ar gyfer y dyfodol.

Dywedodd un ar bymtheg o ymatebwyr y bydd eu prosiectau'n parhau. Dywedodd nifer fod y gwaith a ariennir gan LEADER wedi'u rhoi mewn sefyllfa lle mae hyn yn bosibl, gan ei fod wedi helpu i ddatblygu system ar gyfer darparu gwasanaethau. Dywedodd sawl ymatebydd fod cyllid LEADER wedi eu helpu i sefydlu rhwydwaith o gysylltiadau, gan hwyluso perthynas barhaus â rhanddeiliaid.

Mae cyllid LEADER wedi galluogi grwpiau i sefydlu'r technegau (e.e., adnoddau dysgu ar-lein, cofnodi digidol, catalogio, neu archifo) sy'n angenrheidiol i sefydlu prosiect a chaniatáu iddo barhau. Mewn rhai achosion, mae wedi ariannu'r gwaith o ddatblygu'r sgiliau sydd ei hangen i gyflawni prosiect. At ei gilydd, mae'r ymatebwyr yn gadarnhaol am ddyfodol y prosiect ac yn teimlo eu bod mewn lle da o ran parhau â'u gwaith. Dywedodd un ymatebydd fod y prosiect cychwynnol a ariannwyd gan LEADER wedi caniatáu i'r sefydliad ailgynllunio'r prosiect ehangach yn unol â'r canfyddiadau.

"Bydd y prosiect yn parhau gan fod popeth mewn lle a byddwn yn parhau i anfon ein gwirfoddolwyr i gasglu'r bwyd o'r gwahanol ffynonellau a bydd pobl leol yn dal i roi eu gormodion..."

Mae gan nifer gynlluniau nid yn unig i barhau, ond i ehangu. Erbyn hyn, mae model wedi'i gyflawni, mae hyn wedi rhoi'r gallu i'r grŵp/sefydliad ehangu eu gweithrediadau – naill ai drwy ehangu'r hyn y maent yn ei gynnig/pwy y maent yn ei gynnig iddo, neu drwy ehangu eu safle/yr ardal y maent yn gweithredu ynddi.

"Rydym wedi sicrhau cyllid nawr drwy'r ail ardoll cartref ac mae cam 2 hefyd yn draenio rhannau eraill o'r cae chwarae ac yn prynu offer chwarae newydd ac mae cam 3 yn cyflwyno llwybr pob tywydd, sy'n addas i gadeiriau olwyn o amgylch y cae chwarae ac mae hyn i gyd wedi bod yn bosibl oherwydd y cynllun peilot cychwynnol felly dyma fydd yr etifeddiaeth os mynnwch ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol."

"Mae'r prosiect yn parhau ac mewn gwirionedd mae'n esblygu drwy'r amser. Rydym newydd gymeryd un person ifanc arall ymlaen ac rydym yn gobeithio ymgymryd â dau arall..."

Yn gyffredinol, tynnodd 23 o ymatebwyr sylw at y ffaith mai dim ond y dechrau oedd y prosiect LEADER, a defnyddir y wybodaeth, y sgiliau a'r cysylltiadau yn eu cynlluniau ar gyfer y dyfodol. Roedd nifer yn astudiaethau dichonoldeb a threialu, a fydd yn gallu defnyddio'r gwersi a ddysgwyd. Mynegodd sawl ymatebydd eu bwriad i barhau â phrosiectau tebyg a nodwyd y bydd y profiad a gafwyd/sgiliau a gynhyrchwyd yn hwyluso hyn. Dywedodd sawl ymatebydd y byddant yn ceisio datblygu cais am gyllid yn y dyfodol agos.

"... mae'r dyfeisiau'n cael eu hadeiladu, eu profi dros y pum mlynedd nesaf a bydd mwy a mwy o brosiectau'n codi felly er eu bod ar raddfa weddol fach ar hyn o bryd mi fydd yn tyfu."

"... mae gennym brosiect newydd yn dechrau, a dyma'r etifeddiaeth gan Leader."

"Ymchwilio i opsiynau ariannu posibl i wneud y ddraig yn ffynnon."

Roedd dau o'r pedwar prosiect heb unrhyw gynlluniau cyfredol i barhau yn brosiectau ynni adnewyddadwy a gynhaliwyd gan yr un sefydliad a dywedwyd ar gyfer y ddau y gallai'r sefyllfa newid yn y dyfodol os canfyddir partner masnachol.

"Mae'r prosiect Ynni'r Llanw yn segur ar hyn o bryd ond gyda phrisiau trydan cynyddol a mwy o gefnogaeth gan y llywodraeth i ynni adnewyddadwy, credwn y gallai ddod yn hyfyw eto os gallwn ddod o hyd i bartner masnachol."

6.7 Gwersi a ddysgwyd gan brosiectau

Mae'r astudiaethau achos a gynhyrchwyd ar gyfer prosiectau gan dîm Arwain Sir Benfro, y mae 51 ohonynt, yn rhoi gwybodaeth am y gwersi a ddysgwyd a'i nodwyd yn brosiectau ar ddiwedd eu hoes.

Nododd 14 o brosiectau na ddysgwyd unrhyw wersi penodol gan fod pob un ohonynt yn mynd yn unol â'r cynllun. Roedd llawer o'r gwersi a ddysgwyd (25 o'r 51 prosiect) yn ymwneud â chynllunio. Roedd hyn yn cynnwys amserlenni, capasiti a chynllunio ar gyfer digwyddiadau (e.e., meddwl drwy faterion fel casglu data gan gynnwys cofrestrau presenoldeb manwl).

"Byddai taflenni presenoldeb manwl yn rhoi mwy o ddealltwriaeth o bresenoldeb mewn sesiynau, p'un a oedd pobl yn mynychu pob un o'r chwe sesiwn neu a oedd pobl newydd yn mynychu pob sesiwn."

Dywedodd deg prosiect eu bod wedi bod yn rhy optimistaidd ynghylch amserlenni, ar gyfer cyflawni'r gwaith prosiect ac ar gyfer gweinyddu ac adrodd ar y prosiect.

"Mae profiad wedi dangos bod yr amser sydd ei angen i uwchlwytho, prawfddarllen a golygu pob cyfnodolyn yn hirach nac oedd wedi ei ddisgwyl wrth lunio cynllun y prosiect."

"Y mater y daethom ar ei draws oedd diffyg amser gweinyddol o fewn y grant ... Yn y dyfodol byddwn yn costio ceisiadau'n fwy gofalus a realistig a byddwn yn fwy gofalus ynghylch yr hyn y gellir ei wneud o fewn yr amserlen."

Amlygodd wyth prosiect eu bod wedi tanamcangyfrif eu capasiti o ran pobl a dyrannu cyllidebau.

"Byddai lleihau nifer y prosiectau ar ddechrau'r cyfnod wedi caniatáu i'r prosiect ganolbwyntio ar nifer fach o syniadau cychwynnol a'u harchwilio'n drylwyr cyn symud ymlaen at y syniad nesaf."

"Cynyddodd costau teithio wrth i'r prosiect fynd yn ei flaen oherwydd lleoliad y ddarpariaeth. Byddai wedi bod yn well caniatáu cyllideb fwy ar gyfer hyn."

Tynnwyd sylw hefyd at yr angen i fod yn hyblyg fel gwersi a ddysgwyd gan dri o'r prosiectau. Canfuwyd bod cynlluniau wedi newid, a bod angen addasu i ddarparu ar gyfer y newidiadau hynny (na ellir eu rhagweld yn aml).

"Roedd yn rhaid i'r prosiect addasu'n barhaus ac yn enwedig pan darodd y pandemig."

"Mae'r cynigion gwreiddiol yn agored iawn i newid, ac rydym yn cynghori unrhyw un sy'n ysgrifennu eu Datganiad o Ddiddordeb cychwynnol am gyllid tebyg fod yn ymwybodol ac yn agored i'w prosiect gymryd llwybr gwahanol."

Nododd pum prosiect eu bod wedi dysgu pwysigrwydd hyrwyddo ac ymgysylltu da.

"Roedd hyrwyddo a chael y cyfranogwyr i ymuno â'r Cysylltiadau Natur a Lles yn heriol ac roeddem ddiffyg tangrifio i ddechrau."

"... mae angen cyfleu y newyddion diweddaraf am y prosiect yn rheolaidd er mwyn cynnal ymdeimlad o 'dîm' wrth i'r prosiect ddatblygu."

Roedd pwysigrwydd rhwydweithio ac adeiladu perthnasoedd yn wers arall a amlygwyd gan sawl prosiect. Dywedodd tri y byddai gweithio'n agosach gyda sefydliadau eraill wedi bod yn fuddiol. Canfu tri phrosiect arall fod sefydlu/cynnal perthynas â sefydliadau/y gymuned yn anos na'r disgwyl.

"... mwy o gyfarfodydd gyda'r grŵp llywio ac arbenigwyr fel y gellid bod wedi ymgysylltu'n well yn gynharach a helpu i lunio adroddiad terfynol mwy pendant."

"Roedd y diffyg ymgysylltu o fewn y gymuned a chynghorau cymuned eraill yn siomedig, er gwaethaf ymdrechion niferus y swyddog prosiect."

7 Astudiaethau achos prosiect

Mae'r bennod hon yn cyflwyno astudiaethau achos ar gyfer prosiectau sydd wedi'u hariannu gan LEADER yn Sir Benfro.

7.1 Prosiect Lles a Chydnerthedd Cymunedol

Mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn cynnwys disgwyliad bod angen i gyrff cyhoeddus sicrhau, wrth wneud eu penderfyniadau, eu bod yn ystyried yr effaith y gallent ei chael ar bobl sy'n byw eu bywydau yng Nghymru yn y dyfodol. Un o'r pethau y disgwylir i gyrff cyhoeddus feddlw amdano yw 'cymryd rhan' - pwysigrwydd cynnwys pobl sydd â diddordeb mewn cyflawni'r amcanion llesiant a sicrhau bod y bobl hynny'n adlewyrchu yr amrywiaeth yn yr ardal y mae'r corff yn ei gwasanaethu.

Mae'r Prosiect Lles a Chydnerthedd Cymunedol (PLICH) a gyflwynwyd yn 2018 yn ymateb i gyflwyno'r Ddeddf ac mae wedi ceisio gwella lles cymunedol ac unigolion, yn ogystal â gwydnwch cymunedau drwy gynorthwyo cynghorau tref a chymuned i ymgysylltu â'r cyhoedd mewn perthynas â lles.



Ymgysylltodd y prosiect â thros 1,000 o bobl yn uniongyrchol ac fe hwylusodd 27 o weithdai cymunedol.

Roedd ffocws penodol yn y prosiect ar ymgysylltu â phobl ifanc drwy gyflwyno rôl Swyddog Ieuenctid o fewn PLANED i gysylltu ag ysgolion, colegau a gweithgareddau cymunedol ieuenctid. Mae hyn wedi helpu i gynhyrchu llyfrynnau cyfwyno ieuenctid ar gyfer cynrychiolwyr ieuenctid, yn ogystal â phedyn cymorth ymgysylltu â phobl ifanc ar gyfer cynghorau a grwpiau cymunedol. Mae wedi defnyddio 'dull sy'n seiliedig ar asedau' i ddatblygu drwy hyrwyddo'r defnydd o'r hyn sydd yno eisoes, a chanolbwyntio ar y cryfderau sydd gan ardaloedd eisoes.

*"Rwyn gobeitho efallai nawr eu bod nhw [pobl ifanc] yn gweld bod eu cynghorau yn fwy hygyrch, er bod llawer mwy i'w wneud, oedran cyfartalog cynghorydd yn Sir Benfro yw 60, mae pobl yn teimlo nad ydyn nhw'n eu cynrychioli, arweiniodd at rôl arall fel swyddog cyswllt gyda chynghorau, rydym am wneud pethau gwych."
(Aelod o Dîm PLANED)*

Canfuwyd bod cynghorau eisoes yn bwriadu ymgysylltu â'r cyhoedd a'u bod yn ystyried hyn yn flaenoriaeth. Fodd bynnag, roeddent yn ei chael yn anodd, o ran amser, cael pobl i gymryd rhan a chyfarfod â hwy. Felly, gweithiodd y prosiect i'w gwneud yn haws i bobl ymgysylltu â'u cynghorwyr mewn ffordd sy'n gweithio iddynt hwy a'r cyngor.

Roedd y canlynol yn enghraifft, a awgrymwyd gan y tîm sy'n cyflawni'r prosiect, sut mae'r prosiect wedi bod o fudd i gymunedau. Roedd cymuned yng ngogledd Sir Benfro wedi dioddef diffyg dŵr ac, ar ôl ymchwilio, canfuwyd bod haearn yn y dŵr. Defnyddiwyd y cysylltiadau a ddatblygwyd rhwng y cyhoedd a'r cyngor i ystyried a chynllunio sut i fynd i'r afael â'r mater a'i ddatrys.

"Roeddem yn gweithio gyda'r cyngor i hwyluso cyfarfodydd... Gwnaethom helpu pobl yn Llywodraeth Cymru i ymgysylltu â'r cymunedau. Fe wnaethom helpu i greu grŵp cymunedol i gadeirio a chynnal cyfarfodydd." (Aelod o Dîm PLANED)

Yn ystod pandemig COVID-19 sicrhodd y prosiect arian y Loteri (tua £22,000) i'w helpu i fod yn hyblyg ac er mwyn gallu cefnogi grwpiau mewn angen. Yn ystod y cyfnod hwn, cysylltodd pobl ifanc gyda'r tîm yn lleisio eu canmoliaeth neu eu pryderon ynglŷn â'u cynghorau tref a'u cynghorau cymuned ac mae tîm PLICHC wedi gallu ystyried y rhain. Roedd y tîm hefyd yn gallu datblygu gallu pobl i ymgysylltu o bell drwy lwyfannau galw fideo digidol.

Defnyddiwyd y cyllid mewn ffyrdd fel cyfarfodydd cymedroli ar gyfer sefydliadau fel Ceir Solva Law yn Llaw at Newid, Rhwydwaith Bwyd Cymunedol Sir Benfro, a'r Fforwm 50+. Fe'i defnyddiwyd hefyd i hwyluso eu gwaith gyda phobl ifanc ymhellach, gan gynnwys yn rhannol creu a chynnal gweminarau i gynrychiolwyr ieuenctid ymuno â Chyngor Tref Doc Penfro. Mewn ymateb i bandemig COVID-19 maent hefyd wedi ymgysylltu â thrigolion Aberdaugleddau drwy arolwg lles.

Yn ôl staff y prosiect mae'r prosiect wedi bod yn llwyddiannus ym mhopeth yr oedd am ei gyflawni, mae wedi gallu addasu a bod yn ddigon hyblyg i gynnig gwasanaeth pwrpasol. Maent yn dod i ddiwedd cynllun peilot llwyddiannus sydd wedi eu galluogi i brofi a threialu'r hyn yr hoffent ei wneud. Yn eu llygaid hwy maent wedi helpu i wneud cynghorau'n fwy hygrych i'r cyhoedd, yn enwedig pobl ifanc.

Wrth edrych i'r dyfodol, ers i'r prosiect ddod i ben ym mis Mai 2020, mae'r tîm yn awyddus i edrych yn benodol ar gynrychiolaeth ieuenctid a sut y gallant barhau i symud ymlaen tuag at gyflawni hynny. Maent am helpu cynghorau tref a chymuned i arallgyfeirio a dod ag aelodau iau drwodd drwy edrych ar y rhwystrau a'r heriau i'r ddwy ochr. Maent yn rhagweld y gallent, er mwyn helpu gyda hyn, ddatblygu rhaglen hyfforddi ar gyfer cynghorwyr a phobl ifanc i chwalu rhwystrau a chwalu mythau.

Enghraifft o daflen cyfarfod CWBR

SAY YOUR PIECE.... ...ON THE PAVILION AND PLAYPARK!

**Llanrhian Community Council
welcomes you to a community
consultation day at Trefin
Village Hall....**

Please join us on
**Saturday 14th
March,
10am - 1pm**

PLANED's Community Well-being and
Resilience project is working with
Llanrhian Community Council to gather
and capture your thoughts and ideas.

**For more information, please
contact Abi Marriott**

 abim@planed.org.uk

 01834 860 965



7.2 Cymunedau Egniol a Chysylltiedig

Darparwyd y prosiect Cymunedau Egniol a Chysylltiedig gan [Gymdeithas Gwasanaethau Gwirfoddol Sir Benfro \(GGGSB\)](#) mewn partneriaeth â Chyngor Sir Penfro a Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda. Roedd yn rhedeg o fis Hydref 2016 i fis Medi 2018 gyda chyfanswm cyllideb o ychydig o dan £500,000 yn cynnwys ychydig dros £170,000 o gyllid LEADER.

Diben y prosiect oedd helpu trigolion Sir Benfro, yn enwedig y rhai sy'n byw ar eu pennau eu hunain, i ddod yn fwy cysylltiedig â'r cymunedau y maent yn byw ynddynt. Ystyriwyd bod hyn yn hanfodol bwysig gan bod Sir Benfro gyda poblogaeth sy'n heneiddio ac fe ddisgwyliar iddi barhau i godi dros y blynyddoedd nesaf, yn enwedig yn y ddemograffeg 85+. Roedd ynysu cymdeithasol ac unigrwydd yn gysylltiedig â materion a oedd i'w gweld yn uwch i fyny continwwm gofal y tîm gwasanaethau cymdeithasol i oedolion. Roedd y ddau yn gysylltiedig â phryder di-hwyl ac iselder a oedd yn ei dro yn effeithio ar eu hiechyd corfforol a meddyliol, gan eu harwain i droi at feddygon teulu a gwasanaethau cymdeithasol i gael cymorth.

Canolbwyntiwyd ar feithrin cydberthnasau a datblygu cysylltiadau â digwyddiadau a sefydliadau lleol i gryfhau cymunedau a darparu cyfleoedd i'r holl drigolion 'ymgysylltu'. Y weledigaeth oedd, drwy'r rhyngweithio hyn ag eraill mewn digwyddiadau a thrwy sefydliadau, y gall pobl ynysig adeiladu rhwydweithiau cymdeithasol gan leihau'r galw am y gwasanaethau cymorth cyfyngedig sydd wedi eu gor-hymestyn yn barod.

Roedd y prosiect hefyd yn helpu pobl i sefydlu a datblygu mentrau sy'n cynnig gofal a chymorth, p'un a ydynt yn fentrau cymdeithasol neu'n microfusnesau. Arweiniodd hyn at ymgorffori 29 o microfusnesau mewn cyfeiriadur, a ffurfio rhwydwaith cymorth cymheiriaid. Dros gyfnod o chwe mis, adroddir bod 20 o'r microfusnesau hyn wedi goruchwyllo cefnogaeth 174 o bobl, sy'n cyfateb i 12,427 awr o gymorth.

Cyflwynwyd tîm o bedwar 'cysylltydd cymunedol' a'u rôl oedd ymgysylltu â'r aelodau mwyaf ynysig yn y cymunedau a helpu i'w cysylltu â'r hyn sy'n digwydd. Yn benodol, roedd eu rôl yn cynnwys gweithio gydag aelodau oedranus ac ynysig o'r cyhoedd sydd wedi cael eu cyfeirio atynt naill ai drwy sefydliadau cymorth neu drwy 'hunangyfeirio'. Ar ôl ymgysylltu rhoddodd cysylltwyr cymunedol gyngor, gwybodaeth a chymorth naill ai'n uniongyrchol neu drwy gyfeirio at grwpiau a gwasanaethau eraill yn yr ardal ynghylch pa weithgareddau sy'n mynd digwydd yn eu hardal leol, a sut y gallant ymgysylltu â hwy.

Wrth i'r prosiect fynd yn ei flaen dechreuodd dderbyn nifer cynyddol o hunanatgyfeiriadau gan y cyhoedd, yn hytrach na'r atgyfeiriadau gan sefydliadau gofal cymdeithasol a fu'n brif ffynhonnell ar ddechrau'r prosiect. Awgrymodd hyn fod aelodau o'r cyhoedd nid yn unig yn ymwybodol o'r prosiect ond hefyd eu bod yn yn ymwybodol o pa mor ynysig yr oeddent a'r ffaith y byddai cymryd rhan o fudd iddynt.

"Roedd yn braf gweld cyfraddau hunanatgyfeiriadau yn cynyddu ac roedd hynny'n dangos bod galw." (Aelod o dîm PAVS)

Daeth yn amlwg hefyd i'r tîm yn GGGSB fod gan rai cymunedau "ddigonedd" o ddigwyddiadau a sefydliadau y gellid cyfeirio atynt, tra nad oedd gan rai cymunedau fawr ddim. Felly, aeth y prosiect ati ei hun i ddod o hyd i ffyrdd o lenwi bylchau.

O ran yr hyn y gallai'r prosiect ei gyflawni, amlygwyd y gefnogaeth o ran trafnidiaeth a chysylltedd digidol i'r cyhoedd fel cryfderau penodol. Adroddwyd hefyd bod adnabod bylchau mewn cymorth yn caniatáu cyflwyno dull wedi'i dargedu'n well.

I'r tîm yn GGGSB, prif etifeddiaeth y prosiect yw bod aelodau o'r cyhoedd, drwy eu gwaith, wedi gallu disgrifio gwelliannau yn eu bywydau.

Daeth y prosiect i ben ddiwedd mis Medi yn 2018, ac ers hynny mae GGGSB wedi sicrhau cyllid gan y Bwrdd Iechyd Lleol a'r awdurdod lleol i sicrhau bod elfen gysylltydd y cymorth yn gallu parhau, gan sicrhau bod y pedair rôl cysylltydd cymunedol a sefydlwyd yn ystod y prosiect yn gallu parhau i fodoli. Yn ystod pandemig COVID-19 ymgorfforwyd elfen ddigidol i'w gwasanaeth er mwyn parhau i ymgysylltu â chymunedau tra bod mesurau ymbellhau cymdeithasol ar waith.

"Roedd y prosiect ar ben pan ddaeth COVID-19. Ar ddiwedd y prosiect, roeddem wedi sicrhau cyllid ar gyfer yr elfen cysylltydd yr oeddem am barhau â hi. Yr hyn a ddaeth yn amlwg gyd COVID-19 oedd y ffaith bod y cyfan wyneb yn wyneb ond roedd cyfleoedd i wneud pethau'n ddigidol, nawr mae gan y rhaglen elfen ddigidol, a bydd yn parhau i gael hynny." (Aelod o dîm PAVS)

Yr hyn y mae'r prosiect hwn wedi'i ddysgu i'r tîm yw bod diddordeb yn y gymuned leol i sefydlu microfusnesau ac yna eu datblygu gan fod pobl yn cael boddhad mawr o weithio fel hyn. Yn ogystal, canfuwyd nid yn unig bod galw cryf a chynyddol am y mathau hyn o wasanaethau ond bod pobl, eu teuluoedd a gweithwyr proffesiynol i gyd yn gwerthfawrogi'n fawr y gwasanaethau a'r cymorth y maent yn eu cynnig.

7.3 Ynni Adnewyddadwy Cwm Arian (CARE) Cyf: Cefnogi Cymunedau Adnewyddadwy Gwydn

Cynhaliwyd y prosiect Cefnogi Cymunedau Adnewyddadwy Gwydn o fis Ionawr 2017 i fis Hydref 2019 gyda'r nod o ysbrydoli pobl a sefydliadau lleol i feddwl am ffyrdd newydd o harneisio ynni adnewyddadwy ar lefel micro. Cafodd y prosiect ei redeg gan [Ynni Adnewyddadwy Cwm Arian \(CARE\) Ltd](#) a chafodd bron i £37,000 o gyllid LEADER tuag at ei gyfanswm o tua £52,000.



Roedd y prosiect wedi'i leoli yng ngogledd Sir Benfro ac yn canolbwyntio ar gyflawni'r canlyniadau canlynol:

- Datblygu mentrau adnewyddadwy cymunedol
- Defnyddio technoleg carbon isel yn y sector busnes
- Cefnogi pobl leol gyda gwelliannau ynni cartref
- Datblygu mentrau storio ynni ar lefel aelwydydd a chymunedol.

Ceisiodd y prosiect gyflawni hyn drwy hwyluso digwyddiadau gan ddefnyddio trafodaethau'n ddigidol drwy fideo gydag arbenigwyr ynni adnewyddadwy, a thrwy ddigwyddiadau wyneb yn wyneb o fewn cymunedau mewn lleoliadau fel neuaddau pentref.

Ymgysylltodd y prosiect â 534 o unigolion i gyd drwy 26 o weithdai.

Nod y gweithdai oedd cynyddu ymwybyddiaeth a chymhelliant cymunedau i fynd ar drywydd cyfleoedd sy'n gysylltiedig â theithio di-garbon, storio batris storio gwres yn ogystal ag opsiynau eraill sy'n amgylcheddol ymwybodol sy'n berthnasol iddynt hwy a'r cymunedau y maent yn byw ynddynt. Daeth y gweithdai â sefydliadau cymunedol, deiliaid tai a gwirfoddolwyr ynghyd ag arbenigwyr i rannu gwybodaeth, datblygu sgiliau, a thrafod syniadau a phrosiectau posibl.

Mae'r syniad ar gyfer y prosiect yn deillio o nodi llawer iawn o dlodi tanwydd yn yr ardal, gyda llawer o aelwydydd yn dibynnu ar ddosbarthiad olew a nwy. Roedd tîm y prosiect o'r farn bod hyn yn gyfle i arloesi'r broses o gyflwyno mwy o ffynonellau ynni adnewyddadwy i'r ardal.

Roedd y prosiect yn adeiladu cryn dipyn o fomentwm yn yr ardal ac wedi hynny aeth CARE ar drywydd cyflwyno tyrbin gwynt 700W a allai helpu i gyflenwi ynni i gartrefi lleol, prosiect yr oeddent wedi'i ystyried o'r blaen ond na symudodd ymlaen erioed. Gosodwyd offer monitro ynni hefyd mewn neuadd bentref i asesu dichonoldeb defnyddio batris fel ffordd o bweru'r adeilad. Mae'r prosiect hefyd wedi ysbrydoli ceisiadau am gyllid ar gyfer camau gweithredu mwy uchelgeisiol fel prosiect tanwydd hydrogen sydd, er ei fod yn aflwyddiannus, yn rhywbeth efallai na fyddai wedi'i ystyried fel arall.

Un o'r prif fanteision i'r rhai a oedd yn rhan o'r prosiect oedd cynnig llwyfan lle gallent drafod eu syniadau gyda staff y prosiect ac arbenigwyr ym maes ynni adnewyddadwy.

"Ein hadborth yw bod pobl yn gwerthfawrogi'r mynediad hwn at wybodaeth, felly'r buddiolwyr yw'r rhai sy'n derbyn cyngor ar effeithlonrwydd ynni neu ar y prosiectau cysylltiadau sy'n tyfu." (Aelod o'r Tîm GOFAL)

Un o fanteision eraill y prosiectau yw'r capasiti cynyddol i gymunedau fynd ar drywydd cyfleoedd ariannu ar gyfer prosiectau ynni adnewyddadwy yn eu cymunedau. Ar gyfer y tyrbin yn benodol, mae'r tîm yn CARE yn dweud bod cael staff rhan-amser ar gael sy'n ymwybodol o'r hyn sydd ei angen i barhau gyda'r prosiect wedi bod yn fuddiol o ran sicrhau cyllid ar gyfer y tyrbin a osodwyd yn 2019 yng Nghrymch (a ddangosir yn y ddelwedd isod), ward sydd wedi'i nodi gan CARE fel un o'r ddau sydd fwyaf mewn perygl o dlodi tanwydd yng Nghymru.



Mae etifeddiaeth y prosiect ar gyfer y tîm yn cynnwys y tyrbin gwynt ffisegol a gyflwynwyd yn rhannol oherwydd y gefnogaeth a gynhyrchwyd yn y gymuned drwy'r prosiect, a'r cysylltiadau sydd wedi'u gwneud rhwng GOFAL a'r gymuned gan arwain at y newid mewn agweddau a chymhelliant tuag at archwilio ynni adnewyddadwy ac effeithlonrwydd ynni. Mae'r galw am y cymorth hwn wedi parhau i gynyddu i'r graddau bod tri aelod o staff rhan-amser bellach yn gweithio yn yr ardal ac ar gael i roi cyngor ar effeithlonrwydd ynni i'r gymuned.

*"Mae'r tyrbin gwynt a'r prosiectau **gwella cysylltiadau cynyddol** a ddilynodd yn agweddau o etifeddiaeth y prosiect yn ogystal hefyd a'r cwmpasu cymunedol a ddeilliodd o'r adroddiad gwerthuso. Roedd pobl yn hoffi'r gweithdai yr oeddem yn eu gwneud yn ogystal a'r ffynhonnell wybodaeth leol honno felly edrychwyd ar gais i roi cyngor ar effeithlonrwydd ynni i bobl leol a nawr rydym yn cyflawni hynny." (Aelod o'r Tîm GOFAL)*

7.4 Mae Gwiberod yn Anhygoel

Roedd *Adders are Amazing* yn brosiect a ddatblygwyd gan [Grwpiau Amffibiaid ac Ymlusgiaid y DU \(ARG UK\)](#) a'r [Ymddiriedolaeth Cadwraeth Amffibiaid ac Ymlusgiaid \(ARC\)](#) gyda'r nod o ddatblygu Strategaeth Cadwraeth Ychwanegol Genedlaethol. Datblygodd y prosiect oherwydd pryderon bod y rhywogaethau brodorol o wiberod yn dod yn agos at ddifodiant mewn rhannau helaeth o Gymru a Lloegr. Roedd yn rhedeg o fis Mawrth 2018 i fis Mawrth 2019, gyda chyfanswm cost o ychydig o dan £28,000 gyda bron i £15,000 ohono wedi ei ddarparu gan y cynllun LEADER.



Ceisiodd y prosiect hyrwyddo cadwraeth gwiberod drwy ymgysylltu â'r gymuned leol i godi ymwybyddiaeth a lleihau ofn ymhlith poblogaeth Sir Benfro ynglun a'r rhywogaethau sydd mewn perygl, yn ogystal ag annog gwerthfawrogiad ehangach o fywyd gwyllt lleol. Defnyddiwyd technegau gan gynnwys crefftiau, celf a drama yn ogystal â dulliau arloesol eraill i wneud cadwraeth yn fwy hygyrch i grŵp ehangach o bobl.

Ymgysylltodd y tîm â chymunedau, yn enwedig ar Benrhyn Tyddewi. Ymgysylltwyd â phartneriaid allweddol hefyd gan gynnwys Cyngor Sir Penfro, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro, a'r atyniad lleol, [Dr Beynon's Bug Farm](#).

Yn ystod cyfnod y prosiect, ymgysylltwyd â 1,978 o bobl, y rhan fwyaf ohonynt yn dod o gymunedau lleol, gan gynnwys dros 500 o blant a theuluoedd, o bob un o'r bedair ysgol leol, mewn digwyddiad gyda'r nos ym mis Hydref 2018.

Mae'r ysgolion a'r grwpiau sy'n cymryd rhan yn y gweithgareddau wedi dod o amrywiaeth o feysydd a chefnidiroedd ac mae'r gweithgareddau hefyd wedi'u cyflwyno i'r rhai ag anghenion addysgol arbennig.

Aeth y prosiect ati mewn ffordd gyfannol i ymdrin â lluo o agweddau sy'n ymwneud â chadwraeth, gan gynnwys arolygu a monitro. Yn ogystal â hyn, roedd hefyd yn ceisio lleihau'r risg sy'n gysylltiedig â brathiad gan wiberod ar bobl ac anifeiliaid anwes drwy ddarparu gwybodaeth am yr hyn i'w wneud pe bai brathiad yn digwydd, i sicrhau y ceisir y driniaeth gywir a bod hyn yn cael ei wneud mewn modd amserol.

Drwy'r adnoddau a gynhyrchwyd a'r digwyddiadau a gynhaliwyd, mae'r prosiect yn teimlo ei fod wedi gallu cael effaith fawr ar draws Sir Benfro, gan gynyddu'r gefnogaeth i'w waith yn ogystal â chadwraeth gwiberod yn gyffredinol. Mae'r adnoddau hyn ar gael ar [wefan ARG UK](#) i unrhyw un eu lawrlwytho ac mae'n cynnwys taflenni sy'n manylu ar wahanol weithgareddau y gellir eu defnyddio i gyflwyno a hysbysu plant ac oedolion am ecoleg a chadwraeth gwiberod drwy amrywiaeth o gyfryngau.



Ers i'r prosiect peilot ddod i ben, mae'r tîm wedi cynnal 'Ymgyrch Gwiberod'. Maent wedi cyflwyno'r pecynnau adnoddau a ddatblygwyd fel rhan o'r prosiect i grwpiau gwirfoddol ledled y DU, yn ogystal ag ysgolion a grwpiau cymunedol. Gwnaed hyn yn bosibl oherwydd y cyhoeddusrwydd cenedlaethol a gynhyrchwyd gan y prosiect peilot a ysgogodd ddiddordeb o'r Alban, rhannau eraill o Gymru a Lloegr, a thir mawr Ewrop.

"Roeddem yn falch iawn o gael ein hariannu gan PLANED gan fod hyn wedi ein galluogi i dreialu dull arloesol a chreadigol o warchod ein hunig nadredd gwythiennol brodorol, a cheisio dadwneud yr emosiynau cymhleth a chymysg y mae hyn yn eu sbarduno yn y cyhoedd yn ehangach, mewn ffordd gadarnhaol. Mae'r prosiect wedi derbyn clod cenedlaethol a rhyngwladol." (Staff ARG UK)

Effaith/etifeddiaeth arall yw sefydlu 'Grwp Amffibiaid a Ymlusgiaid Sir Benfro' newydd a lansiwyd ym mis Ionawr 2019 ac sydd yn wirfoddol.

7.5 Astudiaeth Ddichonoldeb ar gyfer Ardal Profi Offer Morol (META)

Cynhaliwyd astudiaeth ddichonoldeb yr Ardal Profi Cyfarpar Morol (META) o fis Ebrill i fis Gorffennaf 2017 ac fe'i cynhaliwyd gan [Fforwm Arfordir Sir Benfro](#) o dan [Raglen Ynni Morol Cymru](#). Ymchwiliodd y prosiect i'r posibilrwydd o ddatblygu META yn Noc Penfro, gan edrych yn benodol ar y posibilrwydd o integreiddio safleoedd ynni morol i'r ardal, yn enwedig ynni'r tonnau a'r llanw. Roedd cyfanswm cost yr astudiaeth ddichonoldeb ychydig o dan £15,000 gyda thua £10,000 yn cael ei ddarparu gan LEADER.



Y nod oedd i'r safleoedd a grëwyd i ganiatáu i dechnoleg ynni adnewyddadwy arbrofol gael ei threialu mewn amgylchedd rheoledig a oedd yn dal i fod â'r nodweddion angenrheidiol i brofi'r dyfeisiau'n effeithiol. Roedd yr astudiaeth yn canolbwyntio ar y rhwystrau a'r cyfleoedd o ran sefydlu'r gadwyn gyflenwi leol angenrheidiol i gefnogi ardal brofi, yn ogystal â'r rhai sy'n ymwneud â buddsoddi a datblygu'r safle. Roedd hefyd yn ceisio deall a oes gan y rhwystrau a oedd yn bodoli y potensial i gael eu goresgyn drwy gamau realistig.

Llwyddodd yr astudiaeth ddichonoldeb i gadarnhau bod safle yn Sir Benfro yn ymarferol ac, mewn gwirionedd, y byddai'n leoliad perffaith oherwydd yr adnodd tonnau a llanw sydd ganddo. Nodwyd bod Porthladd Aberdaugleddau yn safle arbennig o addas oherwydd y dŵr dwfn a'r gadwyn gyflenwi leol i helpu datblygwyr ynni i ffugio eu dyfeisiau a galluogi masnacheiddio.

Rhagwelwyd y byddai'r safleoedd yn denu ac yn cefnogi datblygwyr dyfeisiau ynni morol, cwmnïau cadwyn gyflenwi, a phrifysgolion wrth iddynt ddatblygu cynhyrchion a gwasanaethau newydd, yn ogystal â darparu swyddi o fewn y safleoedd eu hunain, yn ogystal ag yn yr ardal gyfagos. Yn wir, crëwyd swyddi o fewn tîm y prosiect ei hun, gan dyfu o bedwar aelod o staff ar ei ddechrau i 14 ym mis Hydref 2021.

Un o ganfyddiadau allweddol yr astudiaeth oedd bod nid yn unig gwerth economaidd mewn cyflwyno safle o'r fath, ond hefyd y gellid cymhwyso'r wybodaeth a gafwyd o'r astudiaeth hon i ardaloedd tebyg ledled Cymru, megis Ynys Môn, sy'n cael ei weld fel darparwr cadarn ar gyfer cefnogi'r diwydiant hwn ledled Cymru. Drwy gynnal yr astudiaeth ddichonoldeb hon, mae gan staff bellach fwy o ymwybyddiaeth o'r broses orau a dealltwriaeth o'r costau cysylltiedig ar gyfer datblygu'r cyfleuster.

"Rydym wedi cwblhau sganiau amgylcheddol o wely'r môr i sicrhau nad oes unrhyw beth yn cael ei aflonyddu, cyflwyno diwylliant dyfrol i ddod ag wystrys yn ôl, rydym yn helpu'r gymuned bysgota leol drwy gael perchnogion cychod lleol i fynd â phobl allan i'r ardaloedd prawf - y mae pump ohonynt." (Aelod o Fforwm Arfordir Sir Benfro)

Mae'r prosiect hefyd wedi rhoi tystiolaeth i randdeiliaid bod y safle profi môr nid yn unig yn ymarferol ond y gallai fod o fudd iddynt hwy a'r ardal leol.

Ers yr astudiaeth, sicrhawyd £2.6 miliwn o gyllid ychwanegol i sefydlu cam 1 y prosiect sy'n cynnwys cyflwyno pum safle prawf gweithredol ym Mhorthladd Penfro. Yn ôl tîm y prosiect ni fyddai'r un ohonynt wedi bod yn bosibl heb gymorth LEADER i ariannu'r astudiaeth ddichonoldeb.

7.6 Hafan>Amdanon Ni>Y

[Mae Haverhub](#) yn fenter gymdeithasol nid-er-elw sy'n ceisio creu lleoliad aml-ddefnydd i bobl leol gyfarfod, gweithio, cymdeithasu a rhannu talent. Mae'r ganolfan ei hun yn hen swyddfa bost adfeiliedig sy'n adeilad rhestredig Gradd II a adeiladwyd yn 1936 (gweler y ddelwedd isod).



Roedd y cyllid a ddarparwyd gan Arwain Sir Benfro yn rhan annatod o gefnogi trosi'r adeilad drwy ddarparu ffioedd ceisiadau cynllunio a ffioedd proffesiynol a oedd yn caniatáu i ddatblygiad y safle ddechrau.



Agorodd Haverhub yn swyddogol ym mis Gorffennaf 2021 ar ôl cwblhau'r gwaith adeiladu ac mae wedi bod yn brysur gydag archebion ar gyfer y gofod, y swyddfeudd a'r desgiau, gyda digwyddiadau a dosbarthiadau amrywiol bellach yn cael digwyddiadau rheolaidd. Mae staff cyflogedig yn y ganolfan ac maent yn parhau i adeiladu tîm yno, yn ogystal â sicrhau bod gwirfoddolwyr ar gael.

Roedd y gefnogaeth gan LEADER (£15,000) yn rhan annatod o ddatblygiad y safleoedd gan na fyddai'r ffioedd a'r costau cychwynnol wedi bod yn ymarferol o dan gronfeydd cyfalaf eraill. Defnyddiwyd yr arian i helpu i ddarparu arolygon safleoedd, dyluniau a manylion i reoli gwaith adnewyddu, yn ogystal â gwella'r cynllun busnes ac offer cynllunio eraill.

Ers cael cefnogaeth LEADER, mae'r prosiect wedi mynd ymlaen i sicrhau £800,000 o gyllid ychwanegol i gefnogi eu prosiect cymunedol.

"Dyma'r cronfeydd cychwynnol ar gyfer ffioedd a chostau na fyddai wedi bod yn bosibl o dan gronfeydd cyfalaf eraill. Roedd yn hyblyg ac yn caniatáu ar gyfer costau cychwyn. Ffioedd ceisiadau cynllunio ac arolygon ystlumod! Hwn oedd cyllid CYNTAF ein prosiect a'm profiad cyntaf o gais am grant. Ers hynny rydym wedi sicrhau tua £800,000 arall. Felly, fe ddechreuodd hwn brosiect cymunedol pwysig!" (Aelod o dîm Haverhub)

Mae'r ganolfan yn darparu lle i wirfoddolwyr ymgysylltu â'r gymuned leol a chyfrannu at leihau llawer o broblemau lleol gan gynnwys ynysu cymdeithasol, a phrinder sgiliau. Ystyrir mai'r prif fuddiolwyr yw'r gymuned leol gan gynnwys yr hen, yr ifanc, ysgolion, busnesau lleol, grwpiau cymunedol, artistiaid, cerddorion, yn ogystal ag ymwelwyr â'r ardal.

"Fe wnaeth yr arian gael gwared ar safle adfeiliedig yng nghanol y dref a gosod canolfan ddiwylliannol a chymunedol wedi'i hadnewyddu'n hyfryd sydd bellach ar agor pump i saith diwrnod yr wythnos i'r gymuned. Ychwanegodd lle i bobl alw yn le ei hunain - nid lle manwerthu, rhywle i gwrdd a dysgu sgiliau newydd." (Aelod o dîm Haverhub)

Mae'r prosiect wedi galluogi ailstrwythuro sefydliadol y ganolfan gan gynnig lle ar gyfer cyfarfodydd a gwasanaethau newydd i'r gymuned eu defnyddio. Mae'r ganolfan yn cynnal amrywiaeth o ddigwyddiadau sy'n ymestyn o weithgareddau crefft, sesiynau cerddorol, a dosbarthiadau sgiliau ymarferol. Mae cael y lle hwn wedi arwain at fwy o ymdeimlad o optimistiaeth yn y cymunedau am gyfleoedd i ddod at ei gilydd yn gymdeithasol.

Mae'r cymorth hefyd wedi arwain at bartneriaethau ar gyfer y ganolfan gydag [IndyCube](#) sydd wedi gweithio i ddarparu mannau gwaith cydweithredol a desgiau dros dro i fusnesau bach a chanolig ac entrepreneuriaid newydd. Mae ganddynt hefyd bartneriaethau i gefnogi cynnal dosbarthiadau addysg oedolion ar y safle.

Wrth edrych i'r dyfodol mae gan dîm y prosiect ddiddordeb mewn cynyddu eu gallu marchnata, a pharhau i dyfu eu tîm ar bob lefel o wirfoddolwyr i'r cyfarwyddwyr. Mae ganddynt ddiddordeb hefyd mewn sicrhau cyllid ychwanegol i barhau i adnewyddu cefn yr adeilad a allai, yn eu barn hwy, elwa o gael ei datblygu.

8 Casgliad ac argymhellion

Mae'r bennod olaf hon yn dwyn ynghyd gasgliadau'r gwerthusiad ac yn gwneud sawl argymhelliad. Nid oes ymrwymiad ar ran Llywodraeth Cymru i unrhyw ddilyniant i'r cynllun LEADER yng Nghymru ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn. Felly, gwneir argymhellion isod i'w hystyried yn y dyfodol, os a phryd, y cyflwynir LEADER newydd neu gynllun tebyg yn Sir Benfro.

Dyrannu cyllid

Rhwng mis Ebrill 2015 a mis Rhagfyr 2021, roedd cynllun LEADER dan arweiniad Sir Benfro yn Sir Benfro yn gyfrifol am fuddsoddi ychydig dros £5.2m yn yr ardal leol, a gwariwyd 80 y cant ohono i gefnogi'r gwaith o weithredu prosiectau. Mae £1.2m arall wedi'i godi fel arian cyfatebol a ddarparwyd gan y prosiectau sydd wedi'u cefnogi. Roedd hyn yn cefnogi gweithredu 71 o brosiectau (gan gynnwys pedwar prosiect cydweithredol a ariannwyd gyda Grwpiau Gweithredu Lleol mewn ardaloedd eraill) ar gyfartaledd o tua £30,000 fesul prosiect. Mae'r rhain yn symiau cymharol fach o gyllid a ddyrennir i nifer sylweddol ac eang o brosiectau sydd wedi'u datblygu o fewn yr ardal leol.

Roedd yr arian a oedd ar gael i gefnogi prosiectau wedi'i neilltuo'n gynnar. Mae hyn yn dangos galw mawr am gymorth yn yr ardal ac ymwybyddiaeth ar ran y GGL o bwysigrwydd ymrwymo cyllid yn gynnar i sicrhau ei fod yn cael ei ddefnyddio'n llawn. Fodd bynnag, roedd hefyd yn golygu nad oedd cyllid ar gael ar gyfer prosiectau yn ystod camau olaf y cynllun ac nad oedd cyfle i'r GGL nodi a mynd i'r afael ag unrhyw fylchau posibl yn y gweithgareddau. Credwn fod dadl y dylid bod wedi ystyried hyn gydag o leiaf ryw faint o gyllid wedi'i neilltuo ar gyfer camau olaf y cynllun.

Argymhelliad 1: Dylid ystyried y potensial i gadw cyfran o'r cyllid ar gyfer camau olaf unrhyw gynllun yn y dyfodol er mwyn caniatáu i'r GGL gefnogi unrhyw brosiectau newydd a allai ddod i'r amlwg neu ymateb yn rhagweithiol i unrhyw fylchau a allai ddod i'r amlwg.

Dangosyddion perfformiad

Mae nifer y dangosyddion perfformiad (a'r targedau cysylltiedig) sydd ar waith i fonitro perfformiad y cynllun LEADER yn Sir Benfro (ac yng Nghymru gyfan) yn gyfyngedig. Y data mwyaf nodedig sydd ar gael yw bod y cynllun wedi ymgysylltu ag 865 o randdeiliaid, wedi cefnogi 5,356 o gyfranogwyr, ac wedi diogelu 43 o swyddi.

Mae dangosyddion perfformiad 'answyddogol' eraill y byddem yn dadlau eu bod yn nodedig yn cynnwys:

- Nifer y prosiectau peilot a gefnogwyd: 71
- Buddsoddi mewn prosiectau datblygu gwledig: £4.1 miliwn
- Arian cyfatebol wedi'i ddenu i'r ardal: £1.2 miliwn
- Cyllid dilynol a sicrhawyd gan brosiectau a gefnogir: £2.5 miliwn (o leiaf).

Mae defnyddio set gyfyng o ddangosyddion yn dod â manteision gweinyddol ond mae'n golygu bod gennym ddata cyfyngedig i asesu llwyddiannau'r cynllun. Fodd bynnag, nid ydym yn rhy feirniadol o'r dull hwn gan ei bod yn anodd nodi dangosyddion ystyrlon ar gyfer cynllun mor eang ag LEADER. Fodd bynnag, mae'n rhywbeth y dylid ei adolygu fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol gyda nifer o ddangosyddion ychwanegol posibl yn cael eu hawgrymu yn yr adroddiad hwn.

Argymhelliad 2: Dylid ystyried defnyddio set fwy cynhwysfawr o ddangosyddion perfformiad fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol.

Y strategaeth

Bwriad y Strategaeth Datblygu Lleol (SDLI) yw darparu 'map ffordd' ar gyfer sut y bydd yr arian sydd ar gael i'r GGLI yn cael ei ddefnyddio. Roedd y Cynllun Datblygu Lleol a ddatblygwyd gan GGLI Arwain Sir Benfro, yn fwriadol, yn eang iawn, fel sy'n digwydd yn gyffredinol ar gyfer Grwpiau Gweithredu Lleol ledled Cymru. Y rhesymeg dros ddull gweithredu o'r fath yw nad yw'n cyfyngu ar y math o brosiectau y gellir eu cefnogi, yn enwedig ar gyfer cynllun a fwriedir i gefnogi prosiectau a ddatblygir o fewn y gymuned leol (neu 'o'r gwaelod i fyny'), sydd yn rhesymegol, fel y dadleuodd aelodau'r GGLI yn gyffredinol. Fodd bynnag, nid yw dull o'r fath yn darparu llawer o 'strategaeth' ar gyfer defnyddio'r cyllid sydd ar gael. Yn gyffredinol, defnyddiwyd themâu'r cynllun yn Sir Benfro i roi arweiniad ar sut y gellir defnyddio cyllid LEADER, yn hytrach na dull o flaenoriaethu.

Unwaith eto, ni fyddem yn feirniadol o'r dull hwn. Mae'n amheus a yw'n beth da ai peidio yn dibynnu ar y ffordd y caiff cyllid LEADER ei ddefnyddio. Os mai'r bwriad yw cefnogi prosiectau 'ar lawr gwlad' wrth iddynt ddod i'r amlwg (sef y ffocws yn Sir Benfro yn gyffredinol), y dull gweithredu yw'r un iawn. Fodd bynnag, mae hefyd yn golygu bod y cyllid sydd ar gael yn anochel wedi'i wasgaru'n gymharol denau ac ar draws ystod eang o brosiectau annibynnol i raddau helaeth fel sydd wedi digwydd yn sir Benfro hefyd, fel y trafodwyd yn fwy manwl yn ddiweddarach. Mae'n amlwg mai'r dull amgen yw bod yn fwy penodol, gan dargedu'r cyllid sydd ar gael ac, o bosibl, ceisio cefnogi cyfres o brosiectau mwy cydgysylltiedig a all gyflawni nod strategol. Fodd bynnag, mae'n debyg bod dull o'r fath yn cyfyngu ar yr ystod o sefydliadau sy'n gallu cael gafael ar y cymorth sydd ar gael. Nid yw'r naill ddull na'r llall yn 'anghywir' a'r peth pwysig yw bod yn glir ynglŷn â'r dull sy'n cael ei ddefnyddio, ac mae'n ymddangos bod hynny wedi digwydd yn Sir Benfro.

Y Grŵp Gweithredu Lleol

Roedd presenoldeb mewn cyfarfodydd GGLI yn dda; cynhaliwyd 26 o gyfarfodydd GGLI dros oes y cynllun gydag 11 aelod yn mynychu pob cyfarfod ar gyfartaledd. Mae saith aelod wedi mynychu 16 neu fwy o'r cyfarfodydd sy'n awgrymu y bu dilyniant da dros y cyfnod. Mae hyn yn bwysig i unrhyw gynllun lle mae penderfyniadau'n cael eu gwneud yn barhaus ac mae angen bod yn ymwybodol a chael dealltwriaeth o benderfyniadau a wnaed yn y gorffennol.

Mae'r gwerthusiad wedi canfod bod bod yn aelod o Grŵp Gweithredu Lleol Arwain Sir Benfro wedi creu amrywiaeth o fanteision i'r unigolion dan sylw, yn enwedig o ran rhwydweithio, datblygu perthnasoedd newydd, a dod yn gyfarwydd â gweithgareddau sy'n mynd rhagddynt o fewn y sir. Mae hyn yn gadarnhaol ac mae'n ganlyniad pwysig i'r dull LEADER sy'n ymwneud cymaint â'r broses o reoli a chyflawni'r cynllun ag y mae'n ymwneud â'r prosiectau sydd wedi'u cefnogi.

Dylid cydnabod bod llawer o aelodau'r GGLI yn wirfoddolwyr, ac na allai'r cynllun weithredu hebddynt. Mae'n bwysig felly adnabod a manteisio i'r eithaf ar y budd a gânt o ganlyniad i'w cyfraniad. Mae hefyd yn ffordd o ddenu aelodau i'r grŵp.

Argymhelliad 3: Dylid archwilio ffyrdd o sicrhau'r manteision mwyaf posibl i aelodau'r GGLI sydd wedi cyfranu i LEADER fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol.

Roedd y safbwyntiau ar berfformiad y GGLI, gan gynnwys ansawdd y trafodaethau mewn cyfarfodydd, yn gadarnhaol ar y cyfan. Fodd bynnag mae'n bwysig nodi y bu pryderon bod y GGLI wedi gweithredu gormod fel 'panel asesu grantiau'. Os yw'r dull LEADER yn cael ei weithredu'n effeithiol, dylai rôl y GGLI fod yn llawer ehangach nag ystyried ceisiadau am gymorth ariannol yn unig. Dylai eu rôl hefyd gynnwys, er enghraifft, asesu anghenion a chyfleoedd yn yr ardal, rhwydweithio â Grwpiau Gweithredu Lleol eraill, ac adolygu pa brosiectau sydd wedi'u cyflawni a'r gwersi a ddysgwyd. Mae'n bwysig bod sylw digonol yn cael ei roi i'r rolau ehangach hynny o'r GGLI.

Argymhelliad 4: Mae rôl y GGLI y tu hwnt i asesu ceisiadau am gymorth ariannol yn rhan bwysig o ddull LEADER. Dylid ystyried hyn fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn Sir Benfro yn y dyfodol.

Animeiddio a chefnogi ymgeiswyr

Roedd yr adborth gan ymgeiswyr ar y cymorth a gawsant gan dîm Arwain Sir Benfro yn dda heb unrhyw faterion arwyddocaol o ran y broses ymgeisio yn cael eu nodi, sy'n amlwg yn gadarnhaol. Ymddengys mai un o'r prif resymau am hyn fyddai rôl PLANED sy'n gallu manteisio ar eu profiad helaeth o weithio yn Sir Benfro a'r gymuned leol wrth gyflawni eu rôl weinyddol.

Un o amcanion allweddol elfen 'animeiddio' dull LEADER yw 'gwneud i bethau ddigwydd' a denu unigolion a grwpiau i mewn i ddatblygu gwledig am y tro cyntaf. Yn ystod gweithdy gydag aelodau'r GGC ar gyfer cam olaf y gwerthusiad, tynnwyd sylw at lwyddiant y cynllun yn Sir Benfro yn hynny o beth. Fodd bynnag, canfu'r adroddiad gwerthuso canol tymor, mewn llawer o achosion – er nad pob un - fod gan y rhai a oedd yn ymwneud â rheoli a chyflawni prosiectau a gefnogwyd gan Arwain Sir Benfro brofiad blaenorol perthnasol, ac weithiau roedd y profiad yma yn sylweddol.

Mae'n bwysig nodi nad yw hyn o reidrwydd yn beth drwg gyda'r rhai sydd â phrofiad perthnasol yn gallu manteisio ar y profiad hwnnw wrth gyflawni eu prosiectau a datblygu'r dulliau newydd ac arloesol y mae LEADER yn ceisio eu cefnogi. Fodd bynnag, byddai'n anghywir awgrymu mai un o ganlyniadau allweddol LEADER yn Sir Benfro fu cefnogi ymgeiswyr i gymryd rhan mewn datblygu gwledig am y tro cyntaf er bod achosion lle mae hyn wedi digwydd. Yn bwysig, fodd bynnag, dywedodd y mwyafrif helaeth o'r rhai a oedd yn ymwneud â chyflawni prosiectau fod eu gwaith gyda Arwain Sir Benfro wedi cael dylanwad cadarnhaol ar p'un a fyddent yn cymryd rhan mewn prosiectau datblygu gwledig yn Sir Benfro yn y dyfodol. Mae hwn, unwaith eto, yn ganlyniad cadarnhaol pwysig.

Mae elfen animeiddio'r dull LEADER hefyd yn darparu adnoddau i weithio gyda'r gymuned leol a rhanddeiliaid i nodi a datblygu prosiectau. Mae'n ymddangos yn deg dweud bod gwaith tîm Arwain Sir Benfro, ar y cyfan, wedi bod yn adweithiol ar y cyfan, gan ymateb i lefelau uchel iawn o alw am gymorth ledled Sir Benfro. Unwaith eto, ni fyddem yn rhy feirniadol o'r dull hwn o weithredu o ystyried y lefelau uchel o alw am gymorth a rhoddwyd enghreifftiau o ddull mwy rhagweithiol yn ystod trafodaethau ar y mater hwn megis gwaith gyda'r grwpiau ffermwyr ifanc lleol. Fodd bynnag, mae'r potensial i fod yn fwy rhagweithiol yn ymddangos yn glir. Mae angen ystyried hefyd y risg na fydd rhai grwpiau o'r gymuned yn cael y cyfle i ddatblygu syniadau a chyflwyno ceisiadau am gymorth mewn amgylchedd cystadleuol iawn lle mae'r rheini sydd â phrofiad sylweddol ym maes datblygu gwledig yn gwneud cais am gyllid.

Argymhelliad 5: Dylid archwilio ffyrdd y gallai'r tîm animeiddio fod yn fwy rhagweithiol wrth weithio i ddatblygu prosiectau gyda grwpiau o fewn y gymuned leol sydd wedi'u tangynrychioli yn y ceisiadau am gymorth a dderbynnir fel rhan o'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun yn y dyfodol. Dylid hefyd archwilio'r potensial i neilltuo cyfran o'r cyllid i gefnogi prosiectau a ddatblygwyd gan y rhai heb unrhyw brofiad blaenorol o gyflawni prosiectau datblygu gwledig yn yr ardal.

Cydweithrediad

Dim ond pedwar prosiect cydweithredol sydd wedi bod yn rhan o'r cynllun LEADER yn Sir Benfro; felly, nid yw lefelau cydweithredu â GGLI a swyddogion o rannau eraill o Gymru nac yn wir ledled Ewrop wedi bod yn sylweddol. Mae hwn yn gyfle sylweddol a gollwyd, yn enwedig o ran y cyfle i gydweithio â GGLI o rannau eraill o Ewrop o gofio mai dyma'r fersiwn olaf o'r rhaglen LEADER yng Nghymru oherwydd bod y DU yn ymadael â'r Undeb Ewropeaidd.

Un rheswm allweddol dros y diffyg cydweithredu fyddai diffyg amser ar ran swyddogion i weithio gyda'u cymheiriaid mewn meysydd eraill i ddatblygu prosiectau o'r fath. Mae hyn yn amlwg yn rhywbeth y gallwn ei ddeall, yn enwedig o gofio'r galw mawr am gymorth o fewn sir Benfro a oedd yn dominyddu amser swyddogion. Serch hynny, mae cydweithredu yn nodwedd allweddol o'r dull LEADER a all arwain at fanteision sylweddol o ran dysgu ac yn y blaen.

Argymhelliad 6: Dylid canolbwyntio mwy ar ddatblygu prosiectau cydweithredol gyda GGLI eraill fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol (gan dybio bod cyfle o'r fath yn rhan o unrhyw gynllun o'r fath).

Arloesedd

Mae'n amlwg bod pwyslais wedi bod ar gefnogi prosiectau peilot ac arloesol fel rhan o gynllun Arwain Sir Benfro gyda nifer o'r prosiectau a gefnogwyd yn amlwg yn arloesol. Fodd bynnag, mae dadl y gallai fod wedi bod yn briodol canolbwyntio mwy ar weithgarwch sy'n fwy arloesol fel rhan o'r cynllun. Mae cysylltiad rhwng y mater hwn a'r drafodaeth flaenorol am y potensial ar gyfer dull mwy rhagweithiol ar ran y rhai sy'n gweithio gyda grwpiau a chymunedau i ddatblygu prosiectau. Byddem yn dadlau mai un o'r meysydd lle gallai'r tîm fod wedi bod yn fwy rhagweithiol o bosibl oedd cefnogi rhanddeiliaid a grwpiau i ddefnyddio technegau datrys problemau creadigol, er enghraifft, i ddatblygu dulliau newydd ac arloesol o wireddu cyfleoedd neu fynd i'r afael â materion hirsefydlog. Un o broblemau dull adweithiol yw ei fod yn tybio bod syniadau a chynigion prosiect newydd ac arloesol yn bodoli yn yr ardal leol, ac efallai nad yw hynny'n wir, yn enwedig ymhlith grwpiau a chymunedau sydd â llai o brofiad o gymryd rhan mewn gweithgareddau datblygu gwledig.

Argymhelliad 7: Dylid archwilio'r posibilrwydd o neilltuo cyfran o'r cyllid i gefnogi syniadau a phrosiectau arbennig o arloesol fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol fel ffordd o 'wthio'r ffiniau' o ran lefel yr arloesedd o fewn y cynllun. Dylid hefyd archwilio'r potensial i ddatblygu rhaglen o gymorth i gymunedau lleol feddwl yn greadigol a datblygu atebion newydd ac arloesol, i'w darparu fel rhan o weithgareddau animeiddio yn y dyfodol (gweler Argymhelliad 5).

Mae tuedd hefyd o fewn LEADER (nid yn Sir Benfro yn unig) i drin prosiectau sy'n cael eu cefnogi fel cynlluniau peilot 'unwaith ac am byth', sydd unwaith wedi'u cwblhau naill ai'n cael eu prif ffrydio ai peidio. Fodd bynnag, mae arloesi'n aml yn broses barhaus gyda syniadau'n mynd drwy sawl fersiwn a chynllun peilot cyn iddynt gael eu prif ffrydio. Felly dylid ystyried yr angen posibl i ailedrych ar syniadau a phrosiectau sydd eisoes wedi'u hariannu gan LEADER i ystyried yr angen i gefnogi fersiwn arall o'r peilot, er na fyddai hynny byth yn cael ei drafod gyda'r pwyslais ar gefnogi ceisiadau a dderbynnir. Mae hyn yn gysylltiedig â'r drafodaeth flaenorol am rôl y GGLI a'r pryder ei fod yn gweithredu gormod fel panel asesu grantiau.

Argymhelliad 8: Mae rhai prosiectau peilot yn haeddu ail ymgais neu ddatblygiad pellach. Fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol, ochr yn ochr ag ystyried syniadau a cheisiadau prosiect newydd, dylai'r GGLI, yn barhaus, adolygu ffurflenni gwerthuso prosiectau gyda'r bwriad o ystyried a ddylid esblygu prosiectau peilot presennol neu flaenorol (neu eu cyfuno â chynlluniau peilot eraill) i gynlluniau peilot newydd neu gam 2.

Cwblhau'r cylch: cipio a rhannu'r gwersi a ddysgwyd

Mae angen pwysleisio pwysigrwydd cwblhau'r 'cylch arloesi' ar gyfer prosiectau a ddylai gynnwys dadansoddiad cynhwysfawr o'r gwersi a ddysgwyd, ac ati, yn ogystal â lledaenu a rhannu'r wybodaeth honno'n effeithiol. Nid oedd aelodau'r GGL yn glir ynghylch canlyniadau prosiectau a gefnogwyd, gan awgrymu y gellid bod wedi gwneud mwy i gasglu a rhannu gwybodaeth yn hyn o beth. Byddem yn dadlau mai dim ond os caiff y gwersi a ddysgwyd eu cipio'n effeithiol ac yna eu rhannu y gwiredir gwerth buddsoddi £5 miliwn ar weithredu syniadau prosiect newydd ac arloesol.

Mae pryder hefyd y bydd y gwersi a ddysgwyd o'r cynllun presennol yn cael eu colli, yn enwedig os oes bwlch cyn cyflwyno unrhyw gynllun olynol, sy'n anochel o ystyried y diffyg eglurder ar y mater ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn.

Argymhelliad 9: Dylai'r 'cylch arloesi' gynnwys adolygiad o'r hyn a gyflawnwyd, y gwersi a ddysgwyd, ac yn y blaen. Dylid rhoi mwy o bwyslais ar yr elfennau hyn fel rhan o unrhyw gynllun yn y dyfodol (sy'n gysylltiedig ag Argymhelliad 8) gyda phrosiectau'n cael eu hadolygu wrth iddynt agosáu at eu cwblhau a thrafodaethau ar y materion hyn mewn cyfarfodydd GGL.

Argymhelliad 10: Dylid ystyried datblygu a rhannu crynodeb o 'ddysgu' o gynllun Arwain Sir Benfro. Yna gellid defnyddio adnodd o'r fath os a phan fydd cynllun yn y dyfodol yn cael ei ddatblygu yn Sir Benfro a sicrhau nad yw'r gwersi a ddysgwyd o'r cynllun presennol yn cael eu colli.

Cyflawniadau'r prosiectau a gefnogwyd

Gan droi ein sylw at y prosiectau sydd wedi'u cefnogi, fel y nodwyd eisoes, mae'n amlwg bod Arwain Sir Benfro wedi llwyddo i gefnogi ystod eang o brosiectau a gweithgareddau. Mae astudiaethau dichonoldeb wedi bod yn nodwedd glir o'r cynllun gyda thwristiaeth, treftadaeth a diwylliant yn amlwg o ran y sectorau lle mae prosiectau wedi bod yn weithredol. Mae prosiectau wedi darparu amrywiaeth o wasanaethau gan gynnwys tlodi bwyd, tlodi plant, iechyd a lles, eco-therapi, newid yn yr hinsawdd a mynd i'r afael ag unigrwydd.. Yn ogystal ag ariannu nifer o astudiaethau, defnyddiwyd cyllid Arwain Sir Benfro i gyflogi staff i gefnogi'r gwaith o ddatblygu a chyflwyno gweithgareddau sy'n ffordd uniongyrchol o feithrin gallu o fewn y sefydliadau dan sylw. Bu pwyslais clir ar wneud y defnydd gorau posibl o adnoddau a nodweddion Sir Benfro, yn enwedig o ran y thema ynni adnewyddadwy.

Mae'n anodd dadlau bod yr ystod o brosiectau a gefnogir wedi cyflawni unrhyw un o'r uchelgeisiau neu'r amcanion a nodir gyda'r SDLI. Yn hytrach, maent yn gasgliad o brosiectau sy'n gweithio yn y themâu a nodwyd yn yr SDLI. Hefyd, fel y nodwyd eisoes, nid oes unrhyw gysylltiadau clir rhwng y rhan fwyaf o'r prosiectau a dim strategaeth o ran y prosiectau a gefnogir. Mae'r ffocws ar ddarparu cyllid a oedd yn caniatáu i grwpiau a sefydliadau lleol dreialu dulliau newydd ac arloesol mewn amrywiaeth o themâu ac ardaloedd gwahanol. Y gwahaniaeth y mae'r cynllun wedi ceisio'i wneud yw rhoi cyfle i grwpiau a sefydliadau lleol brofi neu roi cynnig ar rywbeth newydd.

Teimlai'r rhan fwyaf o brosiectau ei bod yn annhebygol o leiaf y byddai eu prosiect wedi symud ymlaen (neu o leiaf, heb symud ymlaen mor gyflym neu yn yr un modd), heb y cymorth a gawsant. Mae hyn yn bwysig o ran gwerth ychwanegol cynllun Arwain Sir Benfro.

Roedd sawl thema yn amlwg pan oedd prosiectau'n disgrifio'r hyn yr oeddent wedi'i gyflawni: cadarnhau hyfywedd syniad (neu beidio), datblygu sgiliau a galluoedd, cynyddu cydweithredu, cryfhau perthnasoedd, lledaenu gwybodaeth, gwella bywydau pobl yn uniongyrchol, gwella'r ardal leol, a chreu cyfleoedd cyflogaeth. Mae'r rhain yn ganlyniadau cadarnhaol a phwysig a gynhyrchir gan y prosiectau a gefnogir.

Fodd bynnag, efallai mai'r canlyniad allweddol ar gyfer cynllun LEADER yw gwaddol y prosiectau sydd wedi'u hariannu. Beth sydd wedi digwydd ers i'r gefnogaeth LEADER ddod i ben? Mae'r gwerthusiad wedi canfod canlyniadau cadarnhaol yn hynny o beth. Yn benodol, mae nifer o brosiectau wedi gallu sicrhau symiau sylweddol o gyllid fel dilyniant i'r gweithgareddau peilot a/neu astudiaethau dichonoldeb a gefnogir gan Arwain Sir Benfro, gyda chyfanswm o fwy na £2.5 miliwn. Mae hwn yn ganlyniad sylweddol a chadarnhaol i gynllun Arwain Sir Benfro ac mae'n dangos gwerth y math hwn o ymyriad.

Atodiad 1: Diffiniadau dangosyddion perfformiad

Dangosydd	Diffiniad
Nifer yr astudiaethau dichonoldeb	Nifer yr astudiaethau dichonoldeb penodol a gomisiynwyd neu a gynhaliwyd drwy'r rhaglen i ddarparu'r ymchwil cefndir ar gyfer problem neu fater penodol a chynhyrchu arfarniad ysgrifenedig cynhwysfawr o'r materion, yr atebion amgen, y costau ariannol, dadansoddiad risg manwl ac argymhellion ar gyfer y camau nesaf.
Nifer y rhwydweithiau a sefydlwyd	Nifer y rhwydweithiau ffurfiol sydd wedi'u creu o ganlyniad uniongyrchol i'r rhaglen LEADER ac nad oeddent yn bodoli cyn cynnwys y rhaglen. (Dim ond unwaith y gellir sgorio pob rhwydwaith dros oes y rhaglen gymeradwy).
Nifer y swyddi a ddiogelir drwy brosiectau a gefnogir	Mae Diogelu Swyddi yn golygu y gwyddys bod swyddi mewn perygl dros y 12 mis nesaf. Dylid sgorio swyddi fel CALL a pharhaol (gellir sgorio swydd dymhorol ar yr amod y disgwylir i'r swydd ddigwydd eto am gyfnod amhenodol; dylid cofnodi cyfran y flwyddyn a weithiwyd hefyd). Dylid sgorio'r swydd ei hun, nid amcangyfrif o faint o bobl a all feddiannu'r swydd. Os nad yw'r swydd yn llawn amser, yna bydd angen rhannu'r oriau'r wythnos â 30 i ddod o hyd i gyfran yr hyn y mae CALL yn ei gynrychioli (e.e., 18 awr yr wythnos fyddai 0.6 CALL).
Nifer y gweithgareddau peilot a gynhaliwyd/a gefnogir	Nifer y gweithgareddau peilot a gynhaliwyd/a gefnogir drwy'r gweithgareddau meithrin gallu, wedi'u dadansoddi fel: dulliau newydd, cynhyrchion newydd, prosesau newydd, gwasanaethau newydd.
Nifer y hybiau cymunedol	Nifer y canolfannau cymunedol newydd a ffurfiwyd o ganlyniad uniongyrchol i'r rhaglen LEADER.
Nifer y camau lledaenu gwybodaeth/ gweithgareddau hyrwyddo a/neu farchnata i godi ymwybyddiaeth o'r LDS a/neu ei brosiectau	Nifer y camau a gymerwyd gan y Grŵp Gweithredu Lleol i godi ymwybyddiaeth ac egluro'r amcanion nod a'r gweithgareddau a gyflawnir drwy'r Strategaeth Datblygu Lleol i'r boblogaeth wledig. Nifer y gweithgareddau wedi'u cynllunio a'u targedu a gynhaliwyd gan y Grŵp Gweithredu Lleol sy'n hyrwyddo'r Strategaeth Datblygu Lleol a'i phrosiectau NEU gynhyrchu a dosbarthu deunyddiau sydd â'r nod o farchnata a hyrwyddo'r Strategaeth Datblygu Lleol a'i phrosiectau.

Dangosydd	Diffiniad
Nifer y rhanddeiliaid a ymgysylltwyd	Rhanddeiliad: Unrhyw grŵp neu unigolyn sy'n gallu effeithio neu sy'n cael ei effeithio gan gyflawni amcanion y prosiect. Gall y rhain fod yn bobl, grwpiau neu endidau sydd â rôl a diddordeb yn amcanion a gweithrediad prosiect. Maent yn cynnwys y gymuned mae'r prosiect neu'r rhaglen yn ceisio newid ei sefyllfa Ymgysylltu: Rhanddeiliaid sy'n cymryd rhan weithredol yn y broses o weithredu'r prosiect ar unrhyw adeg.
Nifer y cyfranogwyr a gefnogwyd	Cyfranogwyr: nifer y bobl sy'n mynychu digwyddiad i lledaenu gwybodaeth, ac ati. Noder na ellir cyfrif y nifer ar ôl derbyn unrhyw fath o bost sy'n gysylltiedig â lledaenu gwybodaeth (e.e., dosbarthu crynodeb o'r adroddiad) fel cyfranogwyr.

Atodiad 2: Dangosyddion perfformiad ychwanegol posibl

Ystyriodd yr adroddiad gwerthuso canol tymor y potensial i gyflwyno dangosyddion ychwanegol i ddarparu data pellach ar berfformiad y rhaglen yn Sir Benfro i'w hadolygu fel rhan o gam olaf y gwerthusiad. Edrychir eto ar y drafodaeth isod gan ei bod yn parhau'n berthnasol a dylid ei hystyried fel rhan o drafodaethau am unrhyw gynllun LEADER neu gynllun tebyg yn Sir Benfro yn y dyfodol.

Un her allweddol wrth werthuso rhaglen fel LEADER yw bod y prosiectau a'r gweithgareddau a ariennir yn amrywio'n sylweddol fel y trafodwyd yn yr adroddiad hwn. Mae hyn yn ei gwneud yn anodd datblygu cyfres o ddangosyddion cyffredin y gellir eu defnyddio ar draws pob prosiect, yn enwedig o ran casglu canlyniadau gweithgareddau. Fodd bynnag, mae dangosyddion generig posibl y gellid eu defnyddio yn cynnwys:

- Nifer y sefydliadau sy'n gwneud cais am gyllid i gyflawni prosiect adfywio am y tro cyntaf
- Nifer y sefydliadau newydd hynny sy'n datblygu cynigion prosiect eraill neu ddilynol (h.y. parhau i gymryd rhan mewn adfywio)
- Nifer (neu ganran) y cyfranogwyr/rhanddeiliaid a ddywedodd eu bod wedi elwa oherwydd eu gwaith â'r prosiect a ariannwyd gan LEADER
- Nifer (neu ganran) y cyfranogwyr/rhanddeiliaid sy'n dweud eu bod yn fwy tebygol o gymryd rhan neu barhau i gymryd rhan mewn camau gweithredu yn eu cymuned leol oherwydd eu gwaith â'r rhaglen LEADER.

Prif wendid y dangosyddion hyn yw nad ydynt yn dweud dim wrthyhych am natur y budd-dal, dim ond bod un wedi bod. Fodd bynnag, mae'n bosibl bod arwydd o'r fath yn ddigon gyda data a dadansoddiad manylach yn cael eu darparu ar lefel prosiect.

Thema gyffredin mewn trafodaethau gydag aelodau'r GGLI ar y mater hwn ar gam canol tymor y gwerthusiad oedd etifeddiaeth prosiectau, p'un a ydynt yn parhau neu'n esblygu unwaith y bydd y cyllid a ddarparwyd gan y rhaglen LEADER wedi dod i ben. Roedd llawer o'r farn mai dyma'r dangosydd allweddol o lwyddiant LEADER efallai ac mae'n amlwg ei fod yn gyson ag amcan craidd LEADER fel mecanwaith ar gyfer treialu dulliau newydd ac arloesol o ddatblygu gwledig yn Sir Benfro.

Er ei fod yn bwysig derbyn na fydd pob prosiect yn llwyddo (rhan allweddol o unrhyw ymyriad i gefnogi gweithgareddau newydd ac arloesol) mae rhesymeg dangosyddion sy'n ymwneud ag etifeddiaeth ar gyfer rhaglen LEADER yn glir. Mae'r dangosyddion posibl yn cynnwys:

- Nifer y prosiectau sy'n dal i fod yn weithredol 12 mis ar ôl diwedd cyllid LEADER
- Swm y cyllid ychwanegol neu'r arian a dynnwyd i Sir Benfro gan y prosiect.

Mae rhannu'r hyn sydd wedi ei ddysgu hefyd yn elfen allweddol o'r rhaglen LEADER. Felly, efallai y byddai'n werthfawr casglu dangosyddion gweithgareddau sy'n ymwneud â'r broses honno fel rhan o unrhyw set o ddangosyddion 'etifeddiaeth'. Er enghraifft:

- Nifer yr astudiaethau achos a gynhyrchwyd a'r nifer o weithiau y cawsant eu lawrlwytho o wefan y rhaglen
- Cyfranogwyr mewn gweithgareddau i rannu yr hyn a oeddent wedi dysgu o'r rhaglen LEADER (unigolion a/neu sefydliadau).

Fel y trafodwyd yn Adroddiad 1, mae Cwestiynau Gwerthuso Cyffredin (CGC) yn elfen bwysig o System Monitro a Gwerthuso Cyffredin yr UE y mae'r rhaglen LEADER yn rhan ohoni, ac mae'n briodol eu hystyried yma. Mae'n ofynnol i Grwpiau Gweithredu Lleol adrodd yn erbyn y Prif Swyddogion Gweithredol sy'n berthnasol i'r Meysydd Ffocws y mae eu gweithgareddau'n cyd-fynd â hwy. Yng Nghymru, dylai pob GGLI fynd i'r afael â'r CGC sy'n gysylltiedig â Maes Ffocws 6B: *'I ba raddau y mae ymyriad y CDG wedi cyfrannu at feithrin datblygiad lleol mewn ardaloedd gwledig?'* Mae'r meini prawf ar gyfer y cwestiwn hwn wedi'u nodi yn y tabl isod.

Tabl A2.1: Meini prawf a dangosyddion dyfarnu ar gyfer Maes Ffocws 6B: meithrin datblygiad lleol mewn ardaloedd gwledig

Meini prawf dyfarnu	Dangosyddion
1. Mae gwasanaethau a seilwaith lleol mewn ardaloedd gwledig wedi gwella	• Canran y boblogaeth wledig a gwmpesir gan strategaethau datblygu lleol
2. Mae mynediad at wasanaethau a seilwaith lleol wedi cynyddu mewn ardaloedd gwledig	• Swyddi a grëwyd mewn prosiectau a gefnogir
3. Mae pobl wledig wedi cymryd rhan mewn gweithredoedd lleol	• Canran y boblogaeth wledig sy'n elwa ar well gwasanaethau/seilwaith
4. Mae pobl wledig wedi elwa ar weithredoedd lleol	<i>Gwybodaeth ychwanegol:</i>
5. Crëwyd cyfleoedd cyflogaeth drwy strategaethau datblygu lleol	• Nifer y prosiectau/mentrau a gefnogir gan y Strategaeth Datblygu Lleol
6. Mae tiriogaeth wledig a'r boblogaeth a gwmpesir gan y Grwpiau Gweithredu Lleol wedi cynyddu	• Canran gwariant y CDG ym mesurau LEADER mewn perthynas â chyfanswm gwariant y CDG

Mae'r dangosyddion a nodir ar gyfer Maes Ffocws 6B o werth cymharol gyfyngedig ar lefel lleol o ran asesu canlyniadau'r rhaglen. Fodd bynnag, mae llawer o'r dangosyddion a awgrymir uchod yn berthnasol i'r meini prawf dyfarnu a nodwyd ymhellach i gefnogi eu cyflwyniad posibl. Fodd bynnag, mae angen nodi eto'r cyfyngiadau a grëwyd gan y cyfyngiad cymorth gwladwriaethol ar y rhaglen yng Nghymru ar y potensial i gyflawni'r canlyniad 'swyddi a grëwyd'.

Mae hefyd yn bwysig ystyried Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol wrth ystyried dangosyddion perfformiad ar lefel rhaglenni ar gyfer cynlluniau yng Nghymru. Mae'r Ddeddf yn rhoi deddfwriaeth ar waith sy'n ei gwneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus yng Nghymru roi cynaliadwyedd hirdymor ar flaen eu meddwl, a gweithio gyda'i gilydd ynghyd â sefydliadau perthnasol eraill (megis grwpiau'r trydydd sector) a'r cyhoedd i atal a mynd i'r afael â phroblemau. Pennir saith 'nod llesiant' ac mae cyfres o 46 o 'ddangosyddion cenedlaethol' wedi'u rhoi ar waith i ganiatáu i gynnydd tuag at y nodau hynny gael ei fesur. Mae'r rhestr yn rhy hir i'w chynnwys yma ond gallai nifer o'r dangosyddion fod yn berthnasol i'r rhaglen LEADER yn Sir Benfro.⁹¹⁰

Fodd bynnag, mae'r dangosyddion hyn (fel y byddai rhywun yn ei ddisgwyl gan ddangosyddion lefel genedlaethol) yn lefel uchel iawn ac yn y tymor hir. Felly, bydd priodoli unrhyw newidiadau yn y dangosyddion hyn i'r rhaglen LEADER yn heriol a dweud y lleiaf. Fodd bynnag, bydd bod yn ymwybodol o'r dangosyddion lefel uchel hyn a'u hystyried wrth ddiwygio'r SDII yn bwysig.

Yn seiliedig ar yr adolygiad yn yr adran hon, byddem yn cynnig y dylid ystyried cyflwyno o leiaf y dangosyddion a nodir isod:

- a) Nifer y sefydliadau sy'n gwneud cais am gyllid i gyflawni prosiect adfywio am y tro cyntaf
- b) Nifer y sefydliadau newydd hynny sy'n datblygu cynigion prosiect eraill neu ddilynol (h.y. parhau i gymryd rhan mewn adfywio)
- c) Nifer (neu ganran) y cyfranogwyr/rhanddeiliaid sy'n nodi eu bod yn fwy tebygol o gymryd rhan neu barhau i gymryd rhan mewn camau gweithredu yn eu cymuned leol oherwydd eu gwaith â'r rhaglen LEADER
- d) Nifer y prosiectau sy'n dal i fod yn weithredol 12 mis ar ôl diwedd cyllid LEADER
- e) Swm yr arian ychwanegol neu'r arian a dynnwyd i Sir Benfro gan y prosiect
- f) Cyfranogwyr mewn gweithgareddau i rannu beth sydd wedi ei ddysgu o'r rhaglen LEADER (unigolion a/neu sefydliadau).

Mae'r dangosyddion hyn yn gyffredinol ac nid ydynt yn flaenoriaeth benodol. Yn seiliedig ar yr adolygiad o'r SDII a drafodwyd yn flaenorol, dylid hefyd ystyried y potensial i gyflwyno dangosyddion blaenoriaeth-benodol ychwanegol.

⁹ Mae rhagor o wybodaeth am y Ddeddf ar gael yma: <https://futuregenerations.wales/about-us/future-generations-act/>

¹⁰ Mae'r rhestr lawn i'w gweld yn y ddogfen hon: <https://gov.wales/docs/desh/publications/160316-national-indicators-to-be-laid-before-nafw-en.pdf>